

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

DİJİTAL TOPLUMUN GÜNDELİK HAYATINA İLİŞKİN HUKUKSAL
DÜZENLEMELERE YÖNELİK ELEŞTİREL BİR
DEĞERLENDİRME: UNUTULMA HAKKI

Begüm LAVKOR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

DİJİTAL TOPLUMUN GÜNDELİK HAYATINA İLİŞKİN HUKUKSAL
DÜZENLEMELERE YÖNELİK ELEŞTİREL BİR
DEĞERLENDİRME: UNUTULMA HAKKI

Begüm LAVKOR

Danışman: Doç. Dr. Ayşe Aslı SEZGİN
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Sevda ÜNAL
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Tarık Polat İŞOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2022

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından İletişim Çalışmaları Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Ayşe Aslı SEZGİN

(Danışman)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Sevda ÜNAL

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Tarık Polat İŞOĞLU

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../20...

Prof. Dr. Serap ÇABUK

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,
- bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim./....../2022

İMZA

Begüm LAVKOR

ÖZET

DİJİTAL TOPLUMUN GÜNDELİK HAYATINA İLİŞKİN HUKUKSAL DÜZENLEMELERE YÖNELİK ELEŞTİREL BİR DEĞERLENDİRME: UNUTULMA HAKKI

Begüm LAVKOR

Yüksek Lisans Tezi, İletişim Çalışmaları Ana Bilim / Ana Sanat Dalı

Danışman: Doç. Dr. Ayşe Aslı SEZGİN

Temmuz 2022, 76 sayfa

Bilgi teknolojisinin gelişim hızı ve şekli, çağa farklı bir boyut kazandırmıştır. Dijital olan bu boyut sonsuz bir kapasiteye sahiptir. Girişi sağlanan her türlü veri dijital ortamda işlenmekte, silinmesi asla mümkün olmayan bir alanda yer almaktadır. Bu durum bilgiye erişime yadsınamaz kolaylık sağlasa da kişisel değerlere yönelik ciddi sorunlar teşkil edebilmektedir. İnternet aracılığı ile dijital alana kontrolsüz bilgi akışının olması nedeniyle, bireylerin şeref ve itibarlarına yönelik kurumsal veya bireysel yapılan tehditler önlenememektedir. Bu durumda dijital ortamda yer alan bilginin kalıcılığı, bireylerin kişilik haklarına ağır zararlar verebilmektedir. Bu durum mevcut zararlara ve var olacak zararların önlenbilmesine yönelik çözümlerin bulunmasını gerekli kılmıştır.

Bu bağlamda bu tez çalışmasının konusunu da oluşturan Unutulma Hakkı bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitelik itibarıyla bu hak bilgi teknolojisinin kişinin onuruna ve haklarına yönelik saldırılarını engellemeyi amaçlamaktadır. Unutulma Hakkının kullanılmasıyla, dijital alanda yer alan veriler silinmemektedir. Ancak arama sonuçlarında verilerin erişilmesi ve bulunması güçleştirmektedir. Bu nedenle Unutulma Hakkı, kişisel verilerin korunması hakkıyla etkileşim halindedir. Ayrıca bu hak, Mahremiyet, Lekelenmeme, Özel Yaşamın Gizliliği, Kişinin Maddi ve Manevi Varlığını Geliştirme, Şeref ve İtibarın Korunması gibi pek çok anayasal haktan etkilenmiştir. Bu sebeple tez çalışmasında Unutulma Hakkının, etkileşimde bulunduğu haklar bakımından kapsamı, sınırları, çatıştığı haklar ve kişilik hakları ile olan ilişkisini Anayasa ve Kişisel Verileri Koruma Kanunu çerçevesinde ele alınmaya çalışılmıştır.

Tezde, dijital toplumu temsil eden bireylere yönelik nicel açıdan yaş aralığı ve nitel açıdan meslek grupları şeklinde bir sınırlama belirleyen yöntemsel bir yaklaşım

benimsenmiştir. X-Y-Z kuşaklarını temsil eden ve farklı meslek grupları içerisinde rastlantısal olarak seçilen bireylerle Unutulma Hakkının yer aldığı dijital topluma yönelik hukuksal düzenlemelere eleştirel bir değerlendirme yapılmasının hedeflendiği odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler neticesinde, tezin kavramsal çerçevesinde de ortaya koyulan değerlendirmelerle tutarlı olarak, her bir kuşağın Unutulma Hakkına yönelik bakış açılarında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Tezin başlığını da oluşturan araştırma problemine yönelik bir değerlendirme bulgular vasıtasıyla yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Dijital toplum, X-Y-Z kuşakları, gündelik yaşam, Kişisel Verilerin Korunması, Unutulma Hakkı

ABSTRACT**A CRITICAL ASSESSMENT OF THE LEGAL REGULATIONS REGARDING
THE DAILY LIFE OF THE DIGITAL SOCIETY: THE RIGHT TO BE
FORGOTTEN****Begüm LAVKOR****Master Thesis, Department of Communication Studies****Supervisor: Assoc. Prof. Ayşe Ash SEZGİN****July 2022, 76 pages**

The speed and shape of the development of information technology have brought a different dimension to the era. This digital dimension has an infinite capacity. All kinds of data entered are processed in digital media and located in a place that can never be deleted. Although this situation provides undeniable convenience in accessing information, it can pose serious problems regarding personal values. Due to the uncontrolled flow of information to the digital space via the Internet, corporate or individual threats to the honor and reputation of individuals cannot be prevented. The permanence of the information in the digital environment seriously damages the personal rights of individuals. This situation necessitated finding solutions to existing abuse and preventing future abuses.

In this context, the right to be forgotten, which is also the subject of this thesis, appears as a solution. By nature, this right aims to prevent information technology attacks on the dignity and rights of the individual. The right to be forgotten does not serve to delete the data directly in the digital domain. However, it makes it difficult to access and find data in search results. Therefore, the right to be forgotten interacts with the right to protect personal data. In addition, this right has been influenced by many constitutional rights such as privacy, good reputation, development of one's pecuniary and non-pecuniary assets, and protection of honor and reputation. For this reason, in this thesis, the right to be forgotten has been tried to be discussed within the framework of the Constitution and the Personal Data Protection Law from the point view of its scope and limits in terms of the rights with which it interacts, the rights with which it conflicts and its relationship with the personality rights.

In this thesis, a methodical approach that sets the quantitative and qualitative limitations, such as age range and occupational group, respectively, for individuals representing the digital society has been adopted. Focus group discussions were held with individuals representing X-Y-Z generations and randomly selected from different occupational groups, aiming to critically evaluate the legal arrangements for the digital society where the right to be forgotten is applicable. As a result of the interviews, it has been determined that there are differences in the perspectives of each generation on the right to be forgotten, which is consistent with the evaluations presented in the conceptual framework of the thesis. An evaluation of the research problem, which is also the title of the thesis, was made through the findings.

Keywords: Digital society, X-Y-Z generations, daily life, Personal Data Protection, the Right to be Forgotten

ÖN SÖZ

Öncelikle her konuda yanımda olan ve yaşamdaki katkıları ölçülemez olan annem ve babama sevgilerimi sunuyorum.

Yüksek Lisans programı ders sürecinden itibaren, öğrettikleriyle, çalışma disipliniyle, her türlü zorluğa rağmen sabrıyla bu tez çalışmasını sunmamda büyük emeği olan Tez Danışman Hocam Doç. Dr. Ayşe Aslı SEZGİN'e tüm katkıları için teşekkür ederim.

İletişim Çalışmaları Ana Bilim Dalı'nda vizyonuma katkı sağlayan başta Prof. Dr. Muzaffer SÜMBÜL olmak üzere, Prof. Dr. Nüket ELPEZE ERGEÇ ve Doç. Dr. İlke ŞANLIER YÜKSEL hocalarıma teşekkür ederim.

Tez jürimde yer almayı kabul ederek beni onurlandıran Dr. Öğr Üyesi Sevdâ ÜNAL'a ve ayrıca lisans eğitimimde öğrettikleri sayesinde bu tezi yazmamda katkısı olan Dr. Öğr. Üyesi Tarık Polat İŞOĞLU'na teşekkür ederim.

Sunulan tez çalışmasında önemli bir yeri olan odak grup görüşmesindeki bütün katılımcılara çalışmaya bulundukları katkılar için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖN SÖZ	viii
KISALTMALAR	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
EKLER	xiii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sınırlılıklar	5

BÖLÜM II

DİJİTAL TOPLUM VE DEĞİŞEN GÜNDELİK YAŞAM

2.1. Dijital Toplumdan Önce Kuşak Tartışmaları.....	6
2.2. Dijital Toplum ve Yeni Kuşaklar.....	14
2.3. Dijital Toplumda Gündelik Yaşam.....	17

BÖLÜM III

DİJİTAL TOPLUMDA HUKUKSAL DÜZENLEMELER

3.1. Hukuksal Düzenlemeler ve Unutulma Hakkı	20
3.1.1. İfade Özgürlüğü	21
3.1.2. Basın Özgürlüğü	22
3.1.3. Mahremiyet Hakkı	23
3.1.4. Lekelenmeme Hakkı	24
3.2. Unutulma Hakkının Anayasal Dayanakları	26
3.2.1. Kişinin Yaşama, Maddi ve Manevi Varlığını Koruma ve Geliştirme Hakkı. 26	

3.2.2. Özel Yaşamın Gizliliği.....	27
3.2.3. Kişisel Verilerin Korunması	29
3.2.3.1. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’nda Unutulma Hakkı	31
3.2.4. Şeref ve İtibarın Korunması	32

BÖLÜM IV YÖNTEM

4.1. Nitel Araştırmada Veri Toplama: Odak Grup Görüşmesi	34
4.2. Odak Gruplar, Araştırma Soruları	37

BÖLÜM V BULGULAR

5.1. Görüşme Verileri ve Analizi.....	40
5.1.1. Dijital Medya Kullanım Alışkanlıkları.....	41
5.1.2. Dahil Olunan Kuşağa Yönelik Değerlendirmeler	42
5.1.3. Dijitalleşme-Dijital Topluma Yönelik Bakış Açısı	43
5.1.4. Dijital Ortamlar ve Hukuksal Düzenlemeler.....	46
5.1.5. Dijital Ortamdaki Kişilik Hakları.....	47
5.1.6. Dijital Toplum ve Unutulma Hakkı.....	49

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	54
KAYNAKÇA.....	59
EKLER	69
EK 1A	69
EK 1B	71
EK 1C	73
EK 2	75
ÖZGEÇMİŞ	76

KISALTMALAR

AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
akt.	: aktaran
AYM	: Anayasa Mahkemesi
AYMK	: Anayasa Mahkemesi Kararı
bkz.	: bakınız
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
E.	: Esas
R.G.	: Resmi Gazete
K.	: Karar
K.T.	: Karar Tarihi
KVKK	: Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
m.	: madde
No.	: numara
para.	: paragraf
S.	: Sayı
s.	: sayfa
ss.	: sayfa sınırı
T.	: Tarih
TDK	: Türk Dil Kurumu
vd.	: ve diğerleri
vs.	: vesaire
Y.	: Yıl
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. <i>Dijital Toplumdan Önceki Kuşakların Yıllara ve Özelliklerine Göre Kategorileri.....</i>	9
Tablo 2. <i>Odak Grup Görüşme Verileri Analiz Kategorileri</i>	40

EKLER**Sayfa**

EK 1. Odak Grup Görüşmeleri X-Y-Z Soru Formları	69
EK 2. Odak Grup Görüşmesi Katılımcı Onam Formu	75

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesinin gündelik yaşama etkisiyle bilgiye ulaşmak ve bilgiyi kaydetmek kolaylaşmıştır. Fakat bu durum kişilerin özel yaşamının gizliliğine ihlali öngörülemez boyutlara yönlendirmektedir. Bu noktada unutulma hakkı, söz konusu ihlallere çözüm niteliğindedir. Unutulma Hakkının varlığı, dijitalleşmenin hayatımıza girmesinden öncesine dayanmaktadır. Bu hak, kavramsal olarak tanımlanmamakla birlikte, geçmişte devletin bazı arşiv belgelerini tutması ve basın organlarının kimi haberleri tekrardan gündeme getirmesi nedeniyle hayatı olumsuz etkilenen ilgili kişilerin itirazı şeklinde varlığını korumuştur (Flesicher, 2016).

Bu hakkın dijitalleşme ile gündeme gelmesinin sebebi, yeni iletişim teknolojilerinin getirmiş olduğu değişim ve dönüşümlerdir. İnternetin gelişimiyle bilgiler kalıcı hale gelmiş olmakla birlikte, söz konusu bilgiye ulaşım önemli bir biçimde kolaylaşmıştır. Bu nedenle, bireyin özel yaşamının korunmasına çözüm yolu sunmayı amaçlayan Unutulma Hakkı, dijital çağ için oldukça önem arz etmekte olup, temelinde bir insan hakkı olarak değerlendirilmelidir (Sözüer, 2017). Ancak bu hakkın haktan çok yükümlülük olduğunu düşünen birtakım görüşler de mevcuttur.

Literatür incelendiğinde Unutulma Hakkının, ulusal ve uluslararası kaynaklarda ayrıntılı ve kapsamlı bir biçimde ele alınmadığı dikkat çekmektedir. Hakkın tarihçesinden yola çıkılarak ele alınan birçok çalışma olmasına karşın, geçmişine bağlı kalarak hakka ilişkin kuramsal bir çerçevenin oluşturulmaya çalışıldığı eserlerin sayısı oldukça azdır. Oysa, Unutulma Hakkının uygulamasına ilişkin çözüm önerilerinin getirilebilmesi için bu yönde çalışmaların yapılması oldukça önemlidir.

Unutulma hakkını, yalnızca mahkeme kararları veya arama motorları üzerinden inceleyen çalışmalar, Unutulma Hakkının çok yönlü ve komplike yapısını ortaya çıkarmada yetersiz kalmakta ve ulaşılan sonuçlar, hakkın bilinmesine yönelik toplumsal ihtiyaçları karşılamamaktadır. Unutulma hakkının dijital boyutta incelenmesi için yalnızca haklarında internette yer alan içeriklerden rahatsız olan bireyler kapsamında değil ayrıca ifade özgürlüğü ve/veya bilgiye erişimi kısıtlanan diğer bireyler kapsamında da inceleme yapılması ve bir denge kurulması oldukça önemlidir (Tok,

2020). Unutulma Hakkını yalnızca mahkeme kararlarını inceleyerek çalışmak da çok yönlü bir yaklaşım olmayacaktır. Çünkü Unutulma Hakkı, toplumsal etkileri bağlamında, farklı açılardan değerlendirilmesi gereken bir yapıya sahiptir; buna bağlı olarak farklı disiplinlerden gelen bilgiler dikkate alınarak incelenmelidir. Bu tezde Unutulma Hakkı ile birlikte, ifade özgürlüğü ve haber alma hakkının çatışması yönündeki tartışmalar incelenerek, bu hakkın dijital toplum ve farklı kuşaklara etkisi yönünden bir değerlendirmenin yapılması amaçlanmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Dijital çağda detaylı bir biçimde ele alınması şart olan Unutulma Hakkının bugün bile, içerik bakımından alanı, sınırları ve imkânları çok net anlaşılabilmiş değildir. Hakkın çok boyutlu olmasından dolayı diğer haklar ile denge mekanizmaları kurulmalıdır. Buna ek olarak Unutulma Hakkının eleştirel bir değerlendirmesinin yapılmamış olması da Türkiye’deki insan hakları tartışmaları açısından ciddi bir eksiklik olarak değerlendirilebilir (Tok, 2020).

Bu tezin öncelikli amacı, henüz kapsamı, sınırları ve imkanları tam olarak belirlenmemiş Unutulma Hakkının kişilik hakkı olarak yerini (Yıldız, 2019), etkileşimde bulunduğu diğer kişilik haklarından neden ve ne şekilde ayrılması gerektiğini, çatıştığı haklar ile kurulması gereken dengeyi açıklayabilmektir (Sözüer, 2017). Bununla birlikte tezde, dijital toplumda yeniden kurgulanan gündelik yaşama ilişkin eleştirel bir değerlendirmenin, Unutulma Hakkı çerçevesinde yapılması amaçlanmaktadır.

Tezin amacı doğrultusunda konu ile ilgili olarak daha önce gerçekleştirilmiş çalışmalardan da bu bölümde, kısa literatür özeti niteliğinde bahsetmek gerekir. Böylece, tezin amacına yönelik daha net bir değerlendirme yapılabilecektir. Ulusal literatürde, Unutulma Hakkı konusunda yapılmış çalışmalar incelendiğinde öncelikle hukuk literatüründeki araştırmalar dikkat çekmektedir. Özel hayatın gizliliğine bağlı olarak kişisel verilerin silinmesi konusunda bir araştırma yapan Çelik’in (2017) ve Unutulma Hakkını temel bir insan hakkı olarak ele alan Gülenek’in (2012) çalışmaları buna ilk örnekler olarak gösterilebilir. Ayrıca, Akgül (2015) Unutulma Hakkını kişisel verilerin korunmasında yeni bir hak, Ahi (2014) ise kişisel verileri silme ve daha fazla yayılmasını önleme hakkı olarak tanımlar. Kaya (2015) Unutulma Hakkının hukuk literatüründe yer almasını sağlayan Google Kararını çevirerek dilimize kazandırmıştır.

Akkurt (2016) Unutulma Hakkına ilişkin Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı'nı mukayeseli hukuk çerçevesinde, Bilge ise Unutulma Hakkının Türk Hukukundaki görünümünü çalışmıştır. Nalbantoğlu (2018) temel bir hak olarak Unutulma Hakkını incelerken Elmalica (2016) bu hakkı, bilişim çağının ortaya çıkardığı temel bir insan hakkı olarak incelemiştir. Küpeli (2016) ise Unutulma Hakkını şiddet mağduru kadınlar açısından değerlendirmiştir.

Uluslararası literatürde, Rosen (2012) Unutulma Hakkının Avrupa'da kanun taslak sürecine yönelik, Walker (2012) bu sürecin Amerika'yı hangi yönde etkileyeceğine yönelik çalışmışlardır. Weber (2011) ve Ausloos (2012) Unutulma Hakkının ifade özgürlüğü ile kişilik hakkı dengesi üzerinde bir inceleme yapmışlardır. Ambrose ve Ausloos (2013) Avrupa Komisyonu'nun Taslak Veri Koruma Yönetmeliği çerçevesindeki “Unutulma Hakkı”, Bennett (2012) söz konusu hakkın Amerika'daki şirketler üzerindeki olumsuz yanları hakkında araştırmalarda bulunmuşlardır. McGoldrick (2013) Unutulma Hakkının insan hakları boyutunda ele almış olmakla birlikte, Bentram vd. (2019) kanuni bir çerçevede düzenlenen Unutulma Hakkının beş yıllık değerlendirmesini sunmuşlardır. Vijfinkel (2016) yasal ve sosyo-felsefi bakış açısıyla incelediği Unutulma Hakkını De Baets (2016) tarihçiler açısından sonuçlarını araştırmışlardır.

Ulusal ve uluslararası literatürdeki bu araştırmalar incelendiğinde, konunun doğal olarak kanuni çerçeveden ele alındığı, farklı perspektiflerdeki çalışmalar dikkat çekmektedir. Bu tez çalışmasında, yeni bir tartışma başlığı altında, Unutulma Hakkının, dijital toplum tartışmaları ekseninde incelenmesi öncelik taşımaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Unutulma Hakkının Türk hukuku çerçevesinde çalışılması oldukça önemlidir. Bunun sebebi, Unutulma Hakkının Türk hukukunda açık bir biçimde düzenlenmemiş olmasıdır. Her ne kadar bazı¹ Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi kararlarında “hak”

¹ Anayasa Mahkemesi, “insan onuruna yönelik olarak: kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkının, insan onurunun korunmasını sağladığını; insan onuru kavramının, insanın ne durumda hangi şartlar altında bulunursa bulunsun sırf insan oluşunun kazandırdığı değer tanınmasını anlattığını belirtmiştir.” Bu yönde bkz. AYM. 05.07.2012 E. 2012/7, K. 2012/102, (RG. 06.10.2012, S.28433), (Akgül, 2015) “...Unutulma Hakkı tanımlarına bakıldığında her ne kadar dijital veriler için düzenlenmiş ise de, bu hakkın özellikleri ve bu hakkın insan haklarıyla arasındaki ilişkisi dikkate alındığında; yalnızca dijital ortamdaki kişisel veriler için değil, kamunun kolayca ulaşabileceği yerde tutulan kişisel verilere yönelik olarak da kabul edilmesi gerektiği açıktır... Kişiye Unutulma Hakkının sağlanması ile birlikte özel hayatının gizliliği korunmuş olacaktır” şeklinde ifade edilmiştir. YHGK. 17.06.2015, E. 2014/4-56, K. 2015/1679, (Kazancı Bilişim İçtihat Bankası) (Akkurt, 2016).

açıkça tanınmış olsa da, bu tanımlama kuramsal düzlemin oluşturulması açısından yeterli olmayacaktır (Bilge, 2019).

Türk Hukuk sistemine bakıldığında, Unutulma Hakkına yönelik Anayasa’da, Kişisel Verileri Koruma Kanunu’nda ve diğer kanunlarda hükümlere değinilmiştir. Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi’nin Unutulma Hakkına ilişkin kararları detaylı bir biçimde incelenerek Unutulma Hakkının hukuksal alandaki görünümü belirlenmeye çalışılmıştır (Bilge, 2019).

Bu tez önerisi de yukarıda belirtilen noktalar dikkate alınarak, düzenlemedeki aksaklıklara yönelik bir tespit ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Ayrıca önerilen tezin başlığında da belirtildiği gibi farklı kuşaklar ve nihayetinde dijital toplum tartışmaları ekseninde Unutulma Hakkına yönelik çok yönlü ve eleştirel bir bakış açısının oluşturulmaya çalışılması tezin önemini vurgulamaktadır.

Bu çalışmanın temel varsayımı, teknolojinin gelişmesiyle birlikte kolay ulaşılabilen bilgilere yönelik eleştirel bir değerlendirme üzerinde inşa edilmiştir. Çok sayıda bilgiye kolay erişimin olması bu eleştireliliğin merkezinde yer almaktadır. Unutulma Hakkının ifade özgürlüğü ve insan hakları bağlamında yorumlanması, çalışmanın varsayımını destekleyecek diğer bir husustur.

Unutulma Hakkı, mahremiyet, özel hayat, şeref-haysiyet, gibi haklar yönünden bireyin korunmasını hedeflerken, diğer taraftan toplum için kamu yararı ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, bilgi edinme ve haber alma hakkı, bazı temel hak ve özgürlüklerle de kesişebilmektedir (Yıldız, 2019).

Bütün bu yönleri ile Unutulma Hakkı, temel insan ve kişilik hakları ile beraber kişisel değerlerle de ayrılmaz duruma gelmiştir. Birtakım değerlerle amaç ve fikir birliği içindeyken, kimileriyle de çatışma noktasında gelişimine devam etmektedir.

Unutulma Hakkı ele alındığında çatışan birtakım anayasal haklar mevcuttur. Bu haklar ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve bilgi edinme hakkı gibi haklar olmakla birlikte, bu hakların birbirleri ile etkileşimi ortaya konularak haklar arası çıkar ilişkisi incelenmiştir. Çatışan haklar ile ilgili olarak çeşitli görüşler bulunmaktadır.

Lawrence, Unutulma Hakkının ifade özgürlüğünü kısıtlaması ihtimalinin olduğunu (Lawrence’dan akt. Bernal, 2014) özel hayatın gizliliğinin ifade özgürlüğü ile çatışmadığını, demokrasinin olmazsa olmazı olduğunu ifade etmektedir.

Teknoloji çağına girdikçe Unutulma Hakkı, dijital mahremiyet hakkına dönmüştür. Dijital alanda internetin etkinliğini arttırması, Unutulma Hakkının *bireyin kişisel verileri üzerinde tasarruf yapma hakkı* olarak anılmasına sebep olmuştur. Dijital

toplum tartışmalarının yaşandığı günümüzde, gündelik yaşamın bu toplumsal özelliklere bağlı olarak yeniden biçimlenmesine yönelik örnekler içerisinde, Unutulma Hakkı gibi hakların tartışılması örnek olarak verilebilir.

Unutulma Hakkı sayesinde internetteki istenmeyen içeriğin süjesi olan birey, söz konusu içeriğin akıbetini kendisi belirleme hakkına sahip olacaktır ayrıca kendisi ile bağlantılı herhangi bir verinin kendi adı ile bağlantısının kesilmesini isteyebilecektir (Yıldız, 2019). Diğer yandan bu hakkın varlığı ifade özgürlüğü ile desteklenen kamusal yarar ile kişilik hakkının çatışması tartışmalarına da neden olmuştur. Bu tez önerisinin varsayımları kapsamında belirtilen tartışmalara yönelik eleştirel bir değerlendirme yapılacaktır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu tez çalışmasının yöntemi doğrultusunda, dijital toplumu temsil eden bireylere yönelik nicel açıdan yaş aralığı ve nitel açıdan meslek grupları şeklinde bir sınırlama belirlenmiştir. X-Y-Z kuşaklarını temsil eden ve farklı meslek grupları içerisinde rastlantısal olarak seçilecek bireylerle odak grup görüşmeleri gerçekleştirilecektir. Görüşmelerle elde edilen veriler betimsel düzlemde, tez çalışmasının kavramsal çerçevesinden destek alınarak analiz edilecektir.

BÖLÜM II

DİJİTAL TOPLUM VE DEĞİŞEN GÜNDELİK YAŞAM

Çalışmanın bu bölümünde, teknolojik gelişmelerin ilk olarak kuşaklara, sonrasında gündelik yaşama etkisine yönelik bir değerlendirme yapılacaktır. Teknolojinin, toplumsal yaşamda yarattığı yeni dijital alanın yarattığı değişimler üzerine, tezin kapsam ve sınırları çerçevesinde odaklanılacaktır. Ayrıca, bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü olarak adlandırılan toplumun², gündelik yaşamda dijitalleşme ile değişen pratikleri üzerine bir inceleme yapılması amaçlanmaktadır. Bunlara ek olarak Unutulma Hakkının, ifade özgürlüğünün ve haber alma hakkının dijital toplum ve farklı kuşaklara etkisi yönünden bir değerlendirmenin yapılabilmesi için öncelikle *kuşak* kavramının ardından da *dijital toplum* ve *gündelik yaşam* kavramlarının, değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Tüm bu değerlendirmeler çerçevesinde, tezin kavramsal çerçevesinde, Türkiye örneği üzerine odaklanılmıştır.

2.1. Dijital Toplumdan Önce Kuşak Tartışmaları

Dijital toplumda, değişen gündelik yaşama dair bir inceleme yapmayı amaçlayan bu tez çalışmasında, gündelik yaşamdaki değişimi analiz edebilmek için öncelikle tarihsel süreçte, toplumsal yapıyı anlamlandırabilmek önem taşımaktadır. Bu sebeple tezde öncelikle kuşak (nesil) kavramı üzerine bir değerlendirme yapılmış, dijital topluma evrilen süreçten önce kuşakların yaşadıkları değişim hakkında genel bir görünüm ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Kuşak kavramı, dijital topluma giden süreci açıklamak adına, tezin kavramsal çerçevesinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu sebepten dolayı dijital toplumu oluşturan kuşaklar niteliksel özellikleri dikkate alınarak incelenmiştir.

Kuşak kavramı, günümüzde birden çok anlamda kullanılmakta ve farklı biçimleri, tanımları olduğu gözlenmektedir. Sosyolojik açıdan ele aldığımızda kavram Türk Dil Kurumu (2021) tarafından “*Yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu*” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre kuşak,

² TDK, (2021) <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi 10.12.2021

aynı yaş skalasında bulunan kişilerin, içinde bulundukları dönem itibariyle, aynı yaşanmışlıklara sahip olması yönünden sınıflandırılmasıdır. Bu sınıflandırma incelendiğinde genel olarak farklı yaş gruplarının bölgesel, dilsel ve kültürel farklılıkları dikkate alınarak yapıldığı gözlenmektedir. Her kuşağın, kendisine ait bazı özellikleri, ortak değer yargıları ve diğer kuşaklardan ayrılan yönleri bulunmaktadır. Aynı kuşak içerisinde yer alan kişiler, birbirlerine yakın zaman dilimi içerisinde doğmakta, yaşadıkları dönemin şartları hayata karşı tutumlarını şekillendirmekte, ortak yargı ve değerlerini meydana getirmektedir (Rogler, 2002:1014).

Kuşak kavramıyla ilişkili çalışmalar, 19. yüzyıl ortalarına doğru ilk olarak Fransız sosyolog Auguste Comte, tarafından yapılmaya başlanmıştır. Comte, kuşaksal farklılıkların tarihsel süreçte yer değiştiren güçler olduğunu ifade etmiş ve sosyal anlamda ilerlemenin yalnızca bir kuşağın sonrakine aktaracağı tecrübeler sayesinde mümkün olabileceğini belirtmiştir (Comte 1974:636). Yirminci yüzyıla gelindiğinde ise kuşak çalışmaları konusunda yapılan çalışmaların arttığı gözlenmektedir. Özellikle Amerika'da ilgili konu üzerinde oldukça fazla çalışma³ bulunmaktadır. Strauss ve Howe'a göre kuşak, cinsiyet, ırk, din veya yaş gibi diğer sosyal gruplara göre kişiliğe yönelik genel değerlendirmelerde, güvenilirlik bir temel sunar (Strauss ve Howe'dan akt. Sandeen, 2008).

Kuşak çalışmaları konusundaki önemli isimlerden biri olan Karl Mannheim (1952), 20. yüzyılın ilk yarısında Bilgi Sosyolojisi alanında yaptığı çalışmalar sayesinde kuşak kavramı üzerinde yeni bir çağı da başlatmıştır. Ona göre, her kişi topluluğunun kuşak olarak adlandırılması mümkün değildir ve kuşak kavramını oluşturan, kültür ve tarih, sosyal konum ve biyoloji gibi birtakım unsurlar bulunmaktadır (Mannheim 1952, s. 378-404).

Kuşak kavramının tanımlanmasında kültür ve tarih unsurunun dikkate alındığı araştırmalarda, aynı kuşakta bulunan bireylerin aynı kültürde yetişmiş ve aynı zaman dilimi içerisinde doğmuş olmasının vurgulandığı gözlenmektedir. Sosyal konum unsuru, aynı kuşak içerisinde bulunan kişilerin birbirleri arasındaki etkileşimi olarak değerlendirilmektedir. Bu etkileşim kuşak için oldukça önem arz etmektedir. Son olarak biyoloji unsuru ise bir kuşağa ait olan kişilerin aynı zaman diliminde doğmasını ve aynı

³ Strauss, W., & Howe, N. (1991). *Generations: The history of America's future, 1584 to 2069* (Vol. 538). New York: Quill, Feuer, L. (1969). *Conflict of generations* (ss. 156-158). Harpercollins. Zemke, R., C. Raines, B. Filipczak (1999). *Generations at Work: Managing the Clash of Veterans, Boomers, Xers, and Nexters in Your Workplace*, Amacom. Mannheim, K. (1970). The problem of generations. *Psychoanalytic review*, 57(3), 378-404.

zaman zarfında yaşlanmasını ifade etmektedir. Mannheim'e (1952) göre kuşak, birbirlerine oldukça yakın kültürel ve tarihsel olaylardan etkilenmiş, belirli dönemlerde yaşamış ve aynı yaş grubuna sahip, ortak yargı ve değerleri olan kişilerden meydana gelmektedir.

Mannheim'ın (1952) kuşak incelemesine yönelik çalışmaları, aynı konu üzerinde çalışan birçok araştırmacı tarafından kullanılmaktadır. Mannheim, kuşakları somut bir biçimde kategorize etmemektedir. Kuşağı oluşturan bireylerin, birbirlerine benzer düşünceleri, değerleri, davranışları ve tepkileri soyut olarak birbirlerine bağlanmıştır. Şüphesiz, bireyler kendi kişiliklerini, etkilerini ve ırklarından, sınıflarından, cinsiyetlerinden, bölgelerinden, ailelerinden, dinlerinden ve daha fazlasından belirli geçmişlerini getirirler. Ancak yaklaşık olarak aynı yıllarda doğanlar hakkında bazı somut genellemeler yapmak mümkündür.

Kuşak kavramı, birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde kategorize edilmektedir. Dünyada yaşanan siyasi, ekonomik ve sosyal gelişmeler, her ülkede aynı zaman diliminde etkili olmadığı için kuşakların genel kabul gören tek bir sınıflandırmasının olmadığını belirtmek doğru olacaktır. Ülkeler ve toplumlar arasında kuşakların sınıflandırılması farklılık gösterebilmektedir. Ancak genel bir çerçeveden bakıldığında, kuşak sınıflandırmalarının çoğunlukla otuz yılı kapsadığı görülmektedir. Bu süreçte kuşaklar tekrar incelenmekte ve belirlenmektedir. Her kuşak, bulunduğu dönemin özelliklerini almaktadır ve farklı toplumlarda yaşayan diğer kuşaklara etkilerini taşımaktadır. Tablo 1'de Dijital Toplumdan önceki kuşaklara yönelik, kronolojik bir kategorilendirmeye yer verilmiştir.

Tablo 1.

Dijital Toplumdan Önceki Kuşakların Yıllara ve Özelliklerine Göre Kategorileri

Kuşaklar-Yıllar	Özellikleri
Büyük Kuşak (Greatest Generation) 1900'lerin başları ile 1920'lerin ortaları	Birinci Dünya Savaşı döneminde, toplumsal kurumların zayıfladığı, bireylerin güçlü olduğu dönem
Sessiz Kuşak (Silent Generation) 1925-1941	Büyük Ekonomik Buhran ve İkinci Dünya Savaşı'nın toplumsal, psikolojik etkilerine maruz kalan kuşak
Bebek Patlaması Kuşağı (Baby Boomers) 1940'ların başları ile 1960'ların ilk yılları	Savaşın ardından doğan "iyimserlik" kuşağı, bilim ve teknolojiye yeniliklerin yaşandığı dönemde dünyaya gelen kuşak
X Kuşağı 1961-1981	İnsan haklarının konuşulduğu, toplumsal duyarlılığın artmaya başladığı dönem
Y Kuşağı 1980'lerin başları ile 1990'ların sonları	Bilgisayarsız yaşamı tanımayan, verimli bir özel yaşamın yanında başarılı bir kariyer planlayan kuşak
Z Kuşağı 1990'ların sonları ile 2000'lerin ilk yılları	İnternet Kuşağı

Kaynak: van Twist ve Newcombe, 2021

Tabloda yer alan sıralamada ve her bir kuşağa dair özelliklerin aktarılmasında Strauss ve Howe'un 1990'larla birlikte popülerlik kazanan Generational Theory (Kuşak Teorisi) (van Twist ve Newcombe, 2021) çalışması kaynak olarak kullanılmıştır. Bu çalışmada, her bir kuşağa yönelik incelemede, Dünya'daki genel görünümün yanı sıra, çalışmanın kapsam ve sınırlılıkları da dikkate alınarak, söz konusu dönemlerle ilgili Türkiye'ye yönelik değerlendirmelere de yer verilmiştir.

Büyük Kuşak (Greatest Generation) (1900'lerin başı-1920'lerin ortası)

Büyük Kuşak, Büyük Buhran sırasında büyüyen kuşağı tanımlamaktadır. Bu nedenle Savaş Kuşağı olarak da adlandırılmaktadır. Büyük Kuşak dönemsel olarak,

1900'lerin başından 1920'lerin ortasına kadar uzanan süreci işaret etmektedir. Bu kuşağın ortak özelliği, toplumsal zorlukları yaşamış ve savaşın olumsuz toplumsal etkilerinden etkilenecek bireysel anlamda güçlü olma eğilimi gösteren bireyleri (van Twist ve Newcombe, 2021) ifade ediyor olmasıdır. Bu kuşak, *Baby Boomers*'ın ebeveynleridir.

Türkiye'de Büyük Kuşak'ın yaşamış olduğu döneme ilişkin, ana sınırları belirleyen bir çalışmaya rastlanmamasına rağmen, belirtilen yıllar dikkate alındığında özellikle 1920'lerin sonrasında yaşayan ve Cumhuriyet Kuşağı olarak belirtilecek bir nesilden söz etmek mümkündür. Bu nesil, dönem itibariyle Osmanlı Devleti'nin dağılma, Milli Mücadele ve Cumhuriyetin kurulmasının ilk zamanlarına denk gelmiştir. Aynı kuşak Atatürk İnkılaplarına tanıklık etmiş toplumsal modernleşme sürecinin içerisinde yer almış bulunmaktadır.

Tarihsel araştırmalara bakıldığında, Batı dillerinden yapılan tercümelerin, Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin, Avrupalı uzmanların istihdamlarının Osmanlı Devleti'nin modernleşmesinde etkili olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye'de sistemli ve kalıcı teşebbüsler modern yapıda kurulmuş ve teşkilatlanmış kurumlar sayesinde gerçekleşmiştir (Kaçar, 2009).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Türkiye Cumhuriyeti'ne evrilmiş olması (Kumek, 2020) söz konusu modernleşme sürecinde yaşanan gelişmelerden bir tanesidir. İnalçık'a (1988) göre, bu modernleşmede Atatürk devrimleri oldukça önemlidir ve bu devrim topyekün bir biçimde gerçekleştirilmiştir (İnalçık, 1988). Genel itibariyle bu kuşak, modernleşmenin toplumsal ortamdaki ilk etkilerini, siyasal sistem değişimini yansıtmaktadır.

Sessiz Kuşak (Silent Generation) (1925-1941)

Sessiz Kuşak, Büyük Buhran sırasında ailelerin hayatta kalmasının inanılmaz derecede zor olduğu zamanlarda büyüyen bir nesli işaret etmektedir. Ayrıca bu kuşağın ailelerinin doğrudan, kendilerinin ise dolaylı olarak etkilendiği İkinci Dünya Savaşı, dönemin en sarsıcı olayıdır. Bu kuşağın birçok üyesi savaş sırasında ailesini kaybetmiştir. (Masnick, 2012) Türkiye'de ise bu dönem, *Cumhuriyet Kuşağı* olarak adlandırılmaktadır (Senbir, 2004, s.21). Söz konusu kuşak, Kurtuluş Savaşı yıllarının olumsuz etkilerini yansıtmaktadır ve savaş sonrasında bile gelecek kaygıları duyan bir kuşak olarak hayatlarını sürdürmüşlerdir (Ayhün 2013, s. 97). Yine bu döneme ilişkin Türkiye'ye yönelik bir değerlendirme yapılmak istenirse İkinci Dünya Savaşı, doğrudan

insan hayatına yönelik bir gelişme süreci olmamasına karşın (Gözcü, 2018), ekonomi, siyaset ve sosyal hayatı ülkede olumsuz şekilde etkilemiştir (Dinçer, 2008).

Bebek Patlaması Kuşağı (Baby Boomers)(1940'ların başı-1960'ların ilk yılları)

Baby Boomers kuşağının bireyleri 1940'ların başı ile 1960'ların ilk yılları arasında doğmuştur. Bu kuşak, Büyük Kuşak ve erken Sessiz Kuşak ebeveynlerinin çocukları olarak da belirtilebilir. Birçok araştırmacının gözlemlediği gibi, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından doğan Baby Boomers Kuşağı büyük bir iyimserlik dönemini işaret etmektedir (Strauss ve Howe, 1991, s. 305).

Baby Boomers Kuşağında, çocuklar ailenin odak noktası haline gelmiş, kuşağın büyümeye başladığı dönemde bilim ve teknolojiye önemli ilerlemeler yaşanmaya başlamıştır. Çocuk felci aşısının geliştirilmesi ve ilk nesil televizyonun varlığı bunun önemli örnekleri arasında yer almaktadır. Ancak bu örneklerle birlikte, özellikle bu kuşağın televizyondan aktarılan tek tip kitlesel mesajlara maruz kaldığına yönelik eleştiriler de dile getirilmektedir (Strauss ve Howe, 1991, s. 305).

Baby Boomers Kuşağı, yüksek oranda kariyer odaklı olma eğiliminde ve oldukça rekabetçi bireylerin olduğu bir kuşak olarak da bilinmektedir (Lancaster ve Stillman, 2002, s. 22). Baby Boomers Kuşağı ayrıca görünürlüğe ve tanınmaya değer vermektedir (Smith, 2008 s. 52). Yüzyüze etkileşime değer veren bu kuşağın üyeleri, önceki nesiller kadar tek bir firmaya veya kuruluşa sadık olmasalar da iş değiştirmenin kişinin kariyerini olumsuz etkilediğini hissetme eğilimindedirler (Lancaster ve Stillman, 2002 s. 113).

Baby Boomers Kuşağı'nın yaşadığı dönemlerde Türkiye'ye yönelik bir değerlendirme yapıldığında bu kuşak, *Patlama Kuşağı* olarak adlandırıldığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın etkisi Türkiye'de de yoğun olarak kendisini göstermiş, Patlama Kuşağı büyümenin, refahın, hissedilmeye başlandığı, mal ve hizmetlere özlem duygusunun ağır bastığı bir kuşak olarak dikkat çekmiştir (Ayhün 2013, s. 97). Bu kuşak, "68 Kuşağını" yaratan bir nesil olarak da değerlendirilmektedir (Senbir, 2004, s. 24). Türkiye'de meydana gelen 68 gençlik hareketleri, dönemin sosyo kültürel, ekonomik ve siyasal durumları içerisinde bu koşulların bir sonucudur (Bulut, 2011). Aynı diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'deki gençlik olayları da üniversitelerde çıkmıştır. Toplumun ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasal sorunlarına gençler isteklerini boykot ve işgallerle dile getirmişlerdir. 68 olayları, hem Avrupa'da hem de Türkiye'de neredeyse eş zamanda yaşanmasına karşın nitelik itibarıyla eş

değildir (Bulut, 2011) Çünkü Batı kuşağının problemleri sanayideki gelişmelerle ilgiliyken, Türkiye'deki kuşağın problemleri ise *geri kalmışlık* konusuna odaklanmıştır (Bulut, 2011).

X Kuşağı (1961-1981)

Bu kuşak, genel itibariyle kadın haklarının konuşulduğu, doğum kontrol hapının kullanılmaya başlandığı ve kürtajın yasallaştığı bir dönemi temsil etmektedir. Bu durum toplumsal duyarlılığı arttırmakla beraber, toplumu oluşturan bireylerin birey olduklarını farketmeye başladıkları bir dönemi de tanımlamaktadır. Bunun sonucu olarak ise boşanma ve uyuşturucu kullanımı daha yaygın hale gelmiş, televizyon evlere girmiş ve kablolu yayın başlamıştır. Ayrıca, bilginin artmasıyla beraber X Kuşağı, otoriyeti sorgulayan bir nesil olarak da dikkat çekmektedir (Herley, 2009).

X Kuşağı'nın karakteristik özellikleri arasında, otoriteden daha az korkmaları ve onun bir parçası olmaya çalışmakla daha az ilgilendiklerini belirtmek doğru olacaktır. İletişim alanındaki gelişmelere bağlı olarak geleneksel yapının değişim göstermeye başlaması, X Kuşağı'nın içinde bulunduğu dönemde çalışma gruplarındaki hiyerarşinin de azalması sonucunu ortaya çıkartmıştır (Zemke, vd.,1999).

X Kuşağı'nın Türkiye'deki görünümüne yönelik bir değerlendirme yapılmak istenirse, bu kuşağı *Geçiş Dönemi Kuşağı* olarak ifade etmek mümkündür. Bu kuşak, değişen dünyanın dinamiklerinin acımasızca yüzlerine çarptığı, olabildiğince kanaatkar, toplumcu, sadık ve idealist bir kuşaktır (Ayhün 2013). X Kuşağınının geçiş dönemi olarak adlandırılmasının nedeni; sözkonusu yıllarda dünyanın önemli değişim ve dönüşümler yaşamaya başlamasından kaynaklanmaktadır (Senbir, 2004, s.24).

Y Kuşağı (1980'lerin başı- 1990'ların sonu)

Y Kuşağını oluşturan üyeler, 1982 ve 1996 yılları arasında doğmuşlardır. Çocuk merkezli bir sosyal yaşama geri dönüş yaşanmıştır (Robinson, s. 50 2008; Strauss ve Howe, 1991 s. 336). Y Kuşağı çocukları, özgeçmişlerini okul öncesi dönemde oluşturmaya, en iyi okullara devam etmeye ve çok sayıda ders dışı etkinliğe katılmaya başlamışlardır. Birçok Y Kuşağı üyesi, eğitim sürecinin başlangıcından itibaren büyük bir rekabet duygusuyla adımlar atmaya başlamış, bu doğrultuda ebeveynlerinin baskısı ile karşılaşmışlardır (Sandeem, 2008).

Bireysel yaşama odaklı, Baby Boomer veya kötümser X Kuşağı ebeveynlerinin aksine, Y Kuşağı üyeleri grup odaklı, özgüveni yüksek ve iyimserdir (Howe ve Strauss,

2000, s. 8). X Kuşağı gibi, Y Kuşağı da internet, cep telefonu ve diğer mobil cihazların kullanımı hızlı bir şekilde benimsemiştir. Van Dijk'ın (2016) da belirttiği gibi bu kuşak *bilgisayarsız yaşamı hiç tanımamıştır*. Bu kuşak, üniversiteden mezun olduktan sonra lisans üstü eğitime odaklanan, toplumsal yaşamda hızlı ilerleme ve avantajlar bekleyen bir kuşak olarak da dikkat çekmektedir (Johnson, 2006, s. 15).

Y Kuşağı üyeleri yaşamları boyunca derecelendirilmiş, değerlendirilmiş geri bildirimlere çok önem verme özelliği göstermişlerdir. Çoklu becerilerinden dolayı, mutlaka bir işe veya mesleğe odaklanmak yerine, özel yaşantılarının yanında paralel bir kariyer inşa etmeyi istemektedirler. Etrafındakilere yardım etme, çevreyi koruma ve dünyayı daha iyi bir yer haline getirme gibi amaçları benimsemişlerdir (Strauss ve Howe, 2007, s. 85). Yaşamları boyunca, öğrenmeye ve başarmaya yoğun odaklanmaları sebebiyle, Y Kuşağının sürekli öğrenme fırsatlarına değer verdiklerini belirtmek doğru olacaktır (Lancaster ve Stillman, 2002).

Türkiye'nin bu dönemdeki toplumsal görünümüne paralel olarak bir değerlendirme yapılmak istendiğinde, bu kuşağın bilgisayarın ve cep telefonu teknolojilerinin doğduğu, teknoloji dostu, bireysel, rahat ve küreselleşmeye başlayan bireylerden oluştuğunu söylemek mümkündür (Senbir, 2004). Y Kuşağı, yaşam şartlarında meydana gelen değişim ve dönüşümler sebebiyle, diğer kuşaklardan farklı beklentilere, ümitlere ve tercihlere sahip olmalarını beraberinde getirmiştir (Ayhün 2013). Dünyada bilgisayarın yaygınlaşmaya başladığı bir dönemde doğan Y Kuşağı üyeleri, interneti gündelik yaşamına sığdırabilmiştir. Bu kuşak, interneti en çok arkadaşlarıyla iletişim kurmak ve bilgi edinmek için kullanmaktadır. Bu sayede sosyalleştigiğine inanan Y Kuşağı, bu yoğun kullanım neticesinde, bireyselleşmenin yanı sıra, topluluk değerlerine de önem veren bir kitle haline gelmektedir (Ekşili ve Antalyalı 2017). Kendilerini teknoloji odaklı ve kendi kendilerine yeten bir nesil olarak nitelendiren bu kuşak, özel bilgi yerine herkesle paylaşabilecekleri bilgiye sahip olmayı tercih etmektedir (Eriş vd., 2013:155). Bu kuşak için sosyal medya, özgürlük, güvenilirlik ve paylaşımcılık anlamına gelmesi sebebiyle dijital alanda sosyalleşmek son derece önemlidir (Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2013:79-80). Fırsat bulduğu her an ve her yerde internete bağlanan (Toruk, 2008:479) bu nesil için dijitalleşme, gündelik yaşamın bir parçası haline gelmiştir.

Öncelikle kuşaklara dair kronolojik bir sıralama ile değerlendirme yapan bu çalışmada, toplumsal yaşamın dijitalleşmesi süreci ile deneyimlenmeye başlayan ve *Dijital Toplum* olarak tanımlanan yeni yapının, gündelik yaşamına yönelik bir inceleme

yapılmak istenmiştir. Bu amaçla öncelikle Dijital Topluma kadar geçen zamanda yaşamış olan kuşaklara dair bir değerlendirme özetlenmiştir. Böylece dijitalleşme ile toplumsal yaşamda ortaya çıkan değişime yönelik olarak yapılacak değerlendirmenin, kavramsal zeminini oluşturmak amaçlanmıştır. Dijital Toplum ve bu toplumla birlikte varlığından söz edilmeye başlayan Z Kuşağı ve Alfa Kuşağı hakkındaki değerlendirmelere ise tezin kavramsal zemininde önemli bir alt başlık olarak yer alması amacıyla, Dijital Toplum ve Yeni Kuşaklar başlığında yer verilmiştir

2.2. Dijital Toplum ve Yeni Kuşaklar

Dijital toplum, disiplinler arası bir araştırma alanı olarak bilim dünyasında araştırmalara konu olmaktadır. Bu toplum, ileri teknolojilerin topluma ve kültüre uyum sağlamasının yanı sıra, teknolojinin uyarlanması sonucunda oluşan bir tür ilerici toplum olarak da değerlendirilmektedir. Dijital toplumun geliştirilmesinden, gelişmekte olan teknolojiler ve bilişim alanları sorumludur (Dufva ve Dufva, 2019). Mevcut toplum esas itibarıyla, son derece gelişmiş telekomünikasyon, kablosuz bağlantı sistemleri ve çözümleri ile ilgilenmektedir. Genel olarak dijital toplum, temel olarak dijital araç ve teknolojilerden uygun destekle ortaya çıkan ekonomik kalkınma kavramlarından biri olan dijital ekonomiye, bilgiye ve dijital ürünlere bağlıdır (Castells, 1996). Dijital toplum, esas itibarıyla teknolojileri ve dijital içeriği içeren farklı alanlarla bağlantılıdır (Berry, 2015).

Teknolojilerin toplumdaki artan önemi ve etkileşimi, Dijital Toplum kavramının bir çalışma alanı olarak gelişmesini sağlamıştır. Z Kuşağı, her türlü dönüşüme tanıklık etmiştir. Teknoloji çağı, dijitalleşmeyi günlük yaşantımızın içine dahil ederken, bu dijital toplumun içinde doğan Z Kuşağının, bu başlık altında değerlendirilmesi uygun olacaktır. Dijital toplum tanımlamaları ile Z Kuşağının gelişimi birbirine paralellik gösterirken, dijital toplumdaki dönüşümlerin önemli bir kısmının, bu kuşağın temsilcileri tarafından oluşturduğunu unutmamak gerekir.

Z Kuşağı (1990'ların sonları-2000'lerin ilk yılları)

Doğdukları dönem itibarıyla Z Kuşağı, dijital çağın özelliklerine sahiptir. *İnternet Kuşağı*, olarak da nitelendirilen bu kuşak ayrıca *Facebook Kuşağı*, *Dijital Yerliler* veya bazen *Igeneration* olarak da adlandırılmaktadır (Nagy ve Kölcsey, 2017). Z Kuşağının kuralları, önceki kuşakların kurallarından farklıdır. Dijital çağın içerisine doğan bu kuşağın üyeleri, teknoloji ile çevrili bir ortamda bulunmaya önem verirken,

herhangi bir teknolojik aletle günün büyük bir çoğunluğunu “online” olarak geçirebilmektedir.

Z Kuşağı, değişimlerden korkmamaktadır ve dijital dünyanın içerisinde bulunmaları sebebiyle çok fazla bilgiye kolayca erişim sağlayabilmektedir (Nagy ve Kölcsey, 2017). Forbes Dergisi Kuzey ve Güney Amerika'da, Afrika'da, Avrupa'da, Asya'da ve Orta Doğu'da Z kuşağı hakkında 49 bin genç üzerinde bir araştırma gerçekleştirmiştir (Bencsik, vd., 2015). Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, Z Kuşağının ilk gerçek global bir kuşak olduğunu ortaya koymuştur. Bu kuşağın, ileri teknolojiyle arası oldukça iyidir. İşyerlerinde günlük alışkanlıklarından kaynaklanan farklı beklentileri bulunmaktadır. Kariyer odaklı, profesyonel ve iddialı bir nesildir; teknik ve dil bilgileri ileri seviyededir. Z Kuşağı işverenler için ideal bir işgücünü temsil etmektedir. İşverenler, Z Kuşağını kendileriyle verimli bir şekilde konuşmaya, onları topluma, örgüt kültürüne sığdırmaya ve dijital çağda etkin çalışanlar yapmaya odaklanmıştır (Elmore, 2014).

Z Kuşağı'nın Türkiye'deki temsilleri konusunda bir değerlendirme yapılmak istendiğinde, tüm dünyada olduğu gibi bu kuşağın internetin olmadığı bir dönemi hiç yaşamamış olduğunu öncelikle belirtmek doğru olacaktır. Teknolojiyi hızlı şekilde kavramaları sebebiyle, teknoloji çağı çocukları olan Z Kuşağı, *Dijital Yerliler*⁴ olarak da tanımlanmaktadır (Taş, vd., 2017). Bu yerliler, dijital teknolojiyle büyüyen ilk nesili temsil etmektedir. Tüm hayatlarını bilgisayarlar, cep telefonları ve dijital çağın diğer tüm oyuncakları ve araçlarıyla çevrili ve bunları kullanarak geçirdiler. Günümüzün üniversite mezunları, hayatlarının 5.000 saatinden daha azını okuyarak, ancak 10.000 saatten fazlasını video oyunları oynayarak (20.000 saatini TV izleyerek) geçirmektedir (Prensky, 2001). Bilgisayar oyunları, e-posta, internet, cep telefonları ve anlık mesajlaşma hayatlarının ayrılmaz parçalarıdır.

Yapısı itibarıyla sınırlamalardan hoşlanmayan Z kuşağı, dijital dünyada sınırsız bir biçimde bilgi edinir ve kendini ifade eder. Bu ifade biçimi, sınırlamalarla büyüyen diğer kuşakların alışık olduğu bir husus değildir ve birtakım tartışmaları beraberinde getirir. Söz konusu tartışmanın doğasının incelenmesi bazı ipuçları sunar (Bennett vd. 2008). Cohen'in (1972) *ahlaki panik* kavramı, dijital yerliler tartışmasının aldığı biçimi anlamada yardımcı olur. Genel olarak, bir gençlik alt kültürü gibi toplumdaki belirli bir grup, haber medyası tarafından toplumsal değerlere ve normlara yönelik bir tehdit

⁴ Prensky'(2001) nin bulmuş olduğu tanımlama“anadili” bilgisayarların, video oyunlarının ve internetin dijital dili olan kişiler için kullanılır..

olarak tasvir edildiğinde ahlaki panik meydana gelir (Cohen, 1972). Grubun tutumları ve uygulamaları, sansasyonel bir dille ifade edildiğinde, görünen tehdidi artıran yoğun medya odağına tabidir (Bennett vd. 2008). Dolayısıyla, ahlaki panik terimi, halk arasında gerçek bir paniğe değil, kamusal söylemin aldığı biçimi ifade eder (Hall vd. 1978).

Z Kuşağının engelsiz bir dijital dünyada kendini ifade etmesi kimi durumlarda diğer kuşaklar açısından hoş karşılanmayabilir; birtakım düzenlemelere ihtiyaç duyulabilir. Unutulma Hakkının dijitalleşme ile gündeme gelmesinin sebebi, internetin gelişimiyle bilgilerin kalıcı hale gelmiş olması ayrıca söz konusu bilgiye ulaşımın önemli bir biçimde kolaylaşmasıdır. Bu nedenle Unutulma Hakkı, ifade özgürlüğü ile bireyin özel yaşamı menfaat çatışması uğradığında çözüm yolu sunmayı amaçlamaktadır.

Alfa Kuşağı (2010-2024)

Bu tez çalışmasının odaklandığı dijital toplumun görünümüne yönelik olarak yapılacak bir değerlendirmede, Z Kuşağının ardından Alfa Kuşağından da bahsetmek doğru olacaktır. Zira, özellikle gündelik yaşamdaki değişime yönelik bir incelemeyi ve bu değişimle ortaya çıkan yeni hukuksal düzenlemeleri değerlendirmek isteyen bu çalışmada, Alfa Kuşağı, Unutulma Hakkı benzeri düzenlemelerin, gelecek dönemdeki doğrudan muhattapı da olmaktadır. Zaman ve mekan sınırlaması bulumayan dijital alanda varlıklarını sürdüren Alfa kuşağı, Z kuşağı ile benzer bir noktada diğer kuşaklarla çatışma halindedir. Bu kuşağın da günlük yaşantısının bir parçası olan dijital dünyaya yayılan bir bilgiye veya fotoğrafa erişim engeli istenmesi, engellenmekten hiç hoşlanmayan bu kuşağı zor duruma sokabilir. Bu nedenle Unutulma Hakkı, bir tarafın ifade özgürlüğü ile diğer tarafın özel yaşamı konusunda menfaat çatışması yaşandığında çözüm yolu sunmaya çalışır.

Alfa Kuşağı, 2010-2024 yılları arasında doğan kuşaktır. X, Y ve Z kuşağının çocuklarıdır veya olacaktır (Bejtkovský, 2018). Dolayısıyla bu kuşağın bireyleri, önceki kuşaklara ait bazı özelliklere de sahiptir. Ancak birçok yönden diğer kuşaklardan ayrılarak kendilerine özgü bir yaşam inşa etmektedirler.

Alfa Kuşağının karakteriksel gelişiminde dijital etki oldukça fazladır. Çünkü teknolojinin hızlı gelişimi, Alfa Kuşağını, güçlü bir şekilde etkilemektedir (Januariyansah ve Rohmantoro, 2018). Örneğin eğitim alanında, Alfa Kuşağı, yalnızca kitaplardan değil, e-kitaplardan, internet sitelerinden yararlanabilmektedir.

Bejtkovski'ye (2018) göre bu kuşağın özellikleri şu şekilde belirtilebilir:

- Şimdiye kadarki en iyi girişimci nesil
- Gelmiş geçmiş en iyi teknoloji kullanıcı nesil
- Öncelikle çevrimiçi alışverişi tercih eden nesil
- Önceki nesillere göre daha az insan temasına sahip nesil
- X ve Y Kuşağı ebeveynlerinden etkilenen nesil
- Kendi kendine yeterli nesil
- Daha iyi eğitim alacak olan nesil

2.3. Dijital Toplumda Gündelik Yaşam

Gündelik yaşam kavramı, gerek sosyoloji gerekse felsefe alanlarında birçok düşünür tarafından, farklı yaklaşımlar ile geliştirilmiştir. Bu kavram üzerine yapılan araştırmalar oldukça fazladır. Gündelik yaşam, bir çalışma olarak neredeyse bütün birey ve toplum bilimlerinin araştırmaları içerisinde yer almaktadır (Gambacorta, 1989).

Higmore'a (2002) göre gündelik yaşam, araştırmaya hazır bir olgu değildir. Ona göre, saklı kalan yaşamın da adı olmakla birlikte, sıradan bir kültürü aşağıdan çağırarak, görünmezi görünür kılmak, dolayısıyla sosyal ve politik rezonanslara sahip olmaktır.

Lefebvre'e (2007) göre gündelik yaşam, yaşamın her alanını fikirsel ve bütünsel şekilde yönlendirir. Ona göre gündelik yaşam, toplumsal dünyanın yaşanmış deneyimini oluşturur. Yaşanmışlıklar, bireylerin topluma bağlılıklarını pekiştirir ve ideolojik "değerler" tarafından cesaretlendirilmiş bir kaçış olanağı sağlar. Bütünlük perspektifinden bakıldığında, gündelik hayat sadece bir belirlenebilir anıdır; o da belirlenmiştir. Kendisi, ekonominin yerini gündelik yaşamın aldığını, genelleştirilmiş bir sınıf stratejisinin ekonomik, politik ve kültürel sonucu olarak egemen olanın gündelik yaşam olduğunu bu nedenle, ekonomik ve politik sonuçları olan bir kültürel devrim olarak ele alınması gereken şeyin gündelik yaşam olduğunu düşünür.

Zaman geçtikçe, toplumlarda değişim ve gelişim meydana gelmesi kaçınılmazdır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, günümüz toplumu evrilerek dijital yaşam içine dahil olmuştur. Dijital toplum, yapısı gereği şehirleri, ulusal sınırları, kıtaları aşmış bulunmaktadır. Böylesine dev bir gelişim, *dijital sosyolojinin* ve *sosyolog*

kavramlarının ortaya çıkmasına (Kara, 2017) ve bu alanda çalışmalar yapılması sonucunu ortaya çıkartmıştır.

Pierre Bourdieu (2006), dijital toplum olgusunu kavramsallaştıran ilk bilim insanıdır. Bu sayede, dijital ve teknolojik temelli sosyal bilim çalışmalarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Deborah Lupton (2014), Bourdieu'nün dijital sosyolojiyi ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Dijital sosyoloji varlığını yalnızca dijital topluma dayandıramaz. Gündelik yaşam, değişen ve dönüşen toplum ve toplumda dijitalleşme, dijital sosyolojiyi oluşturan unsurlardır. Gündelik yaşamın dijitalleşmeyle dönüşüm geçirmesinden dolayı, gündelik yaşam sosyolojisinde de önemli gelişmeler meydana getirmiştir. Gündelik yaşam sosyolojisi, konu itibari ile yaşamın gündelik olarak tekrar eden döngüsü içerisindeki alışkanlıkların sorgulanmasını sağlayan bir çalışma alanıdır.

Dijitalleşme ile birlikte gündelik yaşam teknoloji üzerinden yeniden düzenlenmektedir. Gündelik yaşam, dijitalleşme çerçevesinde gündelik davranışları düzenler ve bu davranışın aktarımını sağlar. Bu durum, gündelik yaşam hareketlerinin dönüşüme uğramasına yol açar. Sosyolojik olarak dijitalleşme, internete bağlanabilen cihazlar üzerinden bireylerin gündelik yaşamdaki değişimi ile başlamıştır. Özellikle teknolojik gelişmelere birebir tanıklık eden dijital kuşaklar, sosyal medyayı gündelik yaşamda etkileşim alanları olarak kabul etmişlerdir. Bu durum, bireylerin yüz yüze ilişkilerinin değiştiğini ve toplumların dijitalleştiğini göstermektedir.

Bireyler, gündelik yaşamlarını dijitalleşmiş bir biçimde sürdürerek geçmişteki iletişim biçimlerinden uzaklaşmaya başlamışlardır. İletişim türleri, bilgisayarlar, akıllı telefonlar ve internete bağlı diğer cihazlar teknolojik gelişmelerle çoğalmış ve bütünleşmiş; bu sebeple dünya artık evrenselleşen bir yapı içerisinde (Akgül, 2015). İnternete bağlı olan tüm cihazlar, hayatımızda aktif olarak yer almaktadır ve bu sayede hakkımızda her türlü veri büyük bir hızla kaydedilmektedir; böylelikle ulusal hatta uluslararası bir iletişim ve veri altyapısı oluşturmuşlardır (Lâçin, 2014)

İnternetin her bilgiyi hapsedmesi sebebiyle, bir bilgi ile bir ömür boyu karşılaşabilme durumu söz konusudur. Bir diğer deyişle, internet sağladığı kolaylıklar haricinde arama sonuçları ile beklenilmeyen veya istenilmeyen bilgiler elde edilebilmektedir (Ambrose ve Ausloos 2013). Verilerin her daim erişilebilir olması interneti hem fiziki hem de dijital toplumun hafızası haline getirmiştir (Yavuz, 2018). Bu nedenle, internet arama sonuçları, bireyin itibarını belirleyen merkez güç konumundadır (Zittrain, 2008).

Sürekli gelişmekte olan teknoloji, verilerin erişimi haricinde gözetim faaliyetlerine de olanak sağlamıştır. Kişiler hem kamusal hem de özel alanda, elektronik veri toplama ve dijital analiz teknikleri sayesinde her an gözetlenebilir olmuşlardır (Kabadayı, 2021). Böylelikle, sıradan insanların özel hayatlarına yönelik her türlü bilgi, kamu kurumları ve büyük şirketlere ait veri bankalarına girmektedir (Bölükbaş, 2014). Netice itibariyle bu durum, söz konusu verilerin satış işlemine konu olabileceği anlamına gelmektedir ve kişi mahremiyetine ciddi boyutlarda zarar vermektedir (Bölükbaş, 2014).

Toplumu oluşturan birey veya devlet yapılanmasının içinde bulunan bir vatandaş, her an verilerini kaydeden ayrıca ekonomik amaçlarla kullanan siyasi ve ticari otoriteler karşısında güçsüz kalmıştır (Kabadayı, 2021). Mevcut durumda, kişisel verilerin korunması hakkı ve bir uzantısı olarak nitelendirilebilecek Unutulma Hakkı bireye temelde özel yaşam alanı sağlayabilmek ve toplumsal yaşamını sürdürebilmeyi vadetmektedir (Karahisar, 2015).

Tezin buraya kadar aktarılan bölümlerinde öncelikle dijital topluma uzanan süreçte, bu toplumsal yapıyı daha iyi anlamak ve gelişme sürecinde yaşanan gelişmeler hakkında bilgi vermek amacıyla kuşaklar-nesiller bağlamında bir değerlendirme yapılmak istenmiştir. Ardından dijital toplumun tanımı içerisinde, bu toplumsal yapıyla birlikte, belirli bir dönem içinde varlığını sürdüren yeni kuşak tartışmalarından söz edilmiştir. Böylece, dijital toplumun gündelik yaşamına dair yapılacak betimsel bir değerlendirme için gerekli kavramsal çerçeve çizilmek istenmiştir.

Dijital toplumun gündelik yaşamına yönelik yapılan değerlendirmeler sonrasında, bu gündelik yaşamın yeniden düzenlenmesi noktasında devreye giren hukuksal düzenlemelerden de tezin konu kapsamının dahilinde bahsetmek doğru olacaktır.

BÖLÜM III

DİJİTAL TOPLUMDA HUKUKSAL DÜZENLEMELER

Bu bölümde dijital dünyanın önemli bir kısmını oluşturan dijital toplumun varlığının fiili olarak hissedilmesinin hukuk düzleminde etkileri tartışılacaktır. Günümüz toplumunun gündelik yaşamına internetin hızlı bir biçimde entegre olması ve bireylerin her türlü veriye çok kısa süre içerisinde ulaşabilmesi, bazı temel hak ve özgürlükler açısından yeniden incelemeler yapmayı şart kılmıştır. Bu sebeple tezin temel tartışma başlığını oluşturan Unutulma Hakkının, internet çerçevesinde etkileşimde kaldığı diğer haklar üzerine bir değerlendirme yapılacaktır. Bu haklar, Dijital Toplumda Hukuksal Düzenlemeler başlığı altında, tezin kapsam ve sınırlılıklarına bağlı kalarak tespit edilmiştir. Söz konusu bu düzenlemeler, öncelikle kendi içerisinde irdelenecek olup sonrasında Unutulma Hakkı ile etkileşimleri ortaya konacaktır. Ayrıca Unutulma Hakkına yönelik Türk hukukundaki normatif dayanaklar incelendikten sonra, yasal düzenlemelerin (Kişisel Verilerin Korunması Kanunu) hakka olan bakış açısı tartışılacaktır.

3.1. Hukuksal Düzenlemeler ve Unutulma Hakkı

İfade ve haberleşme hürriyeti, basın hürriyeti, özel hayatın gizliliği, kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı gibi birçok hakkın sınırı, tezin ilk bölümünde, öncelikle farklı kuşakların toplumsal dinamikleri ortaya koyularak değerlendirilmek istenen, daha sonra kendi içerisinde çıkan kuşağın özellikleri bağlamında tartışılan dijital toplumda, internet aracılığı ile yeniden belirlenmiştir. Dijital toplumun internet aracılığı ile değişen ve dönüşen pratikleri zaman içinde bazı hukuksal düzenlemelere ihtiyaç duyulmasına neden olmuş ve öncelikle *Kişisel Veri* kavramı ortaya çıkmıştır. Kişisel Verilerin Korunması Hakkına bağlı olarak da ilerleyen süreçte, dijital toplumun üyelerinin bir ihtiyacı olarak Unutulma Hakkı tartışılmaya başlamıştır.

Unutulma Hakkı, kişinin, *dijital alanda birtakım olayların yer almasında ve bunların arşivlenmesinde üstün bir kamu yararı olmadığı müddetçe zaman içerisinde unutulmasını, toplum tarafından öğrenilmesini, hatırlanmasını istemediği* bu tür kişisel

verilerinin silinmesini ve yayılmalarının önlemesini isteme yönündeki hakkı olarak ifade edilebilir⁵.

Unutulma Hakkı ve Kişisel Verilerin Saklanması, kişisel verilerin korunmasını sağlayan haklardandır. Bu sebeple, Kişisel Verilerin Korunması Hakkıyla iç içe geçmiş olan Unutulma Hakkı ve bunlarla ilgili yapılan düzenlemeler, kişilerin mahremiyetinin korunmasına da katkı sağlamış olacaktır (Çelik, 2017). Bu kapsamda, öncelikle dijital toplumdaki hukuksal düzenlemelere ilişkin bilgi vermek doğru olacaktır. Tez çalışmasının kapsamı da dikkate alınarak, bu doğrultuda İfade Özgürlüğü, Basın Özgürlüğü, Mahremiyet Hakkı ve Lekelenmeme Hakkına yönelik değerlendirmeler, dijital toplum bağlamında yapılmıştır.

3.1.1. İfade Özgürlüğü

İnsan, varoluşu gereği düşünen bir canlıdır ve bu eylem sonucunda belli bir düşünceye sahip olur. Sahip olunan düşüncenin açıklanması ve yayılması da ifade özgürlüğünü oluşturur. İfade özgürlüğü, sadece sözlü ve yazılı açıklamalardan ibaret değildir; yürüyüş, toplantı yapma, gösteri gibi eylem ve özgürlükleri de kapsar.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde ifade özgürlüğü yer almaktadır. İki fıkra şeklinde düzenlenmiş olan bu maddenin ilk fıkrasında korunacak özgürlükler, ikinci fıkrasında ise bir devletin, ifade özgürlüğünün kullanılmasına müdahalesinin meşru olacağı durumlardan bahsedilmektedir (Macovei, 2004). İlk fıkra *“Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar”* şeklinde olup, ifade özgürlüğünün kapsamı geniş tutulmuştur. Buna göre, ifade özgürlüğü bir ifadenin yalnızca dışa vurulması şeklinde kabul edilmemekte; bir fikre ulaşma elverişliliğini ve serbestliğini, ulaşılan fikirler arasında tercih yapma, fikirleri dışa vurma veya vurmama serbestisini de içermektedir (Sunay, 2001). Bu noktada özellikle, dijital toplumda fikre ulaşma ve bunları ifade etme konusunda internet teknolojileri önemli bir ortam sunmaktadır.

Sözleşmenin ikinci fıkrası *“... bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına*

⁵ YHGK. 17.06.2015, E. 2014/4-56, K. 2015/1679

alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir” şeklindedir. Bu fıkra ifade özgürlüğünün sınırlanabileceği haller düzenlenmiş olup devletlerin sözleşmede yer alan meşru amaçlarla, ifade özgürlüğünü kısıtlayabileceği belirtilmiştir. Buna göre meşru amaçlar; *“ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması”* olarak sayılmıştır (Kabadayı, 2021).

İfade özgürlüğünün birçok özgürlüğün kullanılması yönünden önemli bir işlevi bulunmaktadır. Buna örnek olarak din ve vicdan özgürlüğü, yürüyüş özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, bilim ve sanat özgürlüğü, internet özgürlüğü, haberleşme özgürlüğü gösterilebilir. Görüldüğü üzere, birçok özgürlüğün temelinde ifade özgürlüğü yer almakta olup ifade özgürlüğünün basın özgürlüğü ve bilgi edinme hakkını da kapsadığını ifade etmek doğru olacaktır. Dijital toplum özelinde konunun daha farklı yönleriyle gündeme geldiği, dijital ortamda ifade özgürlüğüne yönelik düzenlemelerin farklı çerçevelerden de değerlendirilmesi gerektiğini söylemek de mümkün olacaktır.

Unutulma Hakkı, dijital toplumda, bu toplumun üyelerine dijital görünmezlik veya silinme olanağı vermektedir. Bu hak, kişiye kendi hakkındaki bilgilerin internet ortamından kaldırılmasını talep etme imkânı sağlar. Bu nedenle üçüncü kişilerin mecburen ifade özgürlüğünü ve dolayısıyla bilgi ve fikirlere erişim hakkını da kısıtlamaktadır (Gül ve İspir, 2021). Hakkın vermiş olduğu bu sınırlama, bireyin şeref ve itibarının korunmasını amaçlar. Böylelikle Unutulma Hakkı, dijitalleşmiş toplumda bireylere dijital mahremiyet oluşturmaktadır.

3.1.2. Basın Özgürlüğü

Unutulma Hakkıyla etkileşimde bulunan temel hak ve özgürlüklerden biri ise Basın Özgürlüğüdür (Akgül, 2014). Basın Özgürlüğü bütünleyici bir hak olmakla birlikte, düşünce ve bilgilere ulaşma hakkını, eleştirme hakkını, haber verme hakkını, haber ve düşünceleri basabilme ve dağıtabilme haklarını kapsamaktadır (Artuk ve ark., 2015). Temelde Basın Özgürlüğü, düşünceyi açıklama özgürlüğünün bir kullanım biçimi olarak ifade edilebilir (Salihpaşaoğlu, 2007).

Dijital toplumda internet, basın kavramı içerisinde değerlendirilmektedir (Baykan, 2011). İnternet ortamının sunduğu sınırsız bilgi kaynağı ve bu kaynaklara

erişilebilirlik, zaman zaman kişilik haklarına yönelik saldırılara da sebep olmaktadır. Bu noktada, internetteki haber içeriklerinin sınırsız olması ve bu içeriklere kolay erişim (Bilge, 2019), dijital toplumda farklı tartışmaları ortaya çıkartmaktadır. Bu sebeple, internet-basın ilişkisi bağlamında ayrı bir hukukî düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır (Salihpaşaoğlu, 2007). Ayrıca, ifade ve basın hürriyeti ile kişilik hakları arasındaki menfaat dengesinin gözetilmesi, internette yer alan bilgi, haber veya belgelerin süresine ilişkin yasal bir düzenleme yapılmasını da gerekli kılmaktadır (Şen, 2009).

3.1.3. Mahremiyet Hakkı

Unutulma Hakkı ile ilişkilendirilen haklardan biri de Mahremiyet Hakkıdır. Genel itibarıyla bu kavram, bireye indirgenmiştir. Bu sebeple bireyin özel yaşam alanı, kişisel gizliliği olarak adlandırılmaktadır (Yılmaz, 2011). Mahremiyet ile özgürlük bir etkileşime sahiptir; bireyin kendisine ilişkin bir alanın olması, sadece kendisinin bildiği ve istediği kişilerle paylaştığı kişisel bilgi ya da verilerle alakalı doğal, insani bir haktır (Dedeoğlu, 2014).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne göre Mahremiyet Hakkı, kişinin kendisi ile ilgili bilgileri kontrol edebilmesi biçimindeki hukuki çıkarlarını da kapsamaktadır. Çünkü, kişinin kendisine ait herhangi bir bilginin, kendi rızası olmaksızın açıklanmaması, yayılmaması ve bu bilgilere başkalarının ulaşamaması kısacası kişisel verilerinin mahrem kalması konusunda kişi, hukuki menfaate sahiptir (Öncü, 2011).

Günümüzde, insanların mahremiyet alanlarında ciddi ihlaller söz konusudur. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı değişimler, dijital alanda bireylerin mahremiyet haklarına saldırıları oldukça basit ve mümkün hale getirmiştir (Eroğlu, 2018). Bu değişim ve gelişimler, internet ortamında kişisel verilerin bilgilerinin kayıt altında tutulmasını kolaylaştırmıştır. Ancak bu husus, kişilerin mahremiyet alanlarını korumalarını güçleştirmiş ve tehdide açık hale getirmiştir (Yüksel, 2009). Söz konusu durum, kişilerin özel yaşamlarının korunması gerekliliğini gündeme getirmiştir.

Unutulma Hakkının temelini, zamanla haber değerini ve işlevselliğini yitiren verinin kayıtlardan silinmesinin talep edilmesi oluşturur. Bu nedenle, değerini ve işlevselliğini yitirmiş bir verinin tutulması ve saklanması kişinin mahremiyetini ihlal edecektir. Fakat bazı verilerin toplanması ve saklanması, kamu sağlığı, kamu güvenliği gibi bazı hususlarda gerekli olabilir (Şerefoğlu ve Henkoğlu, 2017). Bu noktada önemli olan husus, her somut olayın kendi koşulları içerisinde incelenmesi gerektiğidir. Bir

verinin kamuya açılması kimi durumda mahremiyet hakkını ihlal eder iken, başka bir durumda toplumun haber alma özgürlüğü kapsamında değerlendirilmelidir.

Dijital toplumda Mahremiyet Hakkının etkilerine bakıldığında, kitle iletişim araçlarının geleneksel medya araçlarından, sosyal medya platformlarına doğru evrildiği görülmektedir; bu durum mahremiyete yüklenen anlamlarda ciddi bir değişim meydana getirmektedir (Utma, 2018). Bireyler, sosyal ağlarda bilerek ve isteyerek kendilerinin takip edilmesini beklemekte ve bu takipten haz duymaya başlamaktadır. Sosyal medya, *görmek ve görünmek* üzerine oluşturulan bir ağ olması sebebiyle, dijital mahremiyet, kamusallaşmaya yönelmektedir (Utma, 2018).

Dijital dünyada, dijital toplumun üyeleri anlık paylaşımlar yaparak, mahremiyete dijital bir boyut kazandırmakta; özel yaşantıları ile alakalı verileri paylaşarak mahremiyetlerini meşrulaştırmaktadır. Bireysel veya kitlesel haberleşmeler, davetler buluşmalar, sosyal ağlar üzerinden yürütülmekte; bu durum bireye ağa katılmaktan başka alternatif sunmamaktadır. Sonuç olarak birey isteyerek ya da istemeyerek, kendine bu ortamda yer edinmek, elinde olanları paylaşmak, ağ üzerinden iletişimini sürdürmek ve sistemin dışında kalmamak üzere kendini şartlamıştır (Erdem, 2010).

3.1.4. Lekelenmeme Hakkı

Bireyler gündelik yaşamlarında, bazı durumlarda adli olaylarla muhatap olma durumunda kalabilmektedir. Dijital toplumda yaşamının bir gereği olarak, bireylerin her türlü bilgiye erişebilmesindeki kolaylık, adli vakalarda da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kolektif açıdan değerlendirildiğinde, kişilerin dikkat ve ilgisini çekebilecek adli olaylara yönelik bilgi ve haberler hızlı bir biçimde üçüncü kişilere ulaşmıştır. İnsanların bilgiye ulaşmaları toplumsal yarar sağlaması açısından önemli bir husus olsa da kişisel bilgilerin kamuya yanlış bir biçimde ulaşması bireyin temel hak ve özgürlüğünü önemli ölçüde ihlal etmektedir

Kişiler hakkında adli olaylarda bir hüküm kurulabilmesi, yalnızca devletin yargı fonksiyonunu oluşturan mahkemeler aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Yapılacak olan bir ceza yargılaması neticesinde ancak kişiler hakkında suçluluk veya suçsuzluk hükümlerine varılabilir.⁶ Bir kişi hakkında soruşturma ve kovuşturma evreleri

⁶ CMK m. 160 – “(1) Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar.

geçilmeden hüküm kurucu ifadelerin kullanılması, masumiyet karinesini ihlal etmektedir. Bunun yanı sıra Lekelenmeme Hakkına da ciddi anlamda zarar vermektedir. Lekelenmeme Hakkı, “kişinin adil yargılanma ve savunma hakkını korumak, ayrıca bir suçlama varsa gerekli muhakeme evrelerinin sonuçlanmasını beklemek, bunun yanı sıra bireyi toplum nezdinde, herhangi bir basın veya yayın yoluyla masumiyetini ihlal etmemek” şeklinde tanımlanabilir (Kara, 2012). Lekelenmeme Hakkı; Maddi Gerçeğe Ulaşmak, Masumiyet Karinesi, Adil Yargılanma Hakkı, Soruşturmanın Gizliliği ve Haksız Olarak Suçlanıp Damgalanmamak Haklarıyla ilişkilendirilir (Şen 2009). Genel itibarıyla değerlendirildiğinde, hem soruşturma ve kovuşturma süreçleri hem de vatandaşlar kişinin lekelenmeme hakkını ihlal etmemekle mükelleftir.

Kişiyi, lekelenme hakkına yönelik ihlal edici nitelikte bir bilgi veya bilginin ilgili mecradan silinmesini isteyebilme olanağı sağlanmalıdır. Bu durumda, unutulma hakkının aktif bir biçimde kullanılabilmesi önemlidir. Bilhassa birey hakkında çıkan asılsız haberler sonucunda kamuoyu önünde yaşayacağı itibarsızlık düşünüldüğünde o bilginin ulaşılabilirliğine engel olunmalıdır. Çünkü yeniden asılsız bir haber veya bilgi olmasa da ceza yargılaması sonucunda kişinin aklandığı durumlarda, hala birey hakkındaki bilgiye erişebilmesi kişilik hakkını ve buna bağlı olarak Lekelenmeme Hakkını ihlal etmektedir.

Bireyin kamusal alanda, kişilik haklarına saygı duyarak yaşaması, bu haklara yönelik ihlallerde dijital mecralardan haberlerin silinmesini gerekli kılar. Anayasa’nın Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti başlıklı 26. maddesinin 2. fıkrasının son cümlesine bakıldığında “*başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla*” basın hürriyetinin sınırlanabileceği açıktır (Gülsün, 2015). Kişilerin, bilgi edinme ve bilgiye ulaşma hakkı olmasına karşın, kişinin onuru ve kişilik haklarının korunması amaçlanmalıdır. Buna bağlı olarak kişilik hakkı, bilgiye erişim hakkı ve haber verme hakkından daha önemlidir. Ancak bu durum her somut olaya göre incelenmeli, haklar arasındaki menfaat dengesi gözetilmelidir. Nitekim temel hak ve özgürlüklerin kullanılması ve korunması bakımından bu denge oldukça önemlidir.

(2) Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.”

3.2. Unutulma Hakkının Anayasal Dayanakları

Unutulma hakkına dayanak teşkil edebilecek hükümleri, normlar hiyerarşisi çerçevesinde bakıldığında ilk olarak Anayasa’da aramak gerekir. Bu hakkın mevcut insan hakları hukuku korumalarının kapsamında değerlendirilmesi, içtihat hukukundan doğan bir hak olması sebebiyledir (Sözuer, 2017). Unutulma Hakkına koruma sağlayacak hakların başında elbette ki özel yaşamın gizliliği ve kişisel verilerin korunmasına ilişkin hukuki düzenlemeler buna ek olarak Anayasa’nın 17. maddesinde düzenlenen “maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı” gelmektedir⁷.

Negatif statü haklarından biri olan özel yaşamın gizliliği, temel bir hak olarak hem 1961 Anayasası hem de 1982 Anayasasında düzenlenmiştir. 1982 Anayasası’nda “özel hayatın gizliliği ve korunması” kenar başlığı ile düzenlenen bu hak AİHS’nin 8. maddesinde “özel yaşam ve aile yaşamına saygı hakkı” olarak düzenlenmiştir. Aynı şekilde AİHS’de tek madde ile güvence altına alınan hak, Anayasa’da özel hayatın gizliliği, konut dokunulmazlığı ve haberleşme hürriyeti⁸ olmak üzere üç ayrı maddede düzenlenmiştir. Anayasaya bakıldığında konut dokunulmazlığı ve haberleşme hürriyetinin özel yaşamın bir parçası olduğu açıktır.

Kişisel verilerin korunması hususunun temel hak ve özgürlükler içerisinde yer alması, 2010 yılı Anayasa değişikliği ile gerçekleşmiştir. Bu tarihin öncesinde bazı hak ve özgürlükler, anayasal bir düzenleme olmamasına karşın kişisel verilerin korunmasına zemin hazırlamıştır. Kişisel verilerin korunması, bazı devletlerin Anayasalarında dayanağını özel yaşamın gizliliği hakkından almaktadır (Küzeci, 2018). Zira kişisel verilerin korunması tartışılmaya başlanmadan bu Anayasaların birçoğu, çoktan oluşturulmuştur. Bu sebeple demokratik anayasalardaki çeşitli hükümlerde kişisel verilerin korunması başta özel yaşamın gizliliği çatısı altında olmak üzere anayasal temelini bulmaktadır. Bu durum ulusal ve uluslararası metinlerde çeşitliliği sağlamaktadır (Bygrave, 2014).

3.2.1. Kişinin Yaşama, Maddi ve Manevi Varlığını Koruma ve Geliştirme Hakkı

Kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı, Anayasanın Başlangıç kısmının 6. paragrafı ve 17/1 hükmü ile koruma altına alınmıştır. Buna ek olarak,

⁷ Anayasa madde 17. “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.”

⁸ m. 20, m. 21, m. 22

Anayasanın 5. maddesinde “*Devletin amaç ve görevleri*” arasında “*insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak*” görevi de yer almaktadır. Gören (1999), kişinin maddi ve manevi varlığını koruma hakkının, diğer hak ve özgürlüklere göre genel bir hüküm olduğu ve bütün hakların kaynağı olarak kabul gördüğünü ifade etmektedir.

Bir temel hak, Anayasanın 13. Maddesi gereğince, yalnızca ilgili maddesinde belirtilen sebepler doğrultusunda sınırlanabilir (Gören, 1992). Kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkının düzenlendiği 17. maddede “*meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri*” bu hakkın sınırlama sebepleri olarak gösterilmiştir (Gören, 1999).

Devlet, kişinin manevi varlığının bir parçası olan şeref ve itibarını, keyfi müdahalelerden ve üçüncü kişilerin saldırılarından korumak ile yükümlüdür. Söz konusu saldırılar görsel veya işitsel yollarla yapılmış olabilir. Devlet her iki durumda da kişiyi korumakla yükümlüdür. Ancak, bu yükümlülüğü yerine getirirken üçüncü kişilerin ifade hürriyeti ile kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkının çatışması halinde haklar arası bir denge kurulması gerekir.⁹

Şeref ve itibarın korunması hususunun, Unutulma Hakkının, kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı bünyesinde irdelenmesi gerekmektedir. Çünkü Anayasa Mahkemesi, korumadan yararlanabilmek için bireyin şeref ve itibar kaybının öngörebileceği ve kendi eylemleri sonucu ortaya çıkması gerektiği düşüncesindedir.¹⁰ Unutulma hakkı kararında mahkeme, kişinin internet ortamındaki eylemlerini de koruma kapsamına alarak farklı bir yorum katmıştır.

3.2.2. Özel Yaşamın Gizliliği

Özel yaşamın gizliliği hakkı, Unutulma Hakkının anayasal temellerinden biri de olarak değerlendirilebilir. Özel yaşamın gizliliği hususu, birçok ulusal ve uluslararası hukuk metninde (Brandais, 1980) bir amaç olarak nitelendirmiştir. Görüldüğü üzere, özel yaşamın gizliliği unutulma hakkının çok önemli bir dayanağıdır.

⁹ AYMK, Başvuru No. 2013/1123, K.T. 2/10/2013, R.G. Tarihi: 1 Kasım 2013, R.G. No: 28808, para. 33-34.

¹⁰ AYMK, Başvuru No. 2013/5574, K.T. 30/06/2014, R.G. Tarihi: 25 Eylül 2014, R.G. No: 29130, para. 46.

Mahremiyet hakkı, özel yaşamın gizliliği kapsamında korunan önemli bir hukuki çıkarıdır. Anayasa Mahkemesine göre mahremiyet hakkı, sadece yalnız bırakılma hakkından ibaret değildir; bu hak bireye kendisi hakkındaki bilgileri kontrol yetkisi de vermektedir. Bireyin kendisi hakkındaki herhangi bir bilginin, rızası haricinde: açıklanmaması, yayılmaması, bu bilgilere başkaları tarafından ulaşılmaması ve kullanılmaması gerekmektedir. Kısacası, kişinin bu bilgilerin mahrem kalmasında hukuki menfaati bulunmaktadır. Çünkü demokratik toplumlarda bireyler kendileri hakkındaki bilgilerin geleceğini belirleme hakkına sahip olmalıdır. Anayasa Mahkemesi, kişinin kamusal alanda da mahremiyet ihtiyacı olabileceğine bu sebeple gerektiği takdirde özel yaşamın korunmasının bu alanlara da yansıyabileceğini ifade etmiştir¹¹.

Anayasa'nın 20. Maddesinde özel yaşamının gizliliği güvence altına alınmıştır (Yüksel, 2009). Maddenin ilk fıkrasında “*Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz*” hükmü yer almaktadır. Dikkat etmek gerekir ki hükümde “özel hayat” kavramının tanımı yer almamaktadır. Fakat Anayasa Mahkemesi, bireyin kişiliğini geliştirmesi ve gerçekleştirmesi hususunun özel hayata saygı hakkının kapsamının belirlenmesinde dayanak olduğunu belirtmiştir¹².

Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise hakkın özel sınırlama sebepleri yer almaktadır. Buna göre, kişilerin üstü, özel kâğıt ve eşyalarının aranması yalnızca “*Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararıyla*” mümkündür. Hukuksal bağlamda bir temel hak ve özgürlüğün korunması kural, sınırlandırılması istisnadır. Bu nedenle sınırlama sebepleri birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmelidir.

Bütün hak ve özgürlüklerde olduğu gibi hukuki çerçevede bir sınırlamanın öncelikle ölçülü olması gerekmektedir. Ölçülülük ilkesini düzenleyen bu hüküm Anayasanın 13. maddesinin ikinci cümlesinde yer almaktadır. Ekseriyetle belirtmek gerekir ki, Anayasa Mahkemesi bu düzenlemeden önce de kararlarında bu ilkeyi ölçüt olarak kullanmıştır¹³.

¹¹ AYMK, Başvuru No. 2013/9660, K.T. 21/1/2015, R.G. Tarihi: 3 Haziran 2015, R.G. No. 29375, para. 32-33.

¹² AYMK, Başvuru No. 2014/2502, K.T. 11/10/2018, R.G. Tarihi: 12 Aralık 2018, R.G. No: 30623, para. 44.

¹³ AYMK, E. 1988/50, K. 1989/27, K.T. 23.6.1989, R.G. Tarihi: 04 Ekim 1989, R.G. No: 20302.

3.2.3. Kişisel Verilerin Korunması

Kişisel verilerin korunmasının Anayasa’da temel hak ve özgürlükler arasında yer almaya başlaması 2010 yılı Anayasa değişikliği ile meydana gelmiştir. Fakat Anayasada kişisel verilerin korunmasına dayanak oluşturabilecek hak ve özgürlükler 2010 senesi öncesinde de yer almaktadır¹⁴. Kişisel verilerin korunması, Anayasada 20.maddenin son fıkrasında özel yaşamın gizliliğinin yer aldığı hükümde bulunmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, kişisel verilerin korunması birçok temel hak ve özgürlükte olduğu gibi başlangıçta dayanaklarını başka haklardan alsa da zamanla bağımsız bir hak alanı olarak kendini sürdürmüştür. Bu sebeple, kişisel verilerin korunmasına ilişkin kanuni düzenlenmenin yapılması gerekli ve zorunlu hale gelmişti. Nitekim anayasal güvenceyle esas ve usulleri belirlenmiştir (Küzeci, 2018).

Anayasa’nın 20/3 hükmüne göre: *“Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.”*

Anayasa Mahkemesi bu hükmün gerekliliğini *“Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda, geleneksel yöntemlerle mümkün olmayan çok sayıda verinin toplanabilmesi; daha önce birbirinden ilişkisiz şekilde tutulan pek çok verinin merkezi olarak bir araya getirilebilmesi; verilerin, veri eşleştirme ve veri madenciliği gibi ileri teknolojik imkânlarla analize tabi tutulmak suretiyle, veriden yeni veriler üretme kapasitesinin artması; verilere erişim ve veri transferinin kolaylaşması; kişisel verilerin ticari işletmeler için kıymetli bir varlık niteliği kazanması neticesinde, özel sektör unsurlarınca yaratılan risklerin daha yaygın ve önemli boyutlara ulaşması ve terör ve suç örgütlerinin kişisel verileri ele geçirme yönündeki faaliyetlerinin artması gibi etkenler, günümüzde kişisel verilerin en üst seviyede korunmasını zorunlu kılmaktadır”* şeklinde ifade etmiştir¹⁵.

Günümüzde kişisel verilerin korunmasını gerektiren dijital çağ sorunları birtakım uyumsuzluklar meydana getirmektedir. Anayasa mahkemesinin sıralamış

¹⁴ 2008 yılı içerisinde hükmedilen bir Anayasa Mahkemesi iptal kararında kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı Anayasa’nın 20.maddesinde düzenlenen *“özel hayata ve aile yaşayışına saygı gösterilmesini isteme hakkı”* kapsamında değerlendirilmiştir, AYMK, E. 2006/167, K. 2008/86, R.G. Tarihi: 25 Haziran 2008, R.G. No: 26917.

¹⁵ AYMK, E. 2013/122, K. 2014/74, K.T. 09/04/2014, R.G. Tarihi: 26 Temmuz 2014, R.G. No. 29072.

olduğu bu sorunların, aynı zamanda Unutulma Hakkını doğuran sorunlar olduğu öngörülebilir. Teknolojinin olumsuz anlamda gelişmesi bireyin özel hayatına müdahale etmektedir. Bu noktada sağlanmaya çalışılan hukuki değer her iki hakkın da korumaya alınmasıdır. Sonuç olarak mahkemenin bu yaklaşımının Unutulma Hakkının korunmasına zemin hazırlayacağı ifade edilebilir.

Anayasa’da temel hak ve özgürlüklerde yer alan kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı, özel yaşamın gizliliği ve kişisel verilerin korunması hakkı birbirleriyle bağlantılı haklardandır. Anayasa Mahkemesi de birçok kararında bu durumu belirtmiştir. Kişinin bilgilerini kontrol etme hakkı kişisel verilerin korunmasının bir gereğidir. Ayrıca bu hak, özel yaşam bünyesinde mahremiyet haklarından biri olarak nitelendirilmektedir¹⁶. Buna ek olarak, kişisel verilerin korunmasının insan onurunun korunması ve kişiliğin serbestçe geliştirilmesi hakkının özel bir görünümü olduğunu ve kişinin verilerinin işlenmesi esnasında hak ve özgürlüklerini koruduğunu belirtmiştir¹⁷.

Dikkat edilecek bir başka husus, Anayasa’da kişisel verilerin korunması hakkının sınırlandırılmasına yönelik özel bir hal bulunmadığıdır. Bu sebeple kişisel verilerin korunmasına sınırlama getirilmemesi gereklidir. “*Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması*” başlıklı 13. madde ışığında “*yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak*” ifadesi yorumlandığında sınırlandırma yapılmaması gerektiği gayet açıktır. Fakat yine de Anayasa Mahkemesi Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi’nin 9. Maddesi kapsamında (European Treaty Series, 1981) hükmün yorumlanması gerektiğini bu sebeple “*e-devlet güvenliği, kamu güvenliği, devletin ekonomik menfaatlerinin korunması ve suçlarla mücadele edilmesi, ilgilinin veya üçüncü kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunması ile verilerin istatistiki veya bilimsel amaçlarla kullanılması gibi durumlarda kişisel verilerin korunmasına sınırlamalar getirilebileceğini*” ifade etmiştir¹⁸. Buna ek olarak “*anayasanın 20. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen özel yaşamın gizliliğinin sınırlama sebeplerinin kişisel verilerin korunması bakımından da geçerli olduğu, hakkın sınırsız olmadığı ve millî güvenliğin, kamu düzeninin korunması ya da suç işlenmesinin önlenmesi gibi nedenlerle sınırlandırılabilirliğini*” öngörmüştür¹⁹.

¹⁶ AYMK, Başvuru No. 2014/5671, K.T. 7/6/2018, R.G. Tarihi: 24 Temmuz 2018, R.G. No. 30488, para.41.

¹⁷ AYMK, E. 2014/122, K. 2015/123, K.T. 30/12/2015, R.G. Tarihi: 30 Aralık 2015, R.G. No. 29640, para. 20

¹⁸ AYMK, Başvuru No. 2014/4399, K.T. 21/09/2016, para.71.

¹⁹ AYMK, E. 2014/122, K. 2015/123, K.T. 30/12/2015, R.G. Tarihi: 30 Aralık 2015, R.G. No. 29640, para. 20.

3.2.3.1. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nda Unutulma Hakkı

Kanuni düzenlemelere bakıldığında Unutulma Hakkı dayanağını, özel yaşamın gizliliği ve kişisel verilerin korunması haklarından almıştır. Bu sebeple Unutulma Hakkının kişisel verilerin korunması hakkı ile ilişkisini incelemek gerekmektedir. Kişisel verilerin korunması hakkı, dijital toplumun yaşam pratikleri çerçevesinde kendine özgü ilkeler benimsemiştir. Böylelikle özel yaşamın gizliliği hakkından uzaklaşmış ve spesifik bir alan meydana getirmiştir.

Kişisel verilerin korunmasına ilişkin birtakım ilkeler ortaya çıkmıştır. Bu ilkeler, zaman içerisinde doktrin tarafından konuya ilişkin yapılan çalışmalarda yerini almıştır (Bygrave, 2014) . Söz konusu bu ilkeler “veri kalitesi ilkesi”, “kişisel verilerin hukuka ve dürüstlük kurallarına uygun olarak işlenmesi ilkesi” ve “veri öznesinin katılımı ilkesi” olarak sıralanmıştır. Ayrıca KVKK’nın 4. maddesinde “veri kalitesi” ve “kişisel verilerin hukuka ve dürüstlük kurallarına uygun olarak işlenmesi” ilkeleri daha açık ve ayrıntılı bir şekilde de irdelenmiştir:

“Kişisel veriler, ancak bu Kanunda ve diğer kanunlarda öngörülen usul ve esaslara uygun olarak işlenebilir.

“(2) Kişisel verilerin işlenmesinde aşağıdaki ilkelere uyulması zorunludur:

- a) Hukuka ve dürüstlük kurallarına uygun olma.*
- b) Doğru ve gerektiğinde güncel olma.*
- c) Belirli, açık ve meşru amaçlar için işlenme.*
- ç) İşlendikleri amaçla bağlantılı, sınırlı ve ölçülü olma.*
- d) İlgili mevzuatta öngörülen veya işlendikleri amaç için gerekli olan süre kadar muhafaza edilme”.*

Söz konusu ilkeler, Unutulma Hakkıyla da yakından ilişkilidir. Nitekim Unutulma Hakkına konu olan verinin işlenmesinde hukuka ve dürüstlük kurallarına uygun olması şartı oldukça önemlidir.

Unutulma Hakkı bakımından değerlendirilmesi gereken diğer bir ilke verilerin doğru ve güncel olması ilkesidir. Söz konusu bu ilke, Unutulma Hakkına yönelik etkin bir korunmayı sağlamaktadır. Zira Unutulma Hakkının konusu olan bilginin, zamanla etkisini ve bazen de doğruluğunu kaybetmiş olması mümkündür. Özetlemek gerekirse kanun bu ilke sayesinde Unutulma Hakkı kapsamına giren bilginin yeniden bir veri olarak işlenmesini engeller.

Dikkat edilmesi gereken bir başka husus verilerin işlenmesi, belirli, açık ve bir meşru amaç taşımalıdır. Bu ilke sayesinde, hukuksal çerçevede öncelikle hangi verilerin işlenip işlenmeyeceği belirlenir. Eldeki verilerin işlenme ve toplanma amacının belirli ve açık olması gerekmektedir. Bu durum, söz konusu kanuni düzenlemelerin de belirli ve açık olmasını şart kılar (Küzeci, 2018). Kısacası, bu ilke verilerin işlenmesinde benimsendiği gibi aynı zamanda da kanun koyucunun bu konuya ilişkin çalışmalarında dikkat etmesi gerektiği bir durumu ifade etmektedir.

Verilerin işlenmeden önce ne için kullanılacağını belirlenmiş olması verilerin amacının belirli ve açık olmasından sağlamaktadır. Söz konusu veriler, “ilerde lazım olur” düşüncesiyle işlenmesi yerine verilerin işlenmesinin ve toplanmasının meşru kanuni bir dayanak taşıyarak işlenmelidir. Kısacası bu işlemlerin kanuni çerçevede yapılması gerekmektedir (Küzeci, 2018).

3.2.4. Şeref ve İtibarın Korunması

Şeref ve itibarın korunması, Anayasa’da Unutulma Hakkına dayanak olarak gösterilebilecek bir diğer haktır. Kişinin şeref ve itibarını, Anayasa Mahkemesi 17. maddede yer alan “kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı”nın “manevi varlık” kapsamında değerlendirmektedir. Bu sebeple devletin kişinin manevi varlığını ve üçüncü kişilerin saldırılarına karşı korumak adına meşru yükümlülüğü bulunmaktadır²⁰.

Bireyin şeref ve itibarının korunmasının Anayasa’daki bir diğer görünümü ise Anayasa’nın 26. ve 28. Maddesinde yer alan düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti ve basın hürriyeti sınırlandırılma sebepleri bulunmasıdır. Unutulma hakkının anayasal dayanağının bu haklar içerisinde olması bu sebebe dayandırılabilir. Zaten Anayasa Mahkemesi de AİHM kararı ışığında benzer bir şekilde ifade etmiştir²¹.

Bu bölüme kadar tezin kavramsal çerçevesini çizmek amacıyla alan ilişkin, literatür taraması yöntemiyle gerekli zemin oluşturulmuştur. Dijital toplum tartışmaları çerçevesinde gündeme gelen Unutulma Hakkına yönelik hukuk alanyazını kapsamında bir değerlendirme yapmadan önce, çalışmanın yönteminin de merkezinde yer alan farklı

²⁰ AYMK, Başvuru No. 2013/1123, K.T. 2/10/2013, R.G. Tarihi: 1 Kasım 2013, R.G. No. 28808, para. 33.

²¹ “Anayasa Mahkemesi mevcut başvuruya benzer başvurularda, başvurucunun Anayasa’nın 17. maddesinin birinci fıkrasında koruma altına alınan şeref ve itibar hakkı ile şikâyet konusu haberi yapan kişilerin Anayasa’nın 28. maddesinde güvence altına alınan basın özgürlüğü ve bu özgürlükle bağlantılı olarak Anayasa’nın 26. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğü arasında adil bir dengenin gözetilip gözetilmediğini değerlendirmektedir.”, AYMK, Başvuru No. 2014/3494, K.T. 27/2/2019, R.G. Tarihi: 3 Nisan 2019, R.G. No. 30734, para. 59

kuşaklar (nesiller) incelenmiştir. X, Y, Z kuşakları dijitalleşme karşısındaki konumları dikkate alınarak, özellikleri bağlamında analiz edilmiştir. Dijital Toplumda Gündelik Yaşam başlığı altında da özellikle bu topluma özgü niteliklere sahip olduğu düşünülen Z ve Alfa Kuşaklarının gündelik yaşam pratiklerine yönelik bir değerlendirme yapılmıştır. Dijital toplumun gündelik yaşamına bağlı olarak gerçekleştirilen hukuksal düzenlemeler ise ayrı bir bölümde söz konusu yasalara yönelik vurgularla değerlendirilmiştir.

Tezin bundan sonraki bölümünde, çalışmanın sınırlılıkları da dikkate alınarak, dijital toplum temsili farklı kuşaklar (X-Y-Z) ile odak grup görüşmeleri aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirilmiş ve tezin araştırma problemine yönelik veriler elde edilmek istenmiştir. Bu verilere yönelik betimsel düzlemde analizin gerçekleştirildiği Bulgular başlığı öncesinde, nitel araştırma sürecinde veri toplama yöntemlerinden biri olarak bilimsel araştırmalarda kullanılan odak grup görüşmesi yöntemi hakkında bilgiler paylaşılmış, tezin çalışma grubu ve araştırma sorularına yönelik açıklamalara Yöntem başlığı altında yer verilmiştir.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

4.1. Nitel Araştırmada Veri Toplama: Odak Grup Görüşmesi

Nitel araştırmalar, verilerin toplanması ve analizinde elde edilen verinin bir yönünü ötekilerden ayırt etmeye yarayan ve ölçülebilen bir araştırma yöntemidir (Bryman, 2012: 380). Buna ek olarak, bu yöntemde rakamlar yerine daha çok sözcüklere ve ifadelere odaklanılmaktadır (Gülcan, 2021). Nitel araştırma, genel itibari ile insan ve grup davranışlarının kökenini anlamaya yöneliktir (Gürbüz ve Şahin, 2016: 400). Bir diğer ifade ile nitel araştırma yöntemleri bireye ilişkin çalışmalar ağırlıklı olmak üzere, gruplar ve birey toplum konularına yönelik araştırmalar için kullanılmaktadır. Zaten nitel araştırmanın dayanağını da süjesi insan ve toplum olan sosyoloji ve psikoloji gibi disiplinler oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 37-38).

Nitel araştırma, bakıldığında tümevarımcı bir yaklaşım izler. Çalışmadaki olayları ve olguları doğal ortamları içinde değerlendirir. Bu araştıma türünde genel itibariyle, katılımcıların bakış açılarını anlama ve yansıtma üzerine odaklanmak istenmektedir (Çokluk vd., 2011). Ayrıca nitel araştırma yöntemlerinin doğal ortama uygun olması gerekmektedir. Bunu sağlamak için araştırmacının katılımcı rolüne girmesi önemlidir. Araştırma deseninde esnekliğe, bütüncül bir yaklaşıma yer verilmiş olması ve algıların ortaya konmasını sağlaması beklenir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Nitel araştırmalarda verilerin toplanmasında kullanılan bir yöntem olan odak grup görüşmesi bu tez çalışmasının yöntemini oluşturmaktadır.

Odak grup görüşmesi ile alakalı kavramsal bir çözümleme yapılması gerekirse, bu görüşmeler birey ve toplum odaklı birçok disiplinde kullanılmış bulunmaktadır: Pazar araştırmaları, sağlık yönetimi araştırmaları, sosyoloji ve iletişim araştırmaları; eğitim araştırmaları buna örnek gösterilebilir (Gizir, 2007). Bilimsel kaynaklarda, odak grup görüşmesi için, odak gruplar, odak grup tartışması, odak grup çalışması gibi farklı ifadeler kullanılmaktadır (Çokluk vd., 2011).

Odak grup görüşmelerinin tarihçesi 20. yüzyıla dayanmaktadır. İlk olarak, 1930'lu yıllarda ortaya çıkmıştır. Çıkış amacının görüşmelere alternatif olduğu düşünülebilir (Gizir, 2007). Örneğin, sosyal araştırmacı olan Robert Merton radyo programlarında spesifik konulardaki birçok araştırmada odak grup görüşmesini

kullanmıştır (Yıldırım ve Simsek, 2021). Odak grup görüşmesi, akademik çalışmalarda uygulanmakla birlikte günümüzde yaygın bir biçimde yapılmaktadır (Bloor vd., 2001).

Nitel bir veri toplama tekniği olan odak grup görüşmeleri, son zamanlarda eylem araştırmalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Sosyal psikoloji ve iletişim teorileri, odak grup görüşmelerinin alt yapısını oluşturur (Çokluk vd., 2011). Bu metod pazar araştırmalarında da çokça kullanılmaktadır. Odak grup görüşmesi, sosyal bilimlerde başlangıç araştırması özelliğindeki çalışmalarda sıklıkla uygulanmaktadır. Ayrıca bu yöntem en sistematik veri toplama yöntemlerinden biridir. Odak grup görüşmeleri diğer nitel araştırma yöntemlerine katkıda bulunmaktadır. Örneğin bu görüşmelerden elde edilen detaylı veriler, birebir görüşmeler ve anketler için ciddi bir dayanak sağlamaktadır (Kitzinger, 1995).

Odak grup görüşmesi, Bowling'e (2002) göre küçük bir grupla araştırmacı arasında yapılandırılmamış görüşmedir. Bu görüşme süresince grup dinamiğinin etkisini kullanmak, derinlemesine bilgi edinmek ve düşünce üretmek amaçlanmaktadır. Krueger'e göre ise (1994) odak grup görüşmesi dikkatlice planlanmış bir tartışmadır ve bireylerin düşüncelerini serbestçe söyleyebileceği bir ortam gerekmektedir. Bir başka bakış açısına göre odak grup görüşmeleri tanımı; psikiyatristlerce kullanılan grup terapilerine dayanmaktadır (Şahin vd., 2009).

Görüşmeler, bir moderatör yönetiminde küçük bir katılımcı grubunun spesifik bir konu hakkında odaklanması biçiminde yapılır. Görüşmede serbestçe tartışılabilmesi bu yöntemin niteliksel bir araştırma tekniği olarak değerlendirilmesini sağlar. Odak grup görüşmeleri, çoğunlukla katılımcıların düşüncelerini ifade edecek özgürlüğe sahip olabilecekleri, kendilerini rahat hissedecekleri bir ortamda gerçekleştirilir (Gegez 2007:52).

Görüşmeler, önceden belirlenmiş direktifler çerçevesinde yapılır. Bu yöntemin şekline uygun olarak, görüşülen bireylerin öznellikleri ön planda tutulur. Katılımcıların söylemine ve bu söylemin toplumsal olgusuna dikkat edilmesi önemlidir. Nitel araştırma yöntemi olan odak grup görüşmelerinin amacı, grupların, bilinçli veya bilinçsiz olarak sergiledikleri davranışları ve katılımcıların psikolojik ve sosyo kültürel özellikleri ile alakalı bilgi olarak davranışlarının ardındaki sebepleri öğrenmektir (Kroll vd. 2007). Buna ek olarak, görüşülecek konu hakkında katılımcıların bakış açılarına, yaşantılarına, ilgilerine, deneyimlerine, eğilimlerine, düşüncelerine, algılarına, duygularına, tutum ve alışkanlıklarına yönelik derinlemesine, detaylı ve nitelikli bilgiye

sahip olmaktır (Stewart ve Shamdasani, 1990; Kitzinger, 1994, 1995; Krueger, 1994; Gibbs, 1997; Bowling, 2002).

Katılımcıların kendi düşüncelerini hür bir ifade ile ortaya koymalarını sağlayacak ortamı yaratmak odak grup görüşmelerinde oldukça önemlidir. Bu özgürlük neticesinde grup dinamiği oluşarak farklı fikirler ortaya çıkar. Böylelikle odak grup görüşmelerinin ciddi bir avantajı oluşur (Kitzinger, 1994, 1995). Katılımcılar, birbirlerinin bilinçaltındaki duygu ve düşünceleri, karşılıklı etkileşim ve çağrışımlar sonucu tetiklerler. Bu sayede nitelikli bir bilgi akışı elde edilir. Odak grup görüşmesinin amacı, katılımcıların grup baskısı, sosyal onaylanma ve sosyal beğenilirlik gibi engellerini ortadan kaldırarak gerçek duygu ve düşüncelerine ulaşılmasıdır (Çokluk vd., 2011).

Kreuger, (1994) odak grup görüşmelerinin amacının katılımcıların durumu nasıl algıladığını göstermek olduğunu belirtir. Nitel araştırmaların yapısı gereği, odak grup görüşmesinde, katılımcıların kavramsal çerçeveyi çizmeleri ve içini doldurmaları konusunda kendisine güveni artmaktadır. Buna ek olarak katılımcılar birbirlerinden farklı konular hakkında bilgi alma, bu konuları öğrenme imkanına da erişebilmektedirler. Bilgi ve tecrübelerine göre ise katılımcılar bilgi havuzu oluşturabilmektedir (Çokluk vd., 2011). Her şeyden önemlisi katılımcıların bu görüşmelerde kendi istekleriyle yer almasından dolayı, araştırmalarda gönülsüz katılımlar bulunmamaktadır (Morgan, 1997).

Genel itibari ile değerlendirildiğinde odak grup görüşmelerinin gerçekleştirilme amacı daha çok yüzeydeki bilgilerin ortaya çıkarılmasıdır. Katılımcıların sahip oldukları bilgi, deneyim, duygu, algı, düşünce ve tutumlar nitel araştırmaların genelinde olduğu gibi odak grup görüşmelerinde de önemlidir. Burada önemli olan husus genellemelere ulaşacak bilgilere erişmek değil, katılımcıların görüşlerinin ve bakış açılarının doğru bir biçimde ifade edilmesidir.

Çalışmalar incelendiğinde odak grup görüşmesine yönelik, özellikleri ve nitelikleri hakkında bilimsel araştırmalarda paralel görüşler olmasına karşın, belirli bir fikir birliğinden söz etmek zordur. Ayrıca, uygulamada maalesef pazarlama araştırmalarıyla ilgilenenler sıklıkla niteliksel araştırmalarla odak grup görüşmelerini aynı anlamda kullanmaktadır (Şahin vd., 2009) Bunun sebebi ise. odak grup görüşmelerinin tanınırlığının diğer niteliksel yöntemlerden daha az olmasından kaynaklanmaktadır (Stewart, v.d. 2007:41).

4.2. Odak Gruplar, Araştırma Soruları

Bu tez çalışmasında, çalışmanın kavramsal çerçevesinde literatür taraması aracılığı ile ayrıntılı açıklamalarına yer verilen ve dijital toplumla ilişkileri bağlamında değerlendirilen farklı kuşaklar ile odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Yine tez çalışmasının kavramsal zeminine bağlı olarak, yarı yapılandırılmış soru formları (EK-1A, 1B, 1C) hazırlanmıştır. Her bir soru formu, X, Y ve Z Kuşağı temsilcilerinin kuşaklarına bağlı olarak sahip olabilecekleri özellikleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Etik açıdan tezde kullanılan yöntemin uygunluğu için her bir grupta yer alan katılımcılardan, bu araştırmaya kendi istekleri ile katıldıklarını, görüşmede kayıt alınmasını onayladıklarını, çalışmanın kapsam ve sınırlılıklarını belirten onam formlarını (EK-2) imzalamaları talep edilmiştir. Katılımcıların onaylarının yanı sıra tez çalışmasının yöntemi dolayısıyla Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Alanında Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurul Başkanlığı'ndan 31.05.2022 tarih ve 6 sayılı karar ile Etik Kurul izni alınmıştır.

Çalışmada kullanılan yarı yapılandırılmış soru formlarında öncelikle katılımcılara kişisel özelliklerini aktarabilmeleri amacıyla sorular yöneltilmiştir. Ardından, dijital toplum tanımlaması içerisindeki konumlarını ortaya koyabilmeleri için gündelik yaşamdaki dijital aktivitelerine yönelik sorular yöneltilmiştir. Çalışmada kullanılan soru formları (EK-1A, 1B, 1C) yarı yapılandırılmış olmalarından dolayı, katılımcılardan alınan yanıtlar çerçevesinde, araştırmacı form üzerinde düzenlemeler gerçekleştirmiş ve verileri elde ederken farklı sorular da yöneltebilmiştir. Bu sayede, odak grup görüşmelerinin yaklaşımına da bağlı olarak, etkileşimli ortamın katılımcılar üzerindeki etkisini değerlendirebilmek de mümkün olmuştur. Ek olarak belirtmek gerekir ki söz konusu nitel çalışmada amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın araştırma problemine yönelik çözüm üretme, yanıt verme sürecinde doğru bir yol izlenebilmiştir.

Dijital toplum tanımlamasına yönelik soruların ardından katılımcılara genel olarak dijitalleşmenin etkileri konusundaki görüşlerine yönelik sorular yöneltilmiştir. Bu soruların ardından ise çalışmanın temel araştırma sorununa uygun olarak dijital ortamdaki yasal düzenlemeler konusundaki öncelikle mevcut bilgileri tespit edilmek istenmiş, bu tespitle birlikte yasal düzenlemelere yönelik daha ayrıntılı sorulara geçilmiştir.

Farklı üç kuşağın, dijital toplumdaki hukuksal düzenlemeler konusundaki bakış açısının tespit edilmesi için gerçekleştirilen bu görüşmelerden önce, araştırmacı tarafından her grup için ayrı ayrı pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler sonrasında alınan geribildirimler vasıtasıyla soru formlarında düzenlemeler yapılarak nihai şekli verilmiştir.

Odak grup görüşmelerinin ilki X Kuşağı temsilcilerinden oluşmaktadır. 6 kişilik grupta yer alan katılımcıların demografik özelliklerine yönelik bilgiler şu şekilde belirtilebilir:

X Kuşağı Odak Grup Katılımcıları:

Kuşağı temsil eden katılımcıların yaş ortalaması yaklaşık 53'tür. Katılımcı X1 58 ve X5 60 yaşında olmakla birlikte söz konusu kuşağın ilk bireylerindendir. Diğer dört katılımcının yaş skalası 48 – 52 aralığında olup kuşağın orta kısmında yer almaktadır. Katılımcıların tamamı lisans derecesine ve 4 kişi (X2, X3, X4 ve X6) lisansüstü derecelerine sahiptir. X1 özel bir şirkette, X5 devlet kurumunda yöneticilik yapmaktadır. X2, X3, X4 ve X6 bakanlığa bağlı bir kurumda mühendis olarak çalışmaktadır. Gelir seviyelerine bakıldığında bütün katılımcıların orta seviye gelire sahip olduğu görülmekle birlikte gruptaki katılımcıların ortalama geliri 12.000 TL'dir.

İkinci grupta yer alan ve 6 kişiden oluşan Y Kuşağı temsilcilerinin özellikleri de aynı başlıklar altında şu şekilde belirtilebilir:

Y Kuşağı Odak Grup Katılımcıları:

Bütün katılımcılar 90'lı yılların başında doğmuştur. Bu durum Y kuşağının son temsilcileri olduklarının göstergesidir. Katılımcıların yaş ortalaması yaklaşık 29'dur. Y5 1990 yılında, Y3 1992 yılında, Y1 ve Y2 1993 yılında, Y6 1994 yılında ve Y4 1995 yılında doğmuştur. Katılımcıların tamamı lisans derecesine sahiptir; yalnızca Y4 lisansüstü eğitime devam etmektedir. Y5 haricindeki bütün katılımcılar Hukuk Fakültesi mezunudur ve bu katılımcılardan Y4 haricindekiler serbest avukatlık yapmaktadır. Y4 devlet kurumunda çalışmakla birlikte Y5 öğretmenlik yapmaktadır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun serbest meslek sahibi olmaları nedeniyle ortalama bir gelir hesaplaması yapılması mümkün gözükmemektedir.

Son odak grup görüşmesi ise dijitalleşme ile birlikte toplumsal süreçteki varlıkları üzerine tartışmalara da konu olan Z Kuşağı temsilcileri ile gerçekleştirilmiştir. 6 kişilik grup katılımcılarının demografik özellikleri şöyledir:

Z Kuşığı Odak Grup Katılımcıları:

Katılımcıların tamamı 90'lı yılların sonunda doğmuştur. Temsil ettikleri kuşağın ilk bireylerindendir. Katılımcıların yaş ortalaması yaklaşık 24'tür. Z1, Z3 ve Z5 25 yaşında, Z2 ve Z6 24 yaşında son olarak Z3 23 yaşındadır. Katılımcıların tamamı üniversite öğrencisidir. Z1 ve Z4 Mimarlık, Z2 İnşaat Mühendisliği, Z3 Tasarım- Analiz Mühendisliği, Z5 Eczacılık ve Z6 Aşçılık bölümü öğrencisidir. Katılımcıların herhangi bir geliri bulunmamaktadır.

Her üç odak grup görüşmesinde de etik ilkeler gereği, katılımcıların kişisel bilgilerini korumak adına isimleri kullanılmamış bunun yerine X1-X2-X3-X4-X5-X6 ve diğer gruplar için de Y1-Y6, Z1-Z6 şeklinde kodlamalar kullanılmıştır.

BÖLÜM V

BULGULAR

5.1. Görüşme Verileri ve Analizi

Görüşmeler öncesinde her üç kuşağı temsil eden gruptaki katılımcılarla, yarı yapılandırılmış soru formlarının oluşturulması için pilot görüşmeler yapılmıştır. Pilot görüşmelerin ardından soru formunun içeriği belirlenmiş ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler katılımcılardan alınan onam formları uyarınca, kayıt altına alınmıştır. Görüşmelerde araştırmacı ile birlikte, verileri kaydetme esnasında bir kişi de yardımcı olmuştur.

X, Y ve Z kuşaklarını temsil eden 6'şar kişi ile yapılan odak grup görüşmelerinin ardından demografik bilgilerin dışında elde edilen verilerin analizinde, tez çalışmasının kavramsal çerçevesi de dikkate alınarak bazı kategoriler oluşturulmuştur. Bulguların analizi bu kategorilerin başlıkları altında gerçekleştirilmiştir. Bu başlıklar Tablo 2'deki gibi belirlenmiştir.

Tablo 2.

Odak Grup Görüşme Verileri Analiz Kategorileri

Odak Grup Görüşme Verileri Analiz Kategorileri
Dijital Medya Kullanım Alışkanlıkları
Dahil Olunan Kuşağa Yönelik Değerlendirmeler
Dijitalleşme-Dijital Topluma Yönelik Bakış Açısı
Dijital Ortamlar ve Hukuksal Düzenlemeler
Dijital Ortamdaki Kişilik Hakları
Dijital Toplum ve Unutulma Hakkı

5.1.1. Dijital Medya Kullanım Alışkanlıkları

Odak grup görüşmelerinde, her üç kuşağın (X, Y, Z) temsilcilerine öncelikle dijital medya kullanım alışkanlıklarına dair Dijital ortamlarda (akıllı telefonlar, bilgisayar, tablet bilgisayar) gün içinde yaklaşık ne kadar süre geçiriyorsunuz? şeklindeki soru yöneltilmiştir. X Kuşağı temsilcileri genel olarak akıllı telefon, tablet bilgisayar ve masaüstü bilgisayarları aracılığı ile dijital medyayı gün içinde yoğun şekilde kullandıklarını belirtmişlerdir. Günde 8-10 saate varan sürelerde dijital medya kullandıklarını belirten katılımcılardan X3 ve X4 sosyal medyayı da aktif ve yoğun olarak kullandıklarını belirtmişlerdir. Haber takibi, alışveriş, boş zaman değerlendirme gibi gündelik yaşam pratikleri için de X Kuşağı temsilcileri dijital medyayı özellikle akıllı telefonları aracılığı ile kullandıklarını belirtmişlerdir.

Bu noktada özellikle, tezin kavramsal çerçevesi kapsamında dijital toplumda gündelik yaşamın farklı kuşaklar özelinde değerlendirildiği başlıklardan da harekete ederek, X Kuşağının dijital medya kullanım alışkanlıklarına yönelik bir değerlendirme yapılabilir. Türkiye’de politik, ekonomik ve sosyal açıdan önemli dönemlere şahitlik etmiş olan bu nesil, özellikle dijitalleşme öncesi döneme yönelik alışkanlıklara sahip bir kuşak olarak değerlendirilebilir. Televizyonun toplum yaşamına dahil olması, siyah-beyaz televizyondan renkli televizyona geçiş ve internetin ortaya çıkışına yönelik tanıklıkları bulunan bu kuşağın temsilcileri (Ardıç ve Altun, 2017:16), dijital medyanın yaygın kullanımı karşısında da gelişme göstermiştir. Alışverişten eğlenceye kadar gündelik yaşama dönük birçok eylemi X Kuşağı temsilcileri dijital ortamlarda deneyimleyebilmektedir.

Y Kuşağı ile gerçekleştirilmiş olan odak grup görüşmesinde, dijital ortamla kurulan bağ noktasında dikkat çeken bir diğer ayrıntı da X Kuşağından farklı olarak, Y Kuşağının dijital ortamlara daha bağlı olmasıdır. Yaşam şeklini bu ortamlar ekseninde düzenleyebilen Y Kuşağı için teknoloji, gündelik yaşamda önemli bir konuma sahiptir. İnternet kullanımı, akıllı telefon uygulamalarına hakimiyet konusunda Y Kuşağı, X Kuşağına nazaran daha başarılıdır. Ayrıca sosyal medya kullanımı konusunda da Y Kuşağı önemli avantajlara sahiptir (Kuyucu, 2017:857).

Z Kuşağının aynı soruya yanıtı, diğer iki kuşaktan farklıdır. Z1 gün içinde çoğunlukla sosyal medyada vakit geçirdiğini belirtmiştir. Katılımcılar genel olarak dijital ortamlarla akıllı telefonları aracılığıyla bağlantı kurmaktadır. Akıllı telefonları ise sosyal

medya ağlarında vakit geçirmek için kullanılmaktadırlar. Z6, diğer katılımcılardan farklı olarak dijital ortamlardan özellikle uzak durmaya çalıştığını belirtmiştir.

Hızın önem kazandığı bir kuşağın temsilcileri olan Z Kuşağı katılımcıları, odak grup görüşmeleri sırasında da kendilerini ifade etmek, sorulara yanıt vermek için oldukça kısa cümleler kurma eğiliminde olmuşlardır. Hızlı tüketen, etkileşimselliğin yoğun olduğu bir ortamda gündelik yaşamlarını sürdüren bu kuşak (Karahisar, 2013:71) için dijital ortamlar vazgeçilmez, sıradan yaşamın olağan akışı içinde yer alan ayrıntılardır.

5.1.2. Dahil Olunan Kuşağa Yönelik Değerlendirmeler

Katılımcılara odak grup görüşmelerinde dahil oldukları kuşağa yönelik, tezin kavramsal çerçevesinde de aktarılan bilgiler doğrultusunda açıklamalar yapılmıştır. Araştırmacının yapmış olduğu bu açıklamalar neticesinde X Kuşağını temsil eden katılımcılar odak grup görüşmesinde, diğer kuşaklarla ve özellikle de günümüzün toplumsal şartları ile karşılaştırmalar yaparak değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Katılımcılar genel olarak mensubu oldukları, sosyologlar tarafından X Kuşağı olarak kategorilendirilen neslin, toplumsal yaşama uyumu, otoriteye saygısı, almış olduğu eğitimin nitelikleri açısından özel bir konumda olduğunu savunmuşlardır. Ayrıca X Kuşağının geleneksel yapıyı korumaya çalışırken, modern yaşam sürecine de uyum sağlamaya çalıştığı görüşmede katılımcılar tarafından belirtilmiştir. X Kuşağının Türkiye’de neoliberal dönüşümün yaşandığı dönemi temsil eden gündelik yaşamı, katılımcıların yorumlarında da aktarılmıştır.

Teknolojinin toplum yaşamına entegre olmaya başladığı bir dönemde yaşamlarını kurgulama sürecine giren X Kuşağı temsilcileri, video oyunları ve bilgisayarla tanışan ilk nesil olmuştur. Küçük yaşta bağımsız olmayı öğrenen bu kuşak, ilerleyen dönemlerde kendi ayakları üzerinde durmayı da öğrenen, daha bireysel düşünen bir kuşak olmuştur (Losky, 1997:40). X1’in “Okumak için çok ciddi emekler verilirdi. Bunun haricinde erkek bir birey olarak bireyselleşmemiz çok erken yaşta başladı. Ailemiz okumamız yerine evimize ekmek getirmemizin daha önemli olduğunu düşünüyordu” şeklindeki ifadeleri de bunun bir kanıtı niteliğindedir.

Y Kuşağının dahil oldukları nesle yönelik değerlendirmelerinde, tüm katılımcılar Z Kuşağı ile karşılaştırarak bir değerlendirme yapmışlardır. Z Kuşağını daha çok eleştirel bir dille ele alan Y Kuşağı temsilcileri, ayakları yere basan, dijital gelişmeleri yakından takip

eden ancak geleneksel konusunda da bilgi sahibi olan bir kuşak olarak kendilerini tanımlamışlardır.

Dijital yerliler olarak, teknoloji konusunda kendi yaşamlarını sürdürebilecek bilgiye sahip olan Y Kuşağı temsilcileri, teknoloji ile olan ilişkilerinde son derece rahat bir nesil olarak tanımlanmaktadır. Web ve video ortamında kolay bir şekilde bilgi taraması yapan bu nesil, çevrimiçi ortama uyum sağlayan bir nesildir (Reilly, 2012). Y1'in odak grup görüşmesindeki “Bizler, önceki ve sonraki kuşakları hem anlayabiliyor hem de her kuşaklara uyum sağlayabiliyoruz. Örneğin hem ankesörlü hem akıllı telefonları da gördük. Böyle bakınca dahil olduğum kuşak hakkında verilen bilgilere kesinlikle katılıyorum” şeklindeki ifadeleri de bunu kanıtlar niteliktedir.

Odak grup görüşmelerinde Z Kuşağının genel olarak sorulara verdikleri yanıtlar, diğer iki kuşak ile aralarındaki farklılığı kanıtlar niteliktedir. Daha kısa ve net ifadelerle görüşmeye katılan Z Kuşağı temsilcileri, dahil oldukları kuşağa yönelik değerlendirmelerde de aynı yaklaşımda olmuşlardır. Teknoloji kullanımı konusundaki özgüvenli duruşları, Z2'nin şu ifadeleri ile de kanıtlanmaktadır: “Z kuşağı özgür ruhlu ve bağımsızlardır. Teknolojiyi her alanda çok iyi kullanabilirler. Onlar için mümkün olmayan bir şey yoktur. Olmayanı oldurmaya çalışan azme sahiplerdir. Aynı zamanda analitik ve hızlı düşünme açısından diğer kuşaklara göre daha iyi oldukları söylenebilirim.”

Z Kuşağına yönelik bir değerlendirmede, tez konusuna da bağlı olarak teknoloji ile ilişkileri konusunda rahat olan bu kuşağın aynı zamanda yoğun bilgi içeriğine de erişebildiği, bu içeriklerin doğruluğunu kontrol etme konusunda doğru yönlendirmeye ihtiyaç duyduklarını da belirtmek doğru olacaktır. Çevrimiçi ortamda geçirdikleri zaman da dikkate alındığında Z Kuşağının özellikle farkındalığının artırılması gerektiği vurgulanmalıdır (Mohr ve Mohr, 2017:89).

5.1.3. Dijitalleşme-Dijital Topluma Yönelik Bakış Açısı

Odak grup görüşmelerinde her üç kuşağın temsilcilerinin dijitalleşme ve dijital topluma yönelik bakış açılarını tespit edebilmek için “Dijitalleşmenin gündelik yaşamınız üzerinde ne gibi değişiklikler yarattığını düşünüyorsunuz?” ve “Dijital ortamlarda geçirdiğiniz sürede, sizi rahatsız-güvensiz hissettiren durumlar oluyor mu? Cevabınız “evet” ise bu durumları ve ortamları anlatabilir misiniz? Cevabınız “hayır” ise güvenliğinizi nasıl sağladığınızı anlatabilir misiniz?” şeklinde sorular yöneltilmiştir.

X Kuşağını temsil eden katılımcılar dijitalleşmeye yönelik değerlendirmeler yaparken genel olarak zamandan tasarruf etme, hayatı kolaylaştırma şeklindeki başlıklara vurgu yapmışlardır. Ancak aynı katılımcılar, dijital ortama yönelik temkinli bir duruş sergilediklerini de ifade etmişlerdir. Özellikle sosyal medya kullanımının amaçları konusundaki endişelerini dile getirmişlerdir. Örneğin, X2 “Sosyal ortamların varlığının gönderi paylaşabilmek için buluşuluyormuş hissinin tetiklediğini düşünüyorum” ifadelerini kullanırken X3 “Aynı zamanda özellikle Facebook, Instagram’da hayatın güzel, şatafatlı yanını görerek bir hayal dünyasına kapılma riski de her zaman mevcut” şeklinde bu durumu özetlemiştir.

Dijital yaşam, dijitalleşme ve dijital toplum kavramları çerçevesindeki tartışmalarda sosyal medyaya yönelik değerlendirmeler ön plana çıkmaktadır. Özellikle dijital toplumun yeni yaşam pratikleri içerisinde sosyal medya önemli bir konumda yer almaktadır. X Kuşağı temsilcilerinin de benzer bir yaklaşımda olduğu gözlenmiştir.

Dijitalleşmenin tüketim olgusunu pekiştirmesi, sosyal medyanın bu yöndeki önemli etkisi ve rolü belirtilmelidir. Tüketim alışkanlıklarının ve çeşitlerinin yansıtıldığı sosyal medya ortamlarındaki tartışmalı gerçeklik (Albayrak, 2020 :254) X Kuşağının yorumlarında da ön plana çıkmıştır.

X Kuşağının dijital ortamlar ve güvenlik konusundaki görüşlerinde dikkat çeken nokta, bu kuşağın temsilcilerinin genel olarak dijital ortamlara katılım noktasında bilinçli ve temkinli bir tutum içinde olmalarıdır. X2’nin “Güvenliğim için akıllı telefon ve tablet kullanımında güvenli uygulamalar, bilgisayar kullanımında ise koruma programları kullanmayı tercih ediyorum” şeklindeki ifadesi ile X3’ün “Özellikle Facebook, Instagram gibi sosyal mecralarda şahsen tanımadığım kişilerle iletişim kurmamayı tercih ediyorum” şeklindeki ifadeleri bu durumu özetlemektedir.

Dijitalleşme ile birlikte, bu ortamlarda güvende kalabilme konusu sıkça tartışılmaya başlamıştır. Özellikle sosyal medyanın güvenlik açısından riskli bir ortam olarak ön plana çıkması bu yönde yapılan araştırmaların da temel sorununu oluşturmaktadır. İnternetin ve sosyal medyanın toplumsal yaşam içindeki yoğun kullanımıyla birlikte 2000’li yıllardan itibaren bu yönde yapılan araştırmaların da arttığı gözlenmektedir. 2009 yılında yapılan Secure Enterprise 2.0 Forumu, içerisinde yetersiz kimlik doğrulama kontrolleri, kimlik avı, bilgi sızıntısı gibi başlıkların da bulunduğu bir dizi tehdide yönelik uyarıda bulunmuştur. Ayrıca sosyal medyanın siber saldırı yöntemlerine/tekniklerine karşı savunmasız olduğuna dikkat çeken uyarılar da yapılmıştır (He, 2012:172).

Y Kuşağı temsilcileri ile yapılan odak grup görüşmelerinde, dijitalleşme ve dijital topluma yönelik bakış açısını değerlendirmeyi amaçlayan sorulara verilen yanıtlarda dikkat çeken önemli bir detay, bu gruptaki katılımcıların daha çok iş yaşamından örnekler vererek dijitalleşmenin olumlu yönleri üzerine vurgu yapmalarıdır. Diğer taraftan dijitalleşme ile insanların psikolojik ve fizyolojik sorunlar yaşamaya başladığı da belirtilmiştir. Bu yanıtlardan genel bir çıkarım yapılmak istendiğinde, Y Kuşağının özellikle çalışma yaşamını dijital ortamlar aracılığı ile sürdürebilen bir nesil olmasıyla, bu yeni teknolojilerin kullanımından da olumlu anda etkilediğini söylemek mümkün olabilir.

Y Kuşağı temsilcilerinin tamamı, dijital ortamlarda güvenlik konusunda sorulan soruya kendilerini güvensiz hissettiklerini belirten yanıtlar vermişlerdir. Özellikle algoritmalar, dijital ortamdaki reklam içeriği, uygulamalardan kaynaklanan güvenlik açıkları konusunda tüm katılımcılar duydukları endişeleri dile getirmişlerdir. Böyle güvensiz bir ortamda da kimliklerini gizlemeye kadar varan önlemler aldıklarını belirtmişlerdir.

Farklı sosyal medya ağları kullanıcıların kimliğini çalma veya ağ üzerinden gizliliği ve güveni tehdit etme eğiliminde olan çeşitli saldırılara davetiye çıkarıyor. Kimlik hırsızlığı, spam saldırıları, kötü amaçlı yazılım, sosyal kimlik avı, kimliğe bürünme, kaçırma, sahte istekler, görüntü alma gibi bu saldırılar, özellikle sosyal medya ortamına bağlı olarak gündeme gelmektedir (Zhang ve Gupta, 2018:917). Y Kuşağı temsilcileri de dijital ortamdaki hareketlerine bağlı olarak bu tehditler konusunda endişe duyduklarını belirtmişlerdir.

Z Kuşağı temsilcileri, diğer iki kuşak temsilcilerinden farklı olarak tüm yaşam alanlarına entegre olmuş bir dijitalleşmenin hayatı nasıl kolaylaştırdığını ve eğlenceli hale getirdiğini vurgulamıştır. Örneğin, Z2, “Artık dışarı çıkmadan alışveriş yapabiliyor, görüntülü sohbetler aracılığıyla arkadaşlarla görüşüyor hatta müze ve sergi gezilerine online katılabiliyoruz” şeklindeki ifadeleri ile sosyal yaşamın dijital ortamlar aracılığı ile nasıl sürdürülebildiğini belirtmiştir. Bunun dışında Z Kuşağı ile yapılan odak grup görüşmesinde dijital yaşamın olmazsa olmaz detayları hakkındaki ifadeler de dikkat çekicidir. Z3 bunu şu şekilde belirtmiştir, “Benim yapmak üzere olduğum meslek (Tasarım-Analiz Mühendisliği) dijitalleşme olmadan var olmaz. Eski usullerle bunu yapmaya çalıştığınızda tasarım kısmında ciddi vakit kaybı, analiz kısmında ise ekonomik kayıplar olmaktadır. Bu yüzden dijitalleşme direkt mesleğimi ilgilendiren bir meseledir.”

Z Kuşağı güvenlik endişesine yönelik soruya yanıt verirken, diğer iki gruptaki katılımcılardan farklı bir ifade tarzı benimsemişlerdir. Dijital ortamlardaki güvenlik

endişesi konusunda özgürlükler üzerindeki baskıyı belirtmeleri bu farklılığa örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca Z Kuşağı güvenlik konusunda kendi önlemlerini alabildiğini, çeşitli uygulamalarda yaptıkları güvenlik ayarları hakkındaki bilgileri paylaşarak aktarmıştır. Bu ifadeler, X ve Y Kuşağından farklı olarak dijitalleşme ile doğan bir neslin bu ortamlardaki davranış kalıplarına aşinalığını belirtmektedir.

5.1.4. Dijital Ortamlar ve Hukuksal Düzenlemeler

Farklı üç kuşağı temsil eden gruplarla gerçekleştirilen odak grup görüşmelerinde, dijital ortamlar ve hukuksal düzenlemeler kategorisi altında değerlendirilmek için verilen cevaplar, “: Dijital ortamdaki yaşama yönelik olarak hukuksal düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerin gerekli olduğunu düşünüyor musunuz? Evet ve/veya hayır ise neden?” şeklindeki altıncı soru ile değerlendirmek istenmiştir.

X Kuşağı katılımcılarının tamamı hukuksal düzenlemelerin mutlaka gerektiğini belirtmiştir. Hızlı yayılım, bilinçsiz kullanım, ortamın bilinmezliğinden kaynaklı olarak suçların yaptırımsız kalması gibi sebeplerden dolayı bu düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu katılımcılar tarafından özellikle vurgulanmıştır. Hukuksal düzenlemelerle dijital ortamdaki bilgi kirliliğine yönelik önlem alınacağı düşüncesi de katılımcılar tarafından belirtilmiştir. X1’in şu ifadeleri bunu kanıtlamaktadır, “Ayrıca dijital dünyanın doğru yanlış bilginin bir arada bulunduğu bir oluşum olduğunu düşünüyorum. Bu bilgilerin ayıklanması gerekiyor.”

Tezin kavramsal çerçevesinde de ayrıntılı şekilde belirtilen dijital toplum ve hukuksal düzenlemeler konusunda, Y Kuşağı katılımcıları da benzer şekilde açıklamalar yapmışlardır. Dijitalleşmenin günümüzde kaçınılmaz olarak toplum yaşamına entegre olması neticesinde bu yeni ortamlar için de hukuksal düzenlemelerin gerekliliği Y Kuşağı tarafından üzerinde durulan konulardan biri olmuştur. Ayrıca Y4’ün “Kesinlikle bu düzenlemelerin gerekli olduğunu düşünüyorum. Çünkü bir hukuk devletinde bir hakkın korunması ancak yasal düzenleme ile hayata geçirilmiş olmasına bağlıdır. Bu sebeple her konuda olduğu gibi bu konuda da gerekli mevzuat çıkarılmalı ve yürürlüğe konmalıdır. Aynı zamanda çağın ihtiyaçlarına göre sürekli olarak güncelliğini korumalıdır” şeklindeki ifadelerinden de anlaşılabileceği gibi bu düzenlemelerin sürekli güncellenmesi de talep edilmektedir.

Z Kuşağı da benzer şekilde hukuksal düzenlemelerin gerekliliğini belirtmiştir. Ancak bu kuşağı temsil eden katılımcıların ifadelerinde de anlaşılabileceği gibi konuya yönelik değerlendirmelerde boş vermişlik halinin izleri hissedilmektedir. Z1, “Ben beni

tanımayan insanları fazla umursamadığım için pek umrumda olmuyor. Benim de kişilik haklarımın çiğnendiği durumlar oldu ama güldüm geçtim. Bu demek değil ki herkes benim gibi relax olsun. Herkes açısından düşünürsem bu tarz düzenlemeler gereklidir” ifadeleri ile bu durumu açıklamaktadır.

Hukuksal düzenlemelerin gerekli görüldüğü özellikle mahremiyet konusundaki endişeler, bu kavramların dijitalleşme ile birlikte değişen anlamlarına bağlı olarak gündeme gelmeye başlamıştır. Gizlilik ve mahremiyet konusu, özellikle yeni iletişim teknolojileri bağlamında çevrimiçi ortamdaki farklı uygulamalarda dikkat edilmesi gereken önemli gündelik yaşam pratikleri içinde ele alınmaktadır. Bankacılık işlemleri, dijital alışveriş sayfaları, vatandaşlık hizmetleri gibi hizmetler çerçevesinde güvenliğin de sağlanabilmesi adına hukuksal düzenlemeler mutlaka uygulanmalıdır. Sosyal çevrenin içinde yer alan teknolojik uygulamalar, haberleşmek ve eğlenmek için de artık neredeyse tek kaynak haline gelmeye başlamıştır. Dolayısıyla bu ortamlarda huzuru ve güveni sağlayabilmek, korumak adına hukuksal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır (Eroğlu, 2018:131). X3’ün “Sosyal medyada şahsen bile tanımadığı insanlardan gelen mesaja aldanarak dolandırılan insanları gördükçe bu düzenlemelerin çok acil olduğunu düşünüyorum”, ifadeleri ile Y1’in “Mesela bizlerin T.C. kimlik numaraları dahi birer kişisel veri olmasına karşın isteyen bir insanın benim T.C. kimlik numaramı bulamama gibi bir seçeneği olduğuna ihtimal vermiyorum. Bu düzenlemelere katılıyorum ancak daha sert yaptırımlara tabi olması gerektiğini düşünüyorum” ifadeleri bu durumu özetlemektedir.

5.1.5. Dijital Ortamdaki Kişilik Hakları

Bu tez çalışmasının temel araştırma sorusuna uygun olarak, dijital toplum, dijitalleşme, farklı kuşaklar ekseninde dijitalleşmenin gündelik yaşamla ilişkisi başlıklarında hazırlanan kavramsal temelin ardından hukuki düzenlemeler, kişilik hakları ve Unutulma Hakkı konuları üzerinde bir değerlendirme yapılmak istenmiştir. Bu kapsamda oluşturulan odak grup görüşmelerinde de genel olarak aynı başlıklara yönelik incelemeler yapıldıktan sonra kişilik hakları ile ilgili görüşleri analiz etmeye yönelik sorular yöneltmiştir. Bu sorular, “Mahremiyet, lekelenmeme, özel yaşamın gizliliği, kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme, şeref ve itibarın korunması konularında dijital ortamdaki yaşama yönelik nasıl bir değerlendirme yaparsınız?” ve “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu hakkında ne düşünüyorsunuz?” şeklinde belirtilebilir. Ayrıca

araştırmacı, diğer sorularda gerekli görülen bölümlerde olduğu ve odak grup görüşmesi soru formlarında (EK1A-1B-1C) da belirtildiği gibi katılımcılara açıklamalar yaparak soruları yöneltmiştir.

X Kuşağı temsilcilerinin bu sorulara yönelik olarak verdiği yanıtlarda genel olarak güvensizlik duygusu içerisinde olduklarını belirtmek doğru olacaktır. Bu kuşağın temsilcileri özellikle internet ortamında mahremiyetten, lekelenemeden söz edilmesinin doğru olmadığını, bunların yalnızca sözde ifadeler olduğunu belirtmişlerdir. Bu konularda ciddi anlamda önlemler alınmasının gerekliliğini de özellikle vurgulamışlardır. Özellikle mahremiyet algısının X Kuşağı için daha farklı ve geleneksel düzeyde bir anlam ifade ettiğini belirtmek gerekir. 1980 sonrasında doğan nesillerin, dönemin toplumsal özelliklerine de bağlı olarak daha farklı bir mahremiyet algısına sahip oldukları yönünde bir değerlendirme yapmak gerekir. Dijital mahremiyet algısı da toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık gösterebileceği gibi kuşaklar arasında da farklı değerlendirilebilmektedir (Barkuş ve Koç, 2019:38).

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) hakkındaki soruya da benzer bir yaklaşımla yanıt veren X Kuşağı temsilcileri, sadece yazılı olarak kalacak, uygulamaya koyulmayacak her türlü yasal düzenlemenin toplumsal süreçte herhangi bir iyileştirme sağlamayacağını belirtmişlerdir. Ayrıca görüşme sırasında kullanılan ifadeler dikkate alındığında X Kuşağı'nın bu konuda oldukça ciddi ve katı önlemler alınması yönünde hemfikir olduğu gözlenmiştir. X5'in şu ifadeleri de bunu açıkça ortaya koymaktadır "Ben aslında her türlü Kişisel Verilerin korunması saklanması işlenmesi ve paylaşılması konu ve gündeme getirilmesi çok ciddi kısıtlamaların olmasından yanayım."

Y Kuşağı temsilcilerinin kişilik hakları genelinde sorulan soruya verdikleri yanıtlarda X Kuşağından farklı olarak, bireyleri ve dijital ortamdaki davranışları sorgulayan bir tutum içerisinde oldukları dikkat çekicidir. Y Kuşağı temsilcileri, özellikle mahremiyet konusunda gerekli önlemleri bireyin alması durumunda kimsenin böyle bir ihlalle karşılaşmayacağını belirtmişlerdir. Yine Y Kuşağı temsilcileri bilgi kirliliği konusuna da dikkat çekerek, bu konuda yaptırım uygulanmasında zorluklarla karşılaşılabilceğini belirtmişlerdir.

KVKK konusunda yöneltile soruda Y Kuşağı temsilcileri, Kanunun işlevselliğini sorgulayan yorumlar yapmışlardır. Y4'ün "KVKK hayatımıza girdiğinden beri birçok alanda zorunlu olarak kullanıldığını görüyoruz. Ancak bu kanun kapsamında alınan rızaların ne kadar işlevsel olduğu ve rıza gösteren kişinin ne kadar seçim hakkı olduğu tartışmalıdır. Kanunun uygulanmasında mutlaka iyileştirmeler yapılmalı ve formalite

olarak uygulandığı birçok alanda gerçekten uygulanmalıdır” şeklindeki ifadeleri buna örnek olarak gösterilebilir. KVKK hakkındaki soruya verilen yanıtlar genel olarak değerlendirildiğinde X Kuşağına kıyasla, Y Kuşağı’nın daha bilinçli ve farkındalık belirten ifadeler kullandığı dikkat çekmektedir. Bu ifadelerde odak grup görüşmesine katılan Y Kuşağı temsilcilerinin çoğunun hukukçu olmasının da etkisi vardır. Özellikle kullanıcıların rıza göstermeleri konusundaki yorumlar, KVKK’nın tartışılan önemli maddelerinden birine dikkat çekmektedir. KVKK, açık rıza kavramına uygun olarak, kişisel verileri kullanıcıların bilgisi kapsamında kullanarak, saklamayı, kullanılması durumunda ise kişilik haklarına zarar verilmeyecek şekilde kullanılmayı temel olarak vurgulamaktadır (Dilsiz, 2021).

Z Kuşağını temsil eden grupla gerçekleştirilen odak grup görüşmelerinde dijital ortamdaki kişilik hakları ile ilgili sorulara, daha önce sorulan sorularda olduğu gibi benzer bir yaklaşımla yanıt verilmiştir. Z Kuşağının kısa, kesin yanıtları bu soruda da dikkat çekmektedir. Genel olarak tüm katılımcılar mahremiyet, özel yaşamın gizliliği konusunda kanuni düzenlemelerin yapılması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu konunun önemli olduğunu belirtirken özellikle dijital toplum içinde yaşamını kurgulayan bir nesil olarak Z Kuşağı temsilcileri kendi yaşamlarından da bunu örneklendirmişlerdir. Z1’in “Daha önce bu konuda arkadaşım ile aram bozuldu. İznim olmadan bazı fotoğraflarımı sosyal medyada yayınlamış. Sonra kaldırması için uyarıda bulununca başta benimle zıtlışsa da dediğimi dinledi yani herkes kendi özel hayatının mahremiyetini kendisi koruyabilir” şeklindeki ifadeleri buna örnektir.

KVKK konusunda yöneltilen soruya Z Kuşağı temsilcileri yine benzer şekilde kısa cevaplar vererek, konu hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum, özellikle dijital toplumla birlikte anılan Z Kuşağının bu toplumun yaşam pratiklerini de temsil etmesi açısından önem taşımaktadır. Z Kuşağı ayrıca KVKK’nın uygulanması konusunda da bir inanca sahip değildir. Burada, yaşın ve farklı nesillerin kişisel verileri kullanılması konusunda önemli bir değişken olarak belirtilmesi gerekir (Özmen ve Karaman, 2020:114).

5.1.6. Dijital Toplum ve Unutulma Hakkı

Bu tez çalışmasının temel araştırma problemi olarak belirtilen Unutulma Hakkı konusunda farklı nesilleri temsil eden odak grup katılımcılarına iki soru yöneltilmiştir. Öncelikle İfade Özgürlüğü ve Unutulma Hakkı ilişkisine yönelik bir değerlendirme

yapabilmek için “Unutulma Hakkı’nın dijital toplumdaki gerekliliği konusunda ne düşünüyorsunuz? Bu hakkın İfade Özgürlüğü ile ilişkisi konusunda nasıl bir değerlendirme yaparsınız?” sorusu yöneltilmiştir. Bu sorunun yöneltilmesi ile X, Y ve Z Kuşaklarının Unutulma Hakkını dijital toplumsal yaşamda nasıl konumlandıkları ve bu hakkın kapsamını nasıl ifade edebildikleri anlaşılmak istenmiştir. Özellikle İfade Özgürlüğü tartışmalarında sık sık karşılaşılan Unutulma Hakkına yönelik bu soru yöneltilmeden önce de yine araştırmacı tarafından katılımcılara gerekli bilgilendirme yapılmıştır.

Unutulma Hakkına ilişkin diğer bir soruda ise “Unutulma Hakkı’ndan yararlanma konusunda bir düzenleme yapmanız gerekse nasıl bir düzenleme yapardınız?” ifadeleri ile katılımcıların bu hakkın tanımı ve kullanımı konusundaki eleştirel bakış açılarına yönelik bir değerlendirme yapmaları istenmiştir.

X Kuşağı katılımcılarının tamamı Unutulma Hakkının dijital toplumda bir gereklilik olduğu dile getirmiştir. Ancak her bir katılımcı özellikle İfade Özgürlüğü ile ilişkisi konusunda kendi bakış açılarına göre farklı değerlendirmeler yapmışlardır. X1, bu hakkın kullanımının ayrıcalık yaratılmadan gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kamu yararını ön plana çıkartan değerlendirmeler yapan katılımcılar, toplumsal vicdana yönelik da hakkın kullanılması yönünde hassasiyet gösterilmesi gerektiğini özellikle belirtmişlerdir. Yine diğer sorulara verilen yanıtlarda olduğu gibi bu hakkın kullanımı konusunda özellikle Türkiye’de, uygulamada yaşanacak sorunlara dikkat çekilmiştir. X5, “İfade özgürlüğünün arkasına sığınmamalı” sözleriyle, Unutulma Hakkının uygulanmasına yönelik ayrıcalıkların, göreceli yorumların tehlikesine dikkat çekmiştir.

Arama motoru sağlayıcılarından bireylerin, kendileri hakkındaki kişisel bilgilere yönelik bağlantıları kaldırmasını talep etmesi şeklinde ilk etapta sınırları belirtilmeye çalışılan Unutulma Hakkı, arama sonuçlarının bağlantısının kaldırılması için verilerin ‘geçen sürenin ışığında ve bu amaçlarla ilgili olarak yetersiz, alakasız veya artık alakalı olmadığı veya aşırı olduğu görüldüğünde’ kullanılabilir şeklinde de ayrıştırılmıştır (Milosavljević, 2020: 782). X Kuşağı temsilcilerinin de Unutulma Hakkı ve İfade Özgürlüğü arasındaki sınıra yönelik vurgulamalarında, Unutulma Hakkının tanımında da yer “alakasız veya artık alakalı olmadığı...” şeklindeki açıklamalar yer almaktadır. Bununla birlikte dijital ortamın unutulmanın mümkün olmadığı bir yapıya sahip olduğu da eleştirel yaklaşım içinde dikkat çekmektedir. X4’ün “Dijital ortamda unutulma gibi bir durum olmadığını düşünüyorum” şeklindeki ifadesi bunu açıklamaktadır.

Unutulma Hakkından yararlanma konusundaki düzenlemede kişisel görüşlerinin ne olabileceğine yönelik olarak sorulan soruya X Kuşağı, haktan yararlanacak kişilerin seçimi

konusunda bir düzenleme yapılması gerektiğini, kamu yararının net olarak belirtilmesini, bu hakkın kullanımı konusundaki ihtiyaçlara dair boşluğa yer vermeyecek uygulamalar yapılmasını ön plana çıkartan yanıtlar vermişlerdir. X Kuşağının konuya yönelik olarak kamu yararının altını çizen yanıtlar vermesi, temsil edilen neslin özellikleriyle de bağlantılı olarak değerlendirilebilir. Bu konudaki hassasiyet görüşme sırasında da dikkat çekmiştir.

Y Kuşağını temsil eden katılımcılar, Unutulma Hakkının gerekliliği konusunda özellikle kamu yararının ön plana çıkartılması gerektiğini belirtmişlerdir. İfade Özgürlüğü ve Unutulma Hakkı değerlendirmesinde ise hakkın kullanımının daha önemli olarak değerlendirildiği görülmüştür. Y3 bu bakış açısını şöyle belirtmiştir, “İfade Özgürlüğü ile Unutulma Hakkı açısından değerlendirildiğinde, Unutulma Hakkının genel olarak daha önce gelmesi gerektiği düşüncesindeyim. Çünkü Unutulma Hakkı kullanılacağı zaman ifadenin kıymetinin kalmamış olması beklenir.”

Y Kuşağı, Unutulma Hakkının kullanılması konusunda zorunlu koşulların belirlenmesi gerektiğini de belirtmiştir. Yine kamu yararı ile bağlantılı olarak, X Kuşağı temsilcilerinde olduğu gibi Y Kuşağı temsilcileri de suç işleme, haber alma özgürlüğü gibi konularda Unutulma Hakkının kullanımına yönelik doğru değerlendirmeler yapılması gerektiğini belirtmiştir. İfade Özgürlüğünün yanı sıra haber alma özgürlüğünün de keyfi uygulamalar neticesinde sınırlandırmalar ve haksız, taraflı yaklaşımlara maruz kalacağına yönelik endişelerini dile getirmişlerdir.

Unutulma Hakkı, yasal bir hak ve yasal korumaya değer bir değer veya menfaat olarak değerlendirilmektedir. Bu hak, en azından bir dereceye kadar herkese açık olan bilgiler için geçerli olsa da, bir gizlilik talebi olarak da kategorize edildiği gözlenmektedir. Kontrole dayalı mahremiyet tanımını temsil eden Unutulma Hakkı, kişiye, kişisel bilgileri kamusal alandan özel alana taşıma konusunda bir hak sunmaktadır. Unutulma (üçüncü şahıslara geçmişinizi unutturma hakkı) ve unutma (kendi geçmişinizle yüzleşmekten kaçınma hakkı) (Ambrose ve Ausloos, 2013: 14) arasındaki hassas ayrımın, bu hakkın kullanımı konusunda, kamu yararı ön plana alınarak mutlaka gözetilmesi gerekmektedir.

Unutulma Hakkına yönelik nasıl bir düzenleme yapılmasını planladıklarına yönelik soruda Y Kuşağı temsilcileri, özellikle diğer hakların (İfade Özgürlüğü, haber alma özgürlüğü) engellenmesinin önüne geçecek düzenlemeler yapabileceklerini belirtmişlerdir. Kamuya mal olmuş kişilerin, siyasi kimliklerin bu hakkın kullanımını talep etmeleri halinde, toplumsal vicdanı ön plana çıkartacak düzenlemelere ihtiyaç duyulduğunu da ifade Y Kuşağı temsilcileri, suç ve kişisel haklar ayrımını yapmanın da önemine dikkat çekmiştir. Unutulma Hakkının gerçekte ne anlama geldiğine dair çok az ortak anlayış

vardır. Bu, muğlak ve hukuki terimlerle formüle edilmesi karmaşık kavramın kapsamı geniş bir yelpazeyi kapsadığı için, bu hakkın kapsamı da çok çeşitlidir (Bunn, 2015:337). Bu özelliğinden dolayı, Unutulma Hakkına Y Kuşağının da X Kuşağında olduğu eleştirel bir yaklaşımda olduğu dikkat çekmiştir.

Z Kuşağı temsilcileri diğer iki kuşağın temsilcilerinden farklı olarak, Unutulma Hakkı konusunda daha az bilgiye sahip olduğunu belirten açıklamalar yapmışlardır. Z1'in "Böyle bir kanunun olduğunu bilmiyordum ama söylenince tabii ki de mantıklı geldi. Herkesin kendisiyle alakalı her şeyi talep etme hakkı vardır" şeklindeki ifadesi konudan uzak kalınmasına yönelik yaklaşımı ispatlamaktadır. X ve Y Kuşaklarının kamu yararı vurgusu Z Kuşağında yerini bireysel haklara bırakmıştır. Z Kuşağı temsilcileri toplumun genelini ilgilendiren sonuçlar yerine, hakkın kullanılması neticesinde bireysel anlamda yaşanılacak olan farklılıklardan söz etmişlerdir. Bu durum, Unutulma Hakkı hakkında Z Kuşağının gerekli bilgiye sahip olmaması ile değerlendirilebileceği gibi bu kuşağın temsilcilerinin diğer birçok olayda da olduğu gibi daha çok bireysel anlamdaki sonuçlara odaklanan bir düşünce yapısı içerisinde olmalarıyla da değerlendirilebilir.

Bu nesil, diğer nesillerden farklı belirli koşullar altında doğup büyüdüğü için (örneğin, her zaman her yerde internet erişimine sahip oldular) yeni teknolojiler onlar için doğal bir ortamı temsil etmektedir (Dolot, 2018). Dolayısıyla toplumsal süreçteki bazı konular onlar için diğer iki kuşakta olduğu gibi farklı bir hassasiyeti de gerektirmemektedir. Z Kuşağının Unutulma Hakkı ve İfade Özgürlüğü ilişkisi üzerindeki düşünceleri de sahip oldukları neslin özelliklerini yansıtmaktadır. İfade Özgürlüğünün daha önemli olduğu yönündeki görüş, bu grupla gerçekleştirilen odak grup görüşmelerinde, Z6'nın şu ifadeleriyle de yansıtılmaktadır "İnsanlar taleplerini özgürce ifade edebilmelidir. Unutulma Hakkı'nı ise ifade özgürlüğüne yönelik olarak yapılan gerekçe olduğu düşünüyorum. İfade özgürlüğü asla zarar görmemelidir. Görürse unutulma hakkının bir önemi kalmaz düşüncesindeyim." Yine aynı konu için Z5'in "İfade özgürlüğü kişiye sonuna kadar tanınması gereken bir haktır. Bunun devamında da unutulma hakkını da kullanabilmelidir" ifadeleri benzer görüşü desteklemektedir.

Unutulma Hakkının düzenlenmesine yönelik nasıl bir yaklaşım içinde olacaklarının sorulduğu Z Kuşağı temsilcilerinin, bir önceki sorudaki yanıtlara benzer şekilde bireysel etkileri ön plana alan düzenlemeleri benimsediklerini belirten ifadeler kullandıkları gözlenmiştir. Z1'in "Unutulması gereken olayın sadece kişinin kendisiyle alakalı olmalıdır" şeklindeki ifadesi bu yaklaşımı örneklendirmektedir. Unutulma Hakkına yönelik mevcut düzenlemelere ek herhangi bir düzenleme yapmak istemediklerini de

belirten bu neslin temsilcileri, düzenlemelerin olması gerektiği gibi olduğunu düşündüklerini de belirtmişlerdir.

Unutulma Hakkının esasında birçok insan için duygusal bir çekiciliğe sahip olduğunu belirtmek doğru olacaktır. İnsanlar genellikle kendi verilerini yönetme arzusu içinde olabilirler. Böyle bir hak, kontrole ve özgür iradeye olan inancımızı güçlendirmektedir (Garcia Murillo ve Macinnes, 2014). Z Kuşağının özellikleri dikkate alındığında verilen yanıtların bu özellikleri temsil edecek nitelikte olduğu, Unutulma Hakkının özellikle bireysel anlamdaki kontrolü mümkün kılan özelliklerinin bu nesil tarafından da tercih edildiği gözlenmektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak varlığından söz edilen dijital toplumun özellikleri, bireylerin dijital alanda sergilemiş olduğu tutum üzerinde çok büyük bir etkiye sahiptir. Dijital alanda yaşanan gelişmeler evrenselleşme gibi çok büyük olanaklar sağlasa da kişisel değerlere yönelik ciddi sorunlar teşkil edebilmektedir. Gündelik yaşam belli kuşaklar tarafından kabul edilse de edilmese de dijital çağ ile yeniden düzenlenmiştir ve kişilik hakları bünyesindeki Unutulma Hakkının dijital alanda çatışma içerisinde olduğu durumlar mevcuttur. Bu kapsamda tez çalışmasının konusunu Unutulma Hakkının dijital toplumda yeniden kurgulanan gündelik yaşama ilişkin eleştirel bir değerlendirme oluşturmaktadır. Ek olarak belirtmek gerekir ki bu eleştirel değerlendirme dijital toplumu oluşturan bireylerin kuşaklar nezdindeki temsilcileri ile yapılan görüşmeler neticesiyle yapılmıştır.

Nitelik itibarıyla Unutulma Hakkı temel bir insan hakkıdır. Bir kişinin Unutulma Hakkından yararlanabilmesi için insan olması yeterlidir. Anayasa'ya bakıldığında Özel Yaşamın Gizliliği ve Kişisel Verilerin Korunmasını Talep Etme Hakkının, Unutulma Hakkının temelini oluşturduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca Unutulma Hakkı yargı kararlarında kişilik hakkı niteliği taşıyan temel bir insan hakkı biçiminde ifade edilmiştir. Belirtmek gerekir ki Unutulma Hakkının eleştirel bir değerlendirmesinin kişilik hakları çerçevesinde yapılması zorunludur.

Kişinin şeref ve itibarı ile özel hayatı, kişilik hakkının temelini oluşturan değerlerdendir. Unutulma Hakkı kapsamında ele alındığında ise bu değerler anayasal dayanağı oluşturabilmektedir. Unutulma Hakkının temelini, kamu nezdinde aleni veya ilgili kişi aracılığıyla verinin kayıtlardan silinmesinin talep edilmesi oluşturur. Her ne kadar değerini ve işlevselliğini yitirmiş olduğu düşünülen aleni bir bilginin kişinin özel hayatına yönelik bir müdahalede bulunulmadığı düşünülse de her somut olayın kendi içerisinde değerlendirilmesi şarttır. Bir verinin kamuya açılması kimi durumda mahremiyet hakkını ihlal eder iken, başka bir durumda toplumun haber alma özgürlüğü kapsamında değerlendirilmelidir. Burada önemli olan husus, kamu yararı taşıdığı düşünülen bir bilginin veya olayın kişinin şeref ve itibarını sarsmaya yönelik bir biçimde tekrar hatırlatılmasıyla kişilik hakkına zarar vermemesi gerektiğidir. Bu çatışma Unutulma Hakkından yararlanma nedenlerini oluşturmaktadır.

Dijital toplumda internet ortamının sunduğu sınırsız bilgi kaynağı ve bu kaynaklara erişilebilirlik, zaman zaman kişilik haklarına yönelik saldırılara da sebep olmaktadır. Bu noktada, internetteki içeriklere erişimin kolaylığı sebebiyle dijital toplum nezdinde birtakım tartışmalar ortaya çıkmaktadır. Mevcut içeriklere olası bir erişim engeli veya zorluğunun ifade ve basın özgürlüğünün ihlaline neden olacağı düşünülmektedir. Dijital çağda detaylı bir biçimde ele alınması şart olan Unutulma Hakkının bugün bile, içerik bakımından alanı, sınırları ve imkânları çok net anlaşılabilmiş değildir. Hakkın kapsam ve sınırları doğru çizildiği takdirde çözüme kavuşulacağı tahmin edilmektedir. Kişinin ifade özgürlüğüne veya basın özgürlüğüne müdahalede bulunulacağının ihtimalini düşünülmesi ve bu durumun sansüre dönüşme olasılığı göz önüne alındığında Unutulma Hakkının kapsam ve sınırlarının doğru çizilmesi önemlidir. Çünkü bu sayede Unutulma Hakkı, ifade özgürlüğüne katkı sağlayacak olmakla birlikte, birey endişe etmeden kendisini ifade edebilecektir.

Unutulma Hakkının varlığı, dijitalleşmenin gündelik yaşama entegrasyonunun öncesine dayansa da bu hakkın dijitalleşme ile gündeme gelmesinin sebebi, yeni iletişim teknolojilerinin getirmiş olduğu değişim ve dönüşümlerdir. Dijital toplumun küreselleşmeyi hızlandığı göz ardı edilmemelidir. Unutulma Hakkı bünyesinde çatışan birtakım kişisel hakların birbirleri ile etkileşimi ortaya konularak haklar arası çıkar ilişkisi gözetilerek kurulacak olan denge mekanizmaları evrensel olmalıdır. Sınırların yer almadığı dijital dünyada, insan hakkı olarak kabul edilen Unutulma Hakkının algılanmasında ve uygulanmasında farklılıkların yaşanmasını engellemek gerekmektedir. Bu sebeple, hakkın ihlal edilmesi durumunda uygulanacak yaptırımların yanlış yorumlanmaya mahal vermeyecek bir biçimde belirlenmesi önemlidir. Ayrıca uygulamada teklik sağlanmaya çalışırken, toplumlara özgü ulusal değerler göz ardı edilmemelidir.

Bu tez çalışmasının amacını oluşturan Unutulma Hakkına yönelik hukuki korumanın net olarak açıklanması, çatışan haklar nezdindeki eleştirileri ortadan kaldırmak için yarar sağlayacaktır. Her ne kadar hukuksal çerçevede iyileştirmeler yapılmaya çalışılsa da, dijital toplumun üyeleri olan internet kullanıcılarının dijital alana yönelik bilgilendirilmeleri şarttır. Bireylerin bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerin kişisel değerlere etkisi hakkında bilgi sahibi olmaları, gündelik yaşamı kurgularken dijital mahremiyet ve veri mahremiyeti dahil etme hususunda bilinçlenmeleri, Unutulma Hakkına değer katacaktır. Böylelikle hakkın amaçladığı korumayı sağlamaya yönelik girişimler artacaktır.

Dijital toplumu oluşturan farklı kuşak temsilcileri ile yapılan çalışmada, dijital medya kullanım alışkanlıkları incelendiğinde üç kuşağın da dijital ortamda aktif kullanıcılar olduğu açıktır. Dijital alanda var oldukları ortalama süre günün yaklaşık dörtte birini oluşturmaktadır. Bu durum kullanım amaçları ve şekilleri kuşak bazında farklılık gösterse de fiili toplumun dijital yaşama geçiş yaptığının göstergesidir. Kullanım alışkanlığı yönünden dijital yerliler için dijital yaşam birincil unsur olurken X ve Y kuşakları için gündelik yaşamlarının bir bölümüne bilinçli bir şekilde yerleşmiştir. Ancak şu nokta göz ardı edilmemelidir ki dijital ortamlar bireyler için vazgeçilmez, sıradan yaşamın olağan akışı içinde yer almaktadır.

Dijitalleşmeye ve dijital topluma yönelik bakış açılarında X Kuşağı dijitalleşmeye temkinli bir duruş sergilerken hayatı kolaylaştıran yönlerinden faydalanmak istemektedir. Özellikle dijital toplumun yeni yaşam pratikleri içerisinde sosyal medya önemli bir konumda yer almakla birlikte bu alana yönelik endişeleri ön plandadır. Y Kuşağı özellikle çalışma yaşamını dijital ortamlar aracılığı ile sürdürebilen bir nesil olmasından ötürü, bu yeni teknolojilerin kullanımından da olumlu yönde etkilendiği söylenebilir. Ancak bu kuşağın temsilcileri, dijital ortamlarda kendilerini güvensiz hissetmektedir. Özellikle algoritmalar, dijital ortamdaki reklam içeriği, uygulamalardan kaynaklanan güvenlik açıkları bu konuda duydukları endişeler olarak görülebilir. Z Kuşağı, diğer iki kuşaktan farklı olarak tüm yaşam alanlarına entegre olmuş bir dijitalleşmenin hayatı nasıl kolaylaştırdığını ve eğlenceli hale getirdiğini düşünmektedir. Bu kuşak dijital ortamlardaki güvenlik endişesi konusunda ifade özgürlüğüne ket vurulduğunu düşünmektedir. Z Kuşağı, dijital alanda güvenliğini kendisi sağlamaktadır. Bu durum dijitalleşme ile doğan bir neslin bu ortamlardaki davranış kalıplarına aşinalığını göstermektedir.

Dijital toplumda hukuksal düzenlemeler için X Kuşağı hukuksal düzenlemelerin mutlaka gerektiğini, hızlı yayılım, bilinçsiz kullanım, ortamın bilinmezliğinden kaynaklı olarak suçların yaptırımsız kalması gibi sebeplerden dolayı bu düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu düşünmektedir. Y Kuşağı dijitalleşmenin günümüzde kaçınılmaz olarak toplum yaşamına entegre olması neticesinde bu yeni ortamlar için de hukuksal düzenlemelerin ve en önemlisi bu düzenlemelerin sürekli güncellenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Z Kuşağı hukuksal düzenlemelerin toplum için gerekliliğini bireysel açıdan kendileri için çok da önemli olmadığını belirtmiştir. Bu durum bireyselliğin kendileri için en mühim bir olgu olduğunun göstergesidir.

Dijital ortamdaki kişilik hakları bakımından X Kuşağı güvensizlik duygusu içerisindedir ve internet ortamında mahremiyetten, lekelenemeden söz edilmesinin doğru olmadığını, bunların yalnızca sözde ifadeler olduğunu düşünmektedir. Bu konularda ciddi anlamda önlemler alınmasının gerekliliğini özellikle savunmaktadır. Y Kuşağı, X Kuşağından farklı olarak, bireyleri ve dijital ortamdaki davranışları sorgulayan bir tutum içerisindedir. Özellikle mahremiyet konusunda gerekli önlemleri bireyin alması durumunda kimsenin böyle bir ihlalle karşılaşmayacağını ayrıca bilgi kirliliği hususunda, yaptırım uygulanmasında zorluklarla karşılaşılabilceğini düşünmektedir. Z Kuşağı temsilcileri mahremiyet, özel yaşamın gizliliği konusunda kanuni düzenlemelerin yapılması gerektiğini vurgulasalar da bu konunun önemli olduğunu belirtirken özellikle dijital toplum içinde yaşamını kurgulayan bir nesil olarak kendi yaşamlarından bazılarını bu sonuca varmışlardır. Genel itibarıyla dijital mahremiyet algısı kuşaklar arasında da farklılık göstermektedir.

Dijital toplumda Unutulma Hakkı için X Kuşağı temsilcileri, bu hakkın mevcut toplumsal yaşamda bir gereklilik olduğunu, kamu yararının ön plana çıkması ve toplumsal vicdana yönelik de hakkın kullanılması yönünde hassasiyet gösterilmesi gerektiğini özellikle belirtmişlerdir. Ayrıca bu hakkın kullanımı konusunda özellikle Türkiye’de, uygulamada yaşanacak sorunların olacağı düşünülmektedir. Unutulma Hakkından yararlanacak kişilerin seçimi konusunda bir düzenleme yapılması gerektiğini, kamu yararının net olarak belirtilmesini, bu hakkın kullanımı konusundaki ihtiyaçlara dair boşluğa yer vermeyecek uygulamalar yapılmasını arzu etmektedir. Y Kuşağı Unutulma Hakkının gerekliliği konusunda özellikle kamu yararının ön plana çıkartılması gerektiğini düşünmektedir. İfade özgürlüğü ve Unutulma Hakkı değerlendirmesinde ise hakkın kullanımının daha önemli olduğu düşünülmektedir ve hakkın kullanılması konusunda zorunlu koşulların belirlenmesi gerektiğini vurgulanmaktadır. İfade Özgürlüğünün yanı sıra haber alma özgürlüğünün de keyfi uygulamalar neticesinde sınırlandırmalara ve haksız, taraflı yaklaşımlara maruz kalacağına yönelik endişelerini dile getirmişlerdir. Bu kuşak, ifade ve haber alma özgürlüğünün engellenmesinin önüne geçecek düzenlemeler yapmayı istemektedir. Kamuya mal olmuş kişilerin, siyasi kimliklerin bu hakkın kullanımını talep etmeleri halinde, toplumsal vicdanı ön plana çıkartacak düzenlemelere ihtiyaç duyulduğunu ayrıca suç ve kişisel haklar ayrımını yapmayı da önemli bulmaktadır. Unutulma Hakkına Y Kuşağının da X Kuşağındaki benzer eleştirel bir yaklaşımda olduğu dikkat çekmiştir.

Z Kuşığı temsilcileri diğer iki kuşağın temsilcilerinden farklı olarak, Unutulma Hakkı konusunda daha az bilgiye sahiplerdir. X ve Y Kuşaklarının kamu yararı vurgusu Z Kuşağında yerini bireysel haklara bırakmıştır. Z Kuşağı temsilcileri toplumun genelini ilgilendiren sonuçlar yerine, hakkın kullanılması neticesinde bireysel anlamda yaşanılacak olan farklılıklar ile ilgilenmektedir. Bu durum, Unutulma Hakkı hakkında Z Kuşağının gerekli bilgiye sahip olmadığı ve diğer birçok olayda da olduğu gibi daha çok bireysel anlamdaki sonuçlara odaklanan bir düşünce yapısı içerisinde olduğunun göstergesidir. Unutulma Hakkının düzenlenmesine yönelik bireysel etkileri ön plana alan düzenlemeler yapmanın gerekliliğini belirtirken, mevcut düzenlemelere ek herhangi bir düzenleme yapmak istemediklerini aktarmışlardır.

Kuşakların Unutulma Hakkına yönelik genel eleştirisi, uygulamaya yönelik çok ciddi problemlerin yaşandığı ve her türlü yasal düzenlemenin toplumsal süreçte herhangi bir iyileştirme sağlamayacağını gösterilen inancı kanıtlar niteliktedir. Kamuoyu nezdinde, hukuksal düzenlemelere yönelik herhangi bir renovasyon ihtiyacı hissedilmese bile esas problemin kanun koyucudan ziyade uygulayıcıların hakkaniyet ilkesindedir. Bu tez çalışmasındaki eleştirel yaklaşımdan hareketle gelecek dönemde yapılacak olan akademik araştırmalarda, dijital toplumun en yeni profili Alfa Kuşağı olmak üzere diğer kuşaklar özelinde de ayrıntılı incelemeler yapılabilir. Özellikle örnekler çerçevesinde yapılacak olan çalışmalar, bu tez çalışmasının da önereceği önemli araştırmalar olarak değerlendirilecektir.

KAYNAKÇA

- Ahi Ş. (2014). “Unutulma Hakkı (The right to be forgotten)”. Erişim: <http://www.bilisimhukuk.com/2014/02/unutulma-hakki-the-right-to-be-forgotten>
- Akgül, A. (2014). Danıştay ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Kişisel Verilerin Korunması – Personel Data Protection, İstanbul.
- Akgül, A. (2015). Kişisel verilerin korunmasında yeni bir hak: Unutulma hakkı ve AB Adalet Divanı'nın Google Kararı. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (116), 1-38.
- Akkurt, S. S., (2016).17.06.2015 Tarih, E. 2014/4-56, K. 2015/1679 Sayılı Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı ve Mukayeseli Hukuk Çerçevesinde “Unutulma Hakkı”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65 (4), 2605-2635.
- Albayrak, E. S. (2020). Sosyal Medya Platformlarında Dijital Detoks: Deneyisel Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (44), 252-266.
- Ambrose, M. L., & Ausloos, J. (2013). The right to be forgotten across the pond. *Journal of Information Policy*, 3(1), 1-23.
- Ardıç, E., & Altun, A. (2017). Dijital çağın öğreneni. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi (IJONASS)*, 1(1), 12-30.
- Artuk, M. E., Gökçen, A & Yenidünya, A. C. (2015). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara.
- Ausloos, J. (2012). The ‘right to be forgotten’—worth remembering?. *Computer Law & Security Review*, 28(2), 143-152.
- Ayhün, S. E. (2013). Kuşaklar arasındaki farklılıklar ve örgütsel yansımaları. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 93-112.
- Barkuş, F. & Koç, M. (2019). Dijital mahremiyet kavramı ve ilgili çalışmalar üzerine bir derleme. *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi)*, 3(1), 35-44.
- Baykan, M., (2011). Basın Özgürlüğü. Ankara: Legal Kitabevi.
- Bejtkovský, J. (2016).The current generations: the baby boomers, x, y and z in the context of human capital management of the 21st century in selected corporations in the Czech Republic. *Littera Scripta*, 9(2), 25-45.
- Bernal, P. (2014). The EU, the US and Right to be Forgotten. In *Reloading Data Protection* (pp. 61-77). Dordrecht: Springer.
- Bennett, S. C. (2012). The right to be forgotten: Reconciling EU and US perspectives. *Berkeley J. Int'l L.*, 30, 161.

- Bennett, S., Maton, K., & Kervin, L. (2008). The 'digital natives' debate: A critical review of the evidence. *British Journal of Educational Technology*, 39(5), 775-786.
- Bencsik, A., Horváth-Csikós, G., & Juhász, T. (2016). Y and Z generations at workplaces. *Journal of Competitiveness*, 8(3).
- Berry, D. M. (2015). *Critical Theory and The Digital*. USA: Bloomsbury Publishing
- Bertram, T., Bursztein, E., Caro, S., Chao, H., Chin Feman, R., Fleischer, P., ... & Verney, A. (2019). Five years of the right to be forgotten. In *Proceedings of the 2019 ACM SIGSAC Conference on Computer and Communications Security* (pp. 959-972).
- Bilge, A. (2019). Unutulma Hakkı ve Türk Hukuku'ndaki Görünümü. *TC Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Tezi*.
- Bloor, M., Frankland, J., Thomas, M., Robson, K. (2001). *Focus Groups in Social Research*. London: SAGE.
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik Nedenler*. Çev. H. U. Tanrıöver. İstanbul: Hil Yayınları.
- Bowling, A. (2002). *Research Methods in Health: Investigating Health and Health Services*. Philadelphia, PA: McGraw-Hill House.
- Bölükbaş, Ö. (2014). İnsan Hakları ve Elektronik Gözetim (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), SÜ, SBE, Konya.
- Brandeis, L. D. (1980). "The right to privacy" from Thomas Coolidge's Treatise on the Law of Torts of 1878. *Harvard law review*, 4, 193-197.
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*, 4. Edition, Oxford University Press, New York.
- Bulut, F. (2011). 68 kuşağı gençlik olaylarının uluslararası boyutu ve Türkiye'de 68 kuşağına göre Atatürk ve Atatürkçülük anlayışı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 11(23), 123-149.
- Bunn, A. (2015). The curious case of the right to be forgotten. *Computer Law & Security Review*, 31(3), 336-350.
- Bygrave, L. A. (2014). A right to be forgotten?. *Communications of the ACM*, 58(1), 35-37.
- Castells, M. (1996). *Information age: Economy, society and culture. The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell.
- Cohen, S. (2011). *Folk Devils and Moral Panics*. Routledge.

- Comte, A. (1974). *The Crisis of Industrial Civilization: The Early Essays of Auguste Comte*. London: Heinemann Educational.
- Çelik, Y. (2017). Özel hayatın gizliliğinin yansıması olarak kişisel verilerin korunması ve bu bağlamda unutulma hakkı. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (32), 391-410.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K., & Oğuz, E. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: Odak grup görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*, 4(1), 95-107.
- De Baets, A. (2016). A historian's view on the right to be forgotten. *International Review of Law, Computers & Technology*, 30(1-2), 57-66.
- Dedeoglu, S. G. (2014). Özgürlük, mahremiyet, demokrasinin değeri ve bilişim toplumunda maruz kaldığı tehditler. *Journal of Yaşar University*, 9(34), 5887-5897.
- Dilsiz, V. (2021). Dijital dünyada kişisel veri kavramı ve kvkk/gdpr kapsamında bir değerlendirme. İstanbul Marka Bilim Topluluğu, Erişim: <https://istanbulmarka.science/pdf/Dijital-Dunyada-Kisisel-Veri-Kavrami-ve-KVKK-GDPR-Kapsaminda-Bir-Degerlendirme.pdf>
- Dinçer, H. (2008). II Dünya Savaş yıllarında Türkiye’de bir dergi: Yurt ve dünya. *Atatürk Yolu Dergisi*, 11(42), 193-230.
- Dolot, A. (2018). The characteristics of Generation Z. *E-mentor*, 74(2), 44-50.
- Dufva, T., & Dufva, M. (2019). Grasping the future of the digital society. *Futures*, 107, 17-28.
- Ekşili, N., & Antalyalı, Ö. L. (2017). Türkiye’de y kuşağı özelliklerini belirlemeye yönelik bir çalışma: okul yöneticileri üzerine bir araştırma. *Humanities Sciences*, 12(3), 90-111.
- Elmalıca, H. (2016). Bilişim çağının ortaya çıkardığı temel bir insan hakkı olarak unutulma hakkı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(4), 1603-1636.
- Elmore, T. (2014). How Generation Z Differs from Generation Y. Erişim: <http://growingleaders.com/blog/generation-z-differs-generation-y/>.
- Erdem, E. (2010). *Elektronik Medya ve Yeni Bir Medya Olarak Sosyal Ağlar*. İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

- Eroğlu, Ş. (2018). Dijital yaşamda mahremiyet (gizlilik) kavramı ve kişisel veriler: Hacettepe Üniversitesi bilgi ve belge yönetimi bölümü öğrencilerinin mahremiyet ve kişisel veri algılarının analizi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 35(2), 130-153.
- European Treaty Series - No. 108. (1981). Convention for the Protection of Individuals with Regard to Automatic Processing of Personal Data, Strasbourg, 28/01/1981, Article 9/2.
- Fleischer, P. (2016). Adapting our approach to the european right to be forgotten. Erişim: <https://blog.google/around-the-globe/google-europe/adapting-our-approach-to-european-rig/>
- Gambacorta, C. (1989). Experiences of daily life. *Current Sociology*, 37(1), 121-140.
- Garcia-Murillo, M., & MacInnes, I. (2014). The right to be forgotten: Its weaknesses and alternatives. Erişim: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2529396
- Gegez E A. (2007), *Pazarlama Araştırmaları*, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları.
- Gizir, S. (2007). “Focus groups in educational studies”. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (1), 1–20.
- Gören, Z. (1992). Türk-Alman Hukukunda Kişiliğin Korunması.
- Gören, Z. (1999). Anayasa Hukukuna Giriş, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2. Baskı, İzmir.
- Gözcü, A. (2018). İkinci Dünya Savaşı Türkiye’inde ekonomik durumun sosyal hayata etkilerine dair bazı tespitler. *Atatürk Yolu Dergisi*, 16(62).
- Gül, C. & İspir, R. (2021). “Dijital Görünmezlik Hakları”, *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 7(42):1272-1279
- Gülcan, C. (2021) Nitel Bir Veri Toplama Aracı: Odak (Focus) Grup Tekniğinin Uygulanışı Ve Geçerliliği Üzerine Bir Çalışma. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 94-109.
- Gülenek, S. (2012). Dijital hafızadan silinmeyi istemek: Temel bir insan hakkı olarak “unutulma hakkı”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (102), 219-240.
- Gülsün, R. (2015). İnsan Onuru Ve Lekelenmeme Hakkı. *International Journal Of Legal Progress*, 1(2), 17-42.
- Gürbüz, S ve Şahin, F. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, 3. Baskı, ISBN: 978-975-02-3726-3, Seçkin Yayınları: Ankara

- Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T., Clarke & J., Roberts, B. (1978). *Policing the Crisis: Mugging, the State and Law and Order*. London: Macmillan.
- He, W. (2012). A review of social media security risks and mitigation techniques. *Journal of Systems and Information Technology*, 14(2):171-180.
- Herley, W. (2009). Motivating the generations. *Journal of Inquiry and Action in Education*, 3(1), 1.
- Howe, N. & W. Strauss. (2000). *Millennials Rising: The Next Great Generation*. New York: Vintage Books
- Highmore, B. (2002). *Everyday Life and Cultural Theory: An Introduction*. Routledge.
- Januariyansah, S., & Rohmantoro, D. (2018). The role of digital classroom facilities to accommodate learning process of the z and alpha generations. The 2nd International Conference On Child-Friendly Education (ICCE) 2018.
- İnalçık, H. (1988). Atatürk ve Türkiye'nin modernleşmesi. *Belleten*, 52(204), 985-992.
- Johnson, L. (2006). *Mind Your X's and Y's: Satisfying the 10 Cravings of a New Generation of Consumers*. New York: Free Press.
- Kabadayı E.S. (2021). *Dijital Çağda Hissedilen Unutulma İhtiyacı ve Kişisel Verilerin Korunması Bağlamında Yeni Bir Hak Olarak Unutulma Hakkı*, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Kaçar, M. (2009). Türkiye'de modernleşmenin öncü kurumları. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(19), 127-149.
- Kara, E. (2012). Lekelenmeme Hakkı. *Adalet Dergisi*, 42, 188-197
- Kara, Z. (2017). Dijital sosyoloji. *Sosyoloji Divanı Dergisi*, (9), 9-20.
- Karahisar, T. (2013). Dijital Nesil, Dijital İletişim ve Dijitalleşen! Türkçe. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 4(12), 71-83.
- Karahisar, T. (2015). Yeni medya, mahremiyet ve unutulma hakkı. İçinde, *Ağdaki Şüphe: Bir Sosyal Medya Eleştirisi* Ed. Tolga Kara, Ebru Özgen, s. 249-276, İstanbul: Beta Yayınları.
- Kaya, M. B.(2015). Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın 13 Mayıs 2014 Tarihli Google Unutulma Hakkı Kararı. *Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi*, 5(17), 23-57.
- Kitzinger, J. (1994). "The methodology of focus groups: the importance of interaction between research participants", *Sociology of Health and Illness*, 16 (1), 103–121.
- Kitzinger, J. (1995). "Qualitative research: introducing focus groups", *British Medical Journal*, 311, 299–302.

- Kroll, T., Barbour, R & Haris, J. (2007). "Using focus groups in disability research", *Qualitative Health Research*, 17 (5), 690–698.
- Krueger, R.A. (1994). *Focus Groups: A Practical Guide For Applied Research*. London: SAGE.
- Kumek, İ. (2020). Kitap İncelemesi: Türkiye'de Çağdaşlaşma. *Akademik Düşünce Dergisi*, (2), 58-63.
- Kuyucu, M. (2017). Y Kuşağı ve teknoloji: Y Kuşağının iletişim teknolojilerini kullanım alışkanlıkları. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2), 845-872.
- Küpeli, C. (2016). Şiddet mağduru kadınların unutulma hakkı. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 229-239.
- Küzeci, E., (2018). *Kişisel Verilerin Korunması, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Laçın, İ. (2014). Unutulma Hakkı. *Doç. Dr. Melike Batur Yamaner'in Anısına Armağan*, 1 (1).
- Lancaster, L.C. & Stillman, D. (2002). *When Generations Collide Who They Are. Why They Clash. How to Solve the Generational Puzzle at Work*. New York: Harper Business.
- Lefebvre, H (2007). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, Cev: Işın Gurbuz, İstanbul: Metis Yayınları.
- Losyk, B. (1997). Generation X: What they think and what they plan to do. *The Futurist*, 31(2), 39.
- Lupton, D. (2014). *Digital Sociology*. Routledge.
- Macovei, M. (2004). A guide to the implementation of article 10 of the European Convention on Human Rights. *Human Rights Handbooks*, 2.
- Mannheim, K. (1952). The problem of a sociology of knowledge. *Essays on the Sociology of Knowledge*, 134-190.
- Martin, A. (2008). Digital literacy and the "digital society". *Digital Literacies: Concepts, Policies and Practices*, 30, 151-176.
- Masnick, G. (2012). Defining the generations. *Housing Perspective: Research, trends, and perspective from The Harvard Joint Center for Housing Studies*. Erişim: <http://housingperspectives.blogspot.co.id/2012/11/defining-generations.html>
- McGoldrick, D. (2013). Developments in the Right to be Forgotten. *Human Rights Law Review*, 13(4), 761-776.

- Milosavljević, M., Poler, M. & Čeferin, R. (2020) In the name of the right to be forgotten: New legal and policy issues and practices regarding unpublishing requests in Slovenian online news media, *Digital Journalism*, 8(6), 780-796, DOI: 10.1080/21670811.2020.1747942
- Mohr, K. A., & Mohr, E. S. (2017). Understanding Generation Z students to promote a contemporary learning environment. *Journal on Empowering Teaching Excellence*, 1(1), 9.
- Morgan, D.L. (1997). *Focus Groups as Qualitative Research*. California: SAGE.
- Nalbantoğlu, S. (2018). Bir Temel Hak Olarak Unutulma Hakkı. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (35), 583-605.
- Nagy, Á., & Kölcsey, A. (2017). Generation alpha: Marketing or science?. *Acta Technologica Dubnicae*, 7(1), 107-115.
- Öncü, G. A. (2011). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı*. İstanbul:Beta.
- Önür, N., & Kalaman, S. (2016). Dijital gündelik yaşam: Yeni toplumsallıklar ve dijital yabancılaşma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(35), 269-289.
- Özmen, E. (2018). Sosyal medya ve modanın dijitalleşmesi arasındaki ilişkiyi tanımlamaya yönelik bir durum çalışması: Y kuşağı örneği. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (29), 128-150.
- Özmen, E., & Karaman, E. (2020). E-ticaret sitelerindeki gizlilik sözleşmelerinin göz hareketlerini izleme yöntemiyle incelenmesi. *Journal of Business in The Digital Age*, 3(2), 108-116.
- Prenksy, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, 9 (5), 1–6.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants part 2: Do they really think differently?. *On the Horizon*, 9 (5).
- Reilly, P. (2012). Understanding and Teaching Generation Y. In *English teaching forum*. 50 (1), 2-11.
- Rogler, L. H. (2002). Historical generations and psychology: The case of the Great Depression and World War II. *American Psychologist*, 57(12), 1013.
- Rosen, J. (2011). The right to be forgotten. *Stan. L. Rev. Online*, 64, 88.
- Salihpaşaoğlu, Y. (2007). *Türkiye’de Basın Özgürlüğü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı.

- Sandeen, C. (2008). Boomers, xers, and millennials: who are they and what do they really want from continuing higher education?. *Continuing Higher Education Review*, 72, 11-31.
- Senbir, H. (2004) “ Z Son İnsan Mı?” İstanbul: “O” Kitaplar
- Smith, W. S. (2008). *Decoding Generational Differences*. New York: Deloit Development LLC.
- Sözüer, E. (2017). *Unutulma Hakkı: İnsan Hakları Hukuku Perspektifinden Bir İnceleme*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Stewart, D.W., Shamdasani, P.N. (1990). *Focus Groups: Theory and Practice*. Newbury Park, CA: SAGE.
- Stewart, D.W. Shamdasani, P.N. Dennis W. (2007), *Focus Groups: Theory and Practice*, Applied Social Research Methods Series Vol. 20, 2. ENG, SAGE.
- Strauss, W. & Howe, N. (1991). *Generations: The history of America's future, 1584 to 2069* (Vol. 538). New York: Quill.
- Strauss, W., & Howe, N. (2007). Millennials as graduate students. *The Chronicle of Higher Education*, 53(30).
- Sunay, R. (2001). *Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları*. Liberal Düşünce Topluluğu.
- Şahin, Ş., Suher, H. K., & Bir, A. A. (2009). Odak Grup Yönetimi: Uygulamacılar Açısından Bir Değerlendirme. *İleti-s-im*, (11).
- Şen, E. (2009). Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Tasarısı'nın anayasa ve Türk Ceza Kanunu hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesi. *İstanbul Barosu Dergisi*, 83(3), 1197-1214.
- Şen, E. (2009)., Lekelenmeme Hakkı ve Soruşturma Süjeleri, Erişim: <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?p=50996> (E. T. 30.3.2019)
- Şerefioğlu Henkoğlu, H. (2017). Unutulma Hakkı: Dijitalleşme Sürecinde Bilgiye Erişim Özgürlüğünü Tehdit Eder mi. *Bilgi Sistemleri ve Bilişim Yönetimi: Beklentiler ve Yeni Yaklaşımlar. TC Ankara Üniversitesi Bilgi Yönetim Sistemleri Belgelendirme Merkezi (Bil-Bem), Ankara*, 191-212
- T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı., (2013). *Gençlik ve Sosyal Medya Araştırma Raporu*. Ankara: Afşar.
- Taş, H. Y., Demirdöğmez, M., & Küçüköğlu, M. (2017). Geleceğimiz olan Z kuşağının çalışma hayatına muhtemel etkileri. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 1031-1048.

- Toruk, İ., (2008). Üniversite gençliğinin medya kullanma alışkanlıkları üzerine bir analiz. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 475-488.
- Utma, S. (2018). Mahremiyet olgusu ve sosyal medyada mahremiyetin serüveni. *Journal of International Social Research*, 11(59).
- Van Twist, A. V. E. D., & Newcombe (2021). "Strauss-Howe Generational Theory." In James Crossley and Alastair Lockhart (eds.) *Critical Dictionary of Apocalyptic and Millenarian Movements*. 15 January 2021. Erişim: www.cdamm.org/articles/strauss-howe
- Van Dijk, J. (2016). *Ağ Toplumu*. İstanbul: Kafka Yayınları.
- Vijfvinkel, M. M. (2016). Technology and the Right to be Forgotten. *Master's Thesis Computing Science Radboud University Nijmegen July*.
- Tok, G. (2020). *İnternette Unutulma Hakkı*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Walker, R. K. (2012). The right to be forgotten. *Hastings LJ*, 64, 257.
- Weber, R. H. (2011). The right to be forgotten: More than a Pandora's box. *J. Intell. Prop. Info. Tech. & Elec. Com. L.*, 2, 120.
- Yavuz, C. (2020). *İnternetteki Arama Sonuçlarından Kişisel Verilerin Kaldırılması Unutulma Hakkı*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 12. Baskı, Seçkin Kitabevi: Ankara.
- Yıldız, T. (2019). *Kişilik hakları açısından unutulma hakkı / Right to be forgotten in terms of personality rights*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Ankara. Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, S. (2011). Her İletişim Bir Mahremiyet İhlalidir ve Her Mahremiyet İhlalinin Bir Haber Değeri Vardır. Ed. Hüseyin Köse, *İçinde Medya Mahrem*, s.129-149, İstanbul: Ayrıntı.
- Yüksel, M. (2009). Mahremiyet hakkına ve bireysel özgürlüklere felsefi yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(01), 275-298.
- Zhang, Z., & Gupta, B. B. (2018). Social media security and trustworthiness: overview and new direction. *Future Generation Computer Systems*, 86, 914-925.
- Zemke, R., Raines, C. & Filipczak, B. (1999). *Generations at Work: Managing the Clash of Veterans, Boomers, Xers, and Nexters in Your Workplace*. New York: AMACOM Books.
- Zittrain, J. (2008). *The future of the internet--and how to stop it*. Yale University Press.
- TDK, (2021) <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi 10.12.2021

Yasal Kaynaklar

Anayasa madde 17, 20, 21, 22

AYMK, Başvuru No. 2014/2502

AYMK, Başvuru No. 2014/5671

AYMK, E. 2014/122

AYMK, Başvuru No. 2014/4399

AYMK, Başvuru No. 2014/3494

AYMK, Başvuru No. 2013/1123

AYMK, E. 2013/122

AYMK, Başvuru No. 2013/5574

AYMK, Başvuru No. 2013/9660

AYMK, E. 2006/167

AYMK, E. 1988/50, K. 1989/27

CMK m. 160

YHGK. 17.06.2015, E. 2014/4-56, K. 2015/1679

EKLER

EK 1A

DİJİTAL TOPLUMUN GÜNDELİK HAYATINA YÖNELİK HUKUKSAL DÜZENLEMELER UNUTULMA HAKKI

Odak Grup Görüşmesi Soru Formu-X Kuşağı

Görüşme öncesinde katılımcılara X Kuşağı'nın özellikleri hakkında bilgi verilir.

Araştırmacı: Begüm Lavkor (ÇÜ İletişim Çal. Anabilim Dalı YL Öğrencisi)

Tarih-Saat:

Mekân-Platform:

Soru 1: Kendinizi biraz tanıtır mısınız?

Notlar:

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 2: Dijital ortamlarda (akıllı telefonlar, bilgisayar, tablet bilgisayar) gün içinde yaklaşık ne kadar süre geçiriyorsunuz?

Notlar:

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 3: Dahil olduğunuz X Kuşağı'na yönelik size verilen bilgileri nasıl değerlendiriyorsunuz? Katıldığınız ya da katılmadığınız yönler nelerdir? Kendi deneyimleriniz doğrultusunda cevap verebilir misiniz?

Notlar:

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 4: Dijitalleşmenin gündelik yaşamınız üzerinde ne gibi değişiklikler yarattığını düşünüyorsunuz?

Notlar:

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 5: Dijital ortamlarda geçirdiğiniz sürede, sizi rahatsız-güvensiz hissettiren durumlar oluyor mu? Cevabınız “evet” ise bu durumları ve ortamları anlatabilir misiniz? Cevabınız “hayır” ise güvenliğinizi nasıl sağladığınızı anlatabilir misiniz?

Notlar:

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 6: Dijital ortamdaki yaşama yönelik olarak hukuksal düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerin gerekli olduğunu düşünüyor musunuz? Evet ve/veya hayır ise neden?

Notlar: Araştırmacı bu konular hakkındaki yasal düzenlemeler hakkında katılımcılara bilgi verir

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 7: Mahremiyet, lekelenmeme, özel yaşamın gizliliği, kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme, şeref ve itibarın korunması konularında dijital ortamdaki yaşama yönelik nasıl bir değerlendirme yaparsınız?

Notlar: Araştırmacı bu konular hakkındaki yasal düzenlemeler hakkında katılımcılara bilgi verir.

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 8: Kişisel Verilerin Korunması Kanunu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Notlar: Araştırmacı, sorudan önce bu kanun hakkında katılımcılara bilgi verir.

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 9: Unutulma Hakkı'nın dijital toplumdaki gerekliliği konusunda ne düşünüyorsunuz? Bu hakkın İfade Özgürlüğü ile ilişkisi konusunda nasıl bir değerlendirme yaparsınız?

Notlar: Araştırmacı, sorudan önce bu kanun hakkında katılımcılara bilgi verir.

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 10: Unutulma Hakkı'ndan yararlanma konusunda bir düzenleme yapmanız gerekse nasıl bir düzenleme yapardınız?

Notlar:

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

EK 1B**DİJİTAL TOPLUMUN GÜNDELİK HAYATINA YÖNELİK HUKUKSAL DÜZENLEMELER
UNUTULMA HAKKI****Odak Grup Görüşmesi Soru Formu-Y Kuşağı**

Görüşme öncesinde katılımcılara Y Kuşağı'nın özellikleri hakkında bilgi verilir.

Araştırmacı: Begüm Lavkor (ÇÜ İletişim Çal. Anabilim Dalı YL Öğrencisi)

Tarih-Saat:

Mekân-Platform:

Soru 1: Kendinizi biraz tanıtır mısınız?

Notlar:

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 2: Dijital ortamlarda (akıllı telefonlar, bilgisayar, tablet bilgisayar) gün içinde yaklaşık ne kadar süre geçiriyorsunuz?

Notlar:

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 3: Dahil olduğunuz Y Kuşağı'na yönelik size verilen bilgileri nasıl değerlendiriyorsunuz? Katıldığınız ya da katılmadığınız yönler nelerdir? Kendi deneyimleriniz doğrultusunda cevap verebilir misiniz?

Notlar:

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 4: Dijitalleşmenin gündelik yaşamınız üzerinde ne gibi değişiklikler yarattığını düşünüyorsunuz?

Notlar:

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 5: Dijital ortamlarda geçirdiğiniz sürede, sizi rahatsız-güvensiz hissettiren durumlar oluyor mu? Cevabınız “evet” ise bu durumları ve ortamları anlatabilir misiniz? Cevabınız “hayır” ise güvenliğinizi nasıl sağladığınızı anlatabilir misiniz?

Notlar:

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 6: Dijital ortamdaki yaşama yönelik olarak hukuksal düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerin gerekli olduğunu düşünüyor musunuz? Evet ve/veya hayır ise neden?

Notlar: Araştırmacı bu konular hakkındaki yasal düzenlemeler hakkında katılımcılara bilgi verir

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 7: Mahremiyet, lekelenmeme, özel yaşamın gizliliği, kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme, şeref ve itibarın korunması konularında dijital ortamdaki yaşama yönelik nasıl bir değerlendirme yaparsınız?

Notlar: Araştırmacı bu konular hakkındaki yasal düzenlemeler hakkında katılımcılara bilgi verir.

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 8: Kişisel Verilerin Korunması Kanunu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Notlar: Araştırmacı, sorudan önce bu kanun hakkında katılımcılara bilgi verir.

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 9: Unutulma Hakkı’nın dijital toplumdaki gerekliliği konusunda ne düşünüyorsunuz? Bu hakkın İfade Özgürlüğü ile ilişkisi konusunda nasıl bir değerlendirme yaparsınız?

Notlar: Araştırmacı, sorudan önce bu kanun hakkında katılımcılara bilgi verir.

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 10: Unutulma Hakkı’ndan yararlanma konusunda bir düzenleme yapmanız gerekse nasıl bir düzenleme yapardınız?

Notlar:

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

EK 1C

**DİJİTAL TOPLUMUN GÜNDELİK HAYATINA YÖNELİK HUKUKSAL DÜZENLEMELER
UNUTULMA HAKKI**

Odak Grup Görüşmesi Soru Formu-Z Kuşağı

Görüşme öncesinde katılımcılara Z Kuşağı'nın özellikleri hakkında bilgi verilir.

Araştırmacı: Begüm Lavkor (ÇÜ İletişim Çal. Anabilim Dalı YL Öğrencisi)

Tarih-Saat:

Mekân-Platform:

Soru 1: Kendinizi biraz tanıtır mısınız?

Notlar:

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 2: Dijital ortamlarda (akıllı telefonlar, bilgisayar, tablet bilgisayar) gün içinde yaklaşık ne kadar süre geçiriyorsunuz?

Notlar:

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 3: Dahil olduğunuz Z Kuşağı'na yönelik size verilen bilgileri nasıl değerlendiriyorsunuz? Katıldığınız ya da katılmadığınız yönler nelerdir? Kendi deneyimleriniz doğrultusunda cevap verebilir misiniz?

Notlar:

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 4: Dijitalleşmenin gündelik yaşamınız üzerinde ne gibi kolaylıklar yarattığını düşünüyorsunuz?

Notlar: Araştırmacı dijitalleşme hakkında katılımcılara bilgi verir.

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 5: Dijital ortamlarda geçirdiğiniz sürede, sizi rahatsız-güvensiz hissettiren durumlar oluyor mu? Cevabınız “evet” ise bu durumları ve ortamları anlatabilir misiniz? Cevabınız “hayır” ise güvenliğinizi nasıl sağladığınızı anlatabilir misiniz?

Notlar:

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 6: Dijital ortamdaki yaşama yönelik olarak hukuksal düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerin gerekli olduğunu düşünüyor musunuz? Evet ve/veya hayır ise neden?

Notlar: Araştırmacı bu konular hakkındaki yasal düzenlemeler hakkında katılımcılara bilgi verir

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 7: Mahremiyet, lekelenmeme, özel yaşamın gizliliği, kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme, şeref ve itibarın korunması konularında dijital ortamdaki yaşama yönelik nasıl bir değerlendirme yaparsınız?

Notlar: Araştırmacı bu konular hakkındaki yasal düzenlemeler hakkında katılımcılara bilgi verir.

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 8: Kişisel Verilerin Korunması Kanunu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Notlar: Araştırmacı, sorudan önce bu kanun hakkında katılımcılara bilgi verir.

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 9: Unutulma Hakkı'nın dijital toplumdaki gerekliliği konusunda ne düşünüyorsunuz? Bu hakkın İfade Özgürlüğü ile ilişkisi konusunda nasıl bir değerlendirme yaparsınız?

Notlar: Araştırmacı, sorudan önce bu kanun hakkında katılımcılara bilgi verir.

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

Soru 10: Unutulma Hakkı'ndan yararlanma konusunda bir düzenleme yapmanız gerekse nasıl bir düzenleme yapardınız?

Notlar:

Ortak yanıtlar:

Kayda değer bireysel yanıtlar & fikirler:

EK 2

Çukurova Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Çalışmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tez Çalışması

Aydınlatılmış Onam Formu

Değerli Katılımcı,

Gerçekleştirilecek olan odak grup görüşmesi gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu araştırma Dijital Toplum olarak tanımlanan yeni toplumsal yaşam kapsamındaki hukuksal düzenlemelere ilişkin, Unutulma Hakkı'nı merkeze alarak eleştirel bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır. Bu görüşmede çalışmanın amacına uygun olarak cevaplarınızdan yararlanılacaktır.

Görüşme sırasında verileri doğru derleyebilmek için ses kaydı alınacaktır. Verdiğiniz yanıtlar sadece araştırma için kullanılacak, kimlik bilgileriniz korunacak, elde edilen bilgiler kimseyle paylaşılmayacak ve başka bir amaç için kullanılmayacaktır. Size yöneltilen soruları, kendi deneyimleriniz ve fikirlerinizi dikkate alarak cevaplamanız araştırmanın amacı açısından önem taşımaktadır.

Çalışmaya katılmayı kabul ediyorsanız bu formu okuyup imzalamanız yeterli olacaktır. Çalışmaya katılmayı reddedebilir ve imzaladıktan sonra çalışmanın herhangi bir aşamasında onayınızı geri alabilirsiniz.

Çalışmaya sunduğunuz katkı için teşekkür ederiz.

Aydınlatılmış Onam Formundaki tüm açıklamaları okudum. Görüşmenin koşulları ve çalışmanın amacını anladım. Yukarıda konusu ve amacı belirtilen araştırma ile ilgili yazılı ve sözlü açıklama, aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabilceğimi biliyorum.

Söz konusu araştırmaya hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı kabul ediyorum.

.../.../....

Katılımcının Adı-Soyadı ve İmzası:

Araştırmacının Adı-Soyadı ve İmzası